

P400(2)

Vanderse Fnc

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

18.

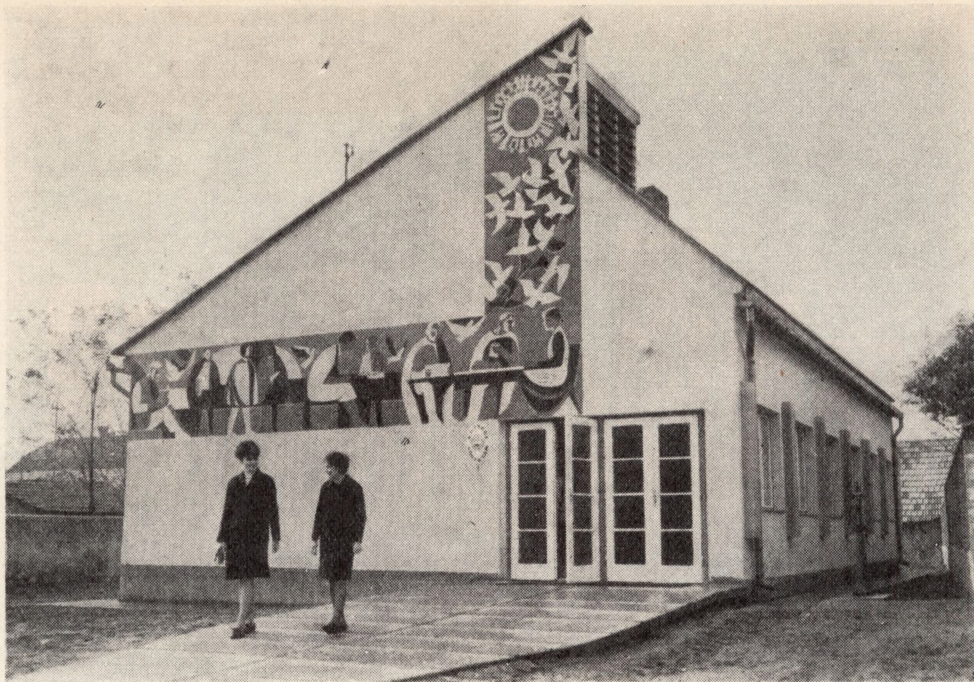
évfolyam

1968

január

1

A november 7-én Feldebrőn felavatott új könyvtáráépület. Alsó képünkön: televízió nézők a könyvtár ifjúsági klubjában (MTI Fotó — Kovács László felv.)

t a r t a l o m

	oldal
N. RÁCZ ARANKA: A közművelődési könyvtárak feladatkörének időszerű kérdései	3
VADÁSZ FERENCNÉ: A közművelődési könyvtárosok szakképzettsége	9
SCHANDL KATALIN: A természettudományos irodalom egy járási könyvtárban	13
KELLNER BÉLA: Könyvbarát-házak Somogy megyében	18
PÁL ERNŐ: Az önálló könyvtárak nyitvatartási ideje	21
DR. PODONYI ANDRÁS: Londoni és dublini könyvtártechnikai tapasztalatok ...	25
OROSZ MIHÁLY: Húszéves a prágai bibliobusz	27
Könyvtáros hallgatók írják (<i>László Valéria—Babiczký László</i>)	28
Pályázatok	28
PÉCSY GYÖRGY: Könyvtárközi összefogást a tájékoztató adatok kiegészítésére!	29
A népművelési kutatók és oktatók Pécsen rendezett országos konferenciája (<i>Zöldi Péterné</i>)	30
Levél a szerkesztőhöz a Sajtófigyelő és a könyvtárak kapcsolatáról (<i>P. Plagányi Emőke</i>)	30
Tiszteletdíjas orvosi könyvtárosok képzése (<i>Torday Aliz</i>)	31
Könyvtárárpítési hírek	32
Hírek	34

t á j é k o z t a t ó

VÉRTESY MIKLÓS: Gutenberg	35
IMRE LAJOS: Olvasás és olvasói igényesség	37
VARGA LAJOS: Jegyzetek a SZOT jubileumi pályázatáról	38
Boldizsár Iván könyvtárában (<i>Koczogh Ákos</i>)	40
ZOLNAY VILMOS: Az olvasás iskolája. Az ismétlés művészete	43
Jubileumi kiadványok	46

k ö n y v e k r ől

Könyvek a Nagy Októberről (<i>Ónódy Miklós</i>)	47
Kézikönyvtár	
Az új szovjet irodalom (<i>Pomogáts Béla</i>)	50
Két földrajzi kézikönyv (<i>Vértesy Miklós</i>)	51

SZÁNTÓ MIKLÓS: Életmód, művelődés, szabadidő (<i>Szentirmai László</i>)	52
CSATÓ TAMÁS—GUNST PÉTER—MÁRKUS LÁSZLÓ: Egyetemes történelmi kronológia (G. Gy.)	53
B. NAGY ERNŐ—ZIRCZ PÉTER: Bevezetés a szakirodalmi alkotómunka technika- kájába (<i>Tóth András</i>)	54
Könyvtári kiadványok	55
Tartalomjegyzék az 1967. évről	I—VIII.

A borító hátlapján Lipták Pál rajza

из содержания

- H. РАЦ Аранка:** Актуальные вопросы относительно круга деятельности массовых библиотек (3);
- ВАДАС Ференце:** Специальное образование венгерских библиотекарей, работающих в массовых библиотеках (по данным статистического обследования 1966 года) (9);
- ШАНДЛ Каталин:** Анализ литературы по естествознанию в одной из уездной библиотек (13);
- КЕЛЛНЕР Бела:** Строительство домов друзей книг в комитате Шомодь (18);
- ПАЛ Эрне:** Время выдачи книг библиотек в комитате Пешт (21);
- ПОДОНИ Андраш:** Опыт в области библиотечной техники в городах Лондон и Дублин (25).

aus dem inhalt

- Frau Aranka N. Rácz:** Aktuelle Fragen des Aufgabengebietes der allgemeinbildenden Bibliotheken (3);
- Frau F. Vadász:** Die Fachbildung der ungarischen Bibliothekare (Auf Grund der statistischen Jahreserhebung 1966) (9);
- Katalin Schandl:** Von der Prüfung des naturwissenschaftlichen Bestandes einer Kreisbibliothek (13);
- Béla Kellner:** Errichtung von Bücherfreundhäusern im Komitat Somogy (18);
- Ernő Pál:** Die Öffnungszeit der Bibliotheken im Komitat Pest (21);
- András Podonyi:** Bibliothekstechnische Erfahrungen in London und Dublin (25).

from the contents

- Mrs. Aranka Rácz:** Actual questions of public libraries' functions (3);
- Mrs. Vilma Vadász:** Qualifications of public librarians. (Statistical dates, 1966.) (9);
- Miss Katalin Schandl:** Survey of scientific literature in a district library (13);
- Béla Kellner:** Building of bookfriends' houses in the county Somogy (18);
- Ernő Pál:** Opening hours of libraries in the county Pest (21);
- András Podonyi:** Experiences in library administration at London and Dublin (25).

cikkeink szerzői

Imre Lajos, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója; *Kellner Béla*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója; *Koczogh Akos* újságíró; *Orosz Mihály*, a Váci Járási Könyvtár igazgatója; *Pál Ernő*, a Pest megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Pécsy György*, az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Központi Könyvtárának munkatársa; *dr. Podonyi András*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettese; *N. Rácz Aranka*, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára; *Schandl Katalin*, a Celldömölki Járási Könyvtár munkatársa; *Vadász Ferencné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Varga Lajos*, az Élelmezési Ipari Dolgozók Szakszervezetének munkatársa; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Zolnay Vilmos* író; *Zöldi Péterné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczl Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Köhalmi Béla, Sallai István. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint. Egyéni előfizetés a 81.238. sz., közületi előfizetés a 81.066. sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

67.1763 Egyetemi Nyomda, Budapest

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK FELADATKÖRÉNEK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Az utóbbi években többször felmerült a közművelődési könyvtári feladatok megfogalmazásának igénye. Ezek a feladatmeghatározások azonban legtöbbször valami gyakorlati részletkérdés kidolgozásával kapcsolatban születtek (a megyei, városi könyvtárak tevékenységének továbbfejlesztése, a közművelődési könyvtárak munkarend-mintája stb.), és nem tekintették feladatuknak, hogy a közművelődési könyvtár egész feladatkörét számbavegyék. A könyvtári törvény (1956. 5. sz. tvr.) is csak a könyvtárak legfőbb tevékenységére utal.

A társadalom szükségletei, igényei szerint változnak a feladatok, tehát időszakonként újra kell fogalmazni őket. Közművelődési könyvtáraink tevékenysége az utóbbi évtizedben számos új szolgáltatással bővült, és ez a folyamat nem tekinthető lezártnak. Úgy tűnik azonban, hogy gyakran nem rajzolódik ki elég világosan egy-egy feladat nagysága, társadalmi jelentősége, és ezért bizonytalanság mutatkozik sorrendjük megállapításában. Ezért is érdemes és szükséges újból átgondolni, hogy mi a funkciójuk a közművelődési könyvtáraknak ma Magyarországon. E kérdés tisztázásához szeretnénk néhány gondolattal hozzájárulni.

A közművelődési könyvtár általános feladatai

A közművelődési könyvtár mint könyvtártípus a polgári demokrácia szülötte. Teljesen kialakult formában vette át a szocialista társadalom és formálta, formálja ma is saját társadalmi céljainak megfelelően. A közművelődési könyvtár új feladata a szocialista társadalomban, hogy más művelődési intézményekkel együtt, tudatosan részt vegyen abban a *világnézeti nevelő és politikai felvilágosító munkában*, amelynek alapja a marxista—leninista világ nézet. Ez a feladat elsősorban a közművelődési könyvtárakra jellemző.

A szocialista művelődéspolitiká az egész nép kulturális felemelését tűzi maga elé célul. A művelődés — és így a könyvtárak használata is — a társadalom minden tagjának alkotmányosan biztosított joga. Mindez azonban csupán szépen hangzó jogi formula lenne a művelődési intézmények, a könyvtárak sűrű hálózata nélkül, amely a jogot élő valósággá, lehetőségévé változtatja. Hazánkban először a szocialista művelődéspolitiká fejlesztett ki olyan közművelődési könyvtári rendszert, amely a legkisebb falvak lakóinak is elérhető közelbe hozza a könyvet, az ismeretszerzésnek e mind máig legáltalánosabb eszközét. E könyvtárak nem csupán egy bizonyos réteget (pl. a kevésbé művelteket — mint a hajdani népkönyvtárak!) szolgálnak, hanem az *egész lakosságot*.

Az egész lakosság szolgálatá nyilvánvalóan igen sokféle igény kielégítését követeli, még könyvtári vonatkozásban is. Minden olyan országban, ahol a könyvtárak különböző típusai állnak rendelkezésre, felmerül a kérdés, hogy meddig terjedjen az egyik, meddig a másik könyvtártípus feladatköre. Felmerül közművelődési könyvtárainkkal kapcsolatban is. Megválaszolása azonban, éppen e könyvtárak általános jellege miatt nagyon nehéz. E könyvtárak munkájának egyik legfőbb jellemzője ugyanis az *általánosság*. Manapság voltaképpen csak a közművelődési könyvtárak általános könyvtárak. Általánosak abban az értelemben, hogy a település minden lakójának rendelkezésére állanak, de abban az értelemben is, hogy nem korlátozhatják tevékenységüket az igények tárgya, vagy sok tekintetben ezek szintje szerint sem. (Számos tudományágban a legfelsőbb szintű irodalmat is közvetítik.) Szolgálatot vár tőlük a kisdiák, a pedagógus, az üzemi munkás és a mérnök, a paraszt és a mezőgazdasági irányító szakember, a háziasszony, a nyugdíjas, a kórházi beteg stb. Éppen ez az általánosság követeli meg, hogy tematikusan se korlátozzák gyűjtőkörüket, hanem törekedjenek arra, hogy olvasóik érdeklődését minden ismeretágban ki tudják elégíteni.

E sokrétű igények kielégítésének egyik biztosítéka az állomány. Korunkban azonban nem csupán egy-egy elszigetelt könyvtár áll rendelkezésre, hanem a könyvtárak hálózata és a különöző, szakjellegű igényeket kielégítő könyvtárak rendszere. A közművelődési könyvtár tehát akkor működik korszerűen, ha támaszkodik a többi könyvtárra, elsősorban a közművelődési könyvtárak hálózatára, az ezen túl utaló igények esetén pedig a tudományos és a szakkönyvtárak állományára. Az általános jellegéből fakadó sokféle igény csak így elégíthető ki maradék nélkül. Egy-egy könyvtár teljesítő képességét mindig korlátozzák a gazdasági lehetőségek és a gazdaságosság követelménye, ha azonban felismeri, hogy olyan organizmusban működik, amely lehetővé teszi, hogy más könyvtárak szolgáltatásait is igénybe vegye, akkor lehetőségei meg-

sokszorozódnak. Közművelődési könyvtárainknak tehát arra kell törekedniük, hogy minél jobban kihasználják az együttműködésben rejlő lehetőségeket. Távolabbi célnak azt kell tekinteniük, hogy *ne legyen olyan olvasmányigény, amelyet a maguk vagy más könyvtárak állományából ki ne tudnának elégíteni*, éljen bár az olvasó akármilyen kicsi és félreeső településen. A feladatok ilyen értelmezése mellett sokkal nagyobb szerepet kap az eddiginél a könyvtárközi kölcsönzés, a jó katalógusok — sőt az olvasók számára kiadott kötet katalógusok is — általában a színvonalas könyvtári munka. Fel kell erre készülni és az igények növekedésével párhuzamosan fejleszteni kell a módszereket is.

A közművelődési könyvtár tevékenységét az is jellemzi — éppen a társadalomban betöltött nevelő feladatánál fogva —, hogy nem elégedhet meg csupán a jelentkező igények kielégítésével, hanem arra kell törekednie, hogy az igények szintjét és ezen keresztül a társadalom műveltségi színvonalát saját eszközeivel és lehetőségeivel állandóan emelje, és segítse a kulturális nevelő munkával a szocialista állam művelődéspolitikai célkitűzéseinek megvalósulását.

A közművelődési könyvtár mindenkor feladatait tehát *két alapvető tényező* határozza meg: a *társadalmi igények* és a *művelődéspolitikai célkitűzések*. Nem határozhatók meg a feladatok csupán az igények alapján, mert ez elvtelen praktícizmushoz vezetne, figyelembe nem vételezve viszont a valóságtól való elszakadást jelentené. Éppen a művelődéspolitikai célok elérése érdekében van szükség arra, hogy a könyvtár számbavegye a jelentkező igények jellegzetes típusait, különösképpen a művelődésben elmaradott rétegek művelődési problémáit kísérje figyelemmel, és ezek ismeretében igyekezzék kidolgozni azokat a legmegfelelőbb módszereket, amelyek a célok elérését leginkább elősegítik. Ezért is központi kérdésük ma a közművelődési könyvtáraknak a különböző szintű és tárgyú igények megismerése és — ezzel párhuzamosan — az egyes rétegek körében kifejtendő könyvtári tevékenység tartalmának és módszereinek meghatározása.

Az olvasási igények jellegzetes típusai a közművelődési könyvtárakban

A közművelődési könyvtárakban jelentkező igényeket a könnyebb áttekintés kedvéért a következőképpen csoportosíthatjuk:

- életkorok szerint (gyermekek, serdülők, felnőttek, sőt idős emberek);
- a műveltség, a szakképzettség szintje szerint (alap-, közép- és felsőfokú képzettségűek);
- az olvasói érdeklődés tárgya szerint (a szépirodalom, a művészetek és a tudományok különböző ágai iránt érdeklődők);
- életforma, foglalkozás szerint (iskolai tanulók, üzemi munkások, szervezetzeti parasztok, kisiparosok, pedagógusok, orvosok, mérnökök, tisztviselők stb.);
- a testi állapot által meghatározott különleges körülmények szerint (betegek, vakok, mozgásképtelen betegek, öregek stb.);
- a különleges körülmények között élők sajátos helyzete szerint (pl. utasok, üdülők, kereskedelmi hajósok stb.). Nálunk a fegyveres testületek és a börtönök könyvtári ellátása nem a közművelődési könyvtár keretei között oldódik meg, hanem saját könyvtáraik útján. Más országokban részben vagy egészben ez is a közművelődési könyvtárak feladata.

Nem kétséges, hogy ezek az igények sok tekintetben fedik egymást. Úgy kell tehát kielégítésüket megszervezni, hogy egy-egy szolgáltatással minél több igényt lehessen kielégíteni.

Vannak azonban olyan igények, amelyek kielégítésére *külön részlegeket*, osztályokat kell létrehozni. Ilyen a gyermekek szolgálata a könyvtárak egy bizonyos nagyságrendjén felül, s a kialakulóban levő ifjúsági szolgálat is arra utal, hogy valamilyen elkülönülés itt ugyancsak be fog következni. Már csak a könyvtári anyag jellege miatt is szükség szerűen elkülönül a zenei szolgálat. Némelyik könyvtár elkülöníti a helytörténeti kutatók szolgálatát is. — A betegek és vakok nálunk még ki nem alakult szolgálata szintén megkíván bizonyos fokú elkülönítést. Az olvasók életkora szerint tagolt könyvtári szolgálat azonban nem veszt el általános jellegét. A gyermekek könyvtári szolgálata éppen úgy általános jellegű, mint a felnőtteké. Nem tekinthető tehát a gyermekkönyvtár különgyűjteménynek, ellentétben pl. a zenei gyűjteménnyel, amely speciális igényt elégít ki.

A könyvtári szolgálatnak ez a differenciálódása azonban nem szabad, hogy megbontsa a közművelődési könyvtár szervezeti, intézményi egységét. Ez az egység hatékonyságának egyik biztosítója. Nem ugyanaz a határfoka annak a közművelődési könyvtárnak, amely a különböző részlegek (gyermekkönyvtár, zenei részleg, fiókok stb.) csupán igazgatási és adminisztratív száakkal összefűzött együttese, és annak,

A székesfehérvári Velinszky László városi fiókkönyvtár (Kabáczy Szilárd felv.)

ahol a különböző osztályokat a közös könyvvállomány, a közös elhelyezés, az egységes elvek szerint történő vezetés forrasztja össze egy nagyobb könyvtári egységgé. Korrunkban a nagy választékot nyújtó közművelődési könyvtárak a hatékonyabbak, a kisebb részlegek csak akkor tudnak színvonalas munkát végezni, ha szoros a kapcsolatuk a nagyobb könyvtári egységgel.

A feladatok fontossági sorrendje

Az utóbbi években, amikor a közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott igények gyorsabban növekedtek, mint a gazdasági lehetőségek, gyakran merül fel könyvtárosokban és vezetőkben az a gondolat, hogy melyik feladat a fontosabb.

A rangsorolásban első és legfontosabb kritérium a könyvtár *közművelődési jellege*. Először azokat a feladatokat kell megoldania, amelyek saját feladatköréből, legelőször fakadnak. Ne vállaljon tehát a könyvtár semmi, eredeti feladatán felül jelentkező tevékenységet mindaddig, amíg közművelődési feladatait maradék nélkül meg nem oldja.

A közművelődési jellegű feladatok tekintetében is szükség van a rangsorolásra, itt a társadalmi hasznosság elve lehet a mérce. Elsőrendűen fontos feladat a *művelődésben elmaradott rétegek* művelődésének elősegítése, a *termelésben, a nevelésben részt vevő értelmiségiek* illetve *szakmunkások* szakirodalmi ellátásában való részvétel, mint ahogyan ugyancsak elsőrendű feladat a *gyermekek és az ifjúság* könyvtári szolgálata is.

Nem volna azonban méltó a közművelődési könyvtár egyébként nagyon is emberközelben folyó tevékenységéhez, ha nem venne figyelembe olyan emberi szempontokat, mint az *öreg*ek szolgálata, vagy nem venné tudomásul, hogy sokan *pihenni, kikapcsolódni* jönnek a könyvtárba, csupán valami *szórakoztató* olvasmányt keresnek. Szeretnénk ezek érdekében szót emelni, mert gyakran a könyvtárak megfelelkeznek róluk, vagy lebecsülik igényeiket. Pedig a közművelődési könyvtár értük is van!

A közművelődési könyvtár tevékenységének határterületei és együttműködése más intézményekkel

Az a körülmény, hogy a közművelődési könyvtárak a maguk tevékenységét más oktatási, művelődési, tudományos, művészeti és egyéb intézmények rendszerében végzik, szükségszerűen bizonyos meghatározott munkamegosztást követel tőlük. A feladatok elhatárolásának illetve az együttműködés módjainak és lehetőségeinek vizsgálata különösen időszerű az iskolák, a népművelési intézmények, valamint a tudományos és szakkönyvtárak vonatkozásában.

1. A gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátása

Teljesen magától értetődik ma már, hogy a gyermekek iskolás koruktól kezdve a közművelődési könyvtár rendszeres látogatóivá válnak. Hazánkban először — mint ismeretes — Szabó Ervin nyitotta meg a könyvtárak kapuit a gyermekek előtt, nagyszerű kezdeményezése azonban csak a felszabadulás után kiépített új közművelődési könyvtári rendszer keretében talált folytatásra. A közművelődési könyvtárak eredményes munkája következtében az általános iskolás korú gyermekek 44%-a olvasója a közművelődési könyvtáraknak. A gyermekek szolgálata fokozatosan elkülönült, a közművelődési könyvtárakon belül, szép, korszerű gyermekkönyvtárak létesültek Budapesten és vidéken egyaránt.

A gyermekek könyvtári ellátásának másik forrása, az *iskolai könyvtárak* rendszere nem fejlődött hasonló mértékben. Köztudomású, hogy csekély és gyakran nem a legmegfelelőbb állománnyal rendelkeznek, nem rendszeres könyvtári szolgáltatukkal csak kis mértékben vesznek részt a gyermekek könyvtárhasználatában. Tisztázatlan, sok esetben igen eltérő a nevelőknek az olvasásról, a könyvek és a könyvtár használatáról, az olvasás és tanulás kapcsolatáról vallott felfogása is. — Az iskolai könyvtárak jelenlegi helyzete alapján tehát joggal feltételezhető, hogy az általános iskolai tanulóknak több mint fele nem részesül rendszeres könyvtári ellátásban.

Az iskolai könyvtárügy elmaradott állapota miatt a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálata nem kívánatos monopolhelyzetben van. A gyermekek a közművelődési könyvtárakat keresik fel általában, és még a tanulmányaikhoz szükséges olvasmányok nagyobb részét is onnan szerzik be. A közművelődési könyvtárak gyermekszolgálata viszont jelenleg telítettnek tekinthető, nagyobb arányú olvasótoborzást nem kezdeményezhet, mert sem a hely, sem a személyzet, sem a könyvanyag nem lenne elegendő a gyermekolvasók számának nagyobb arányú növekedése esetén. A közművelődési könyvtárak tehát saját erejükből nem tudják lényegesen csökkenteni az eddig könyvtári szolgálatban nem részesülő gyermekek számát.

Nem kívánatos ez a monopolhelyzet azért sem, mert van különbség az iskolai és a gyermekkönyvtár feladatai és szolgáltatásai között. A közművelődési könyvtár a terület minden gyermeklakójának rendelkezésére áll, és minden fajta olvasmányigényük kielégítésére törekszik. Az iskolai könyvtár inkább saját növendékeire és a tananyagra koncentrálja tevékenységét. Szolgáltatásai tehát céltudatosabban segítik a tananyag elsajátítását, mint ahogy ez a közművelődési könyvtár gyermekszolgálatától elvárható. A közművelődési könyvtár gyermekkönyvtárának a gyermekek sokrétű érdeklődésének kielégítése, az olvasás megkedveltetése, a könyvtárhasználatba való bevezetés a legfőbb gondja. A gyermekkönyvtár szórakoztatva tanít, nevel, tevékenységét nem köti tanterv, teljes mértékben alkalmazkodik egy-egy adott gyermekcsoport (életkori csoport) érdeklődéséhez. Jelenleg a megfelelő iskolai könyvtárak hiányában vállal olyan feladatokat is, amelyek inkább az iskolai könyvtárhoz illenének (pl. a tananyaghoz olvasmányok kiválasztása, tanulmányi versenyekhez bibliográfiák készítése stb.). Ezt azonban szükség parancsolja, nem az alapelvek. Azt alig mondhatjuk ki, hogy a könyvtárak ne végezzenek ilyen feladatokat. Ellenkezőleg! Inkább arra kell biztatnunk őket, hogy tegyenek meg mindent, ami erejükből telik a gyermekek könyvtár-ellátása és korszerű olvasószolgálata érdekében. Fokozott teljesítményeket a gyermekkönyvtártól azonban csak akkor lehet várni, ha a könyvtárvezetők is kellő hangsúlyt adnak ennek a feladatnak.

A közművelődési feladatoknak az idők folyamán bekövetkezett differenciálódása megérlelte az *ifjúsági szolgálat* kialakulását. E kérdés megoldása világszerte, nálunk is napirenden és kísérleti stádiumban van. Jelenleg az a legfőbb feladat, hogy a könyvtárak felismerjék az ifjúsággal való sajátos foglalkozás szükségességét, és törekedjenek arra, hogy ezt a feladatot lehetőségeiknek és a felmerülő igényeknek megfelelően megoldják.

A közművelődési könyvtár partnerei az ifjúság könyvtárhasználatában a középiskolák, a szakmunkás tanuló intézetek könyvtárai. A középiskolák tanulói sincsenek sokkal jobb helyzetben, mint az általános iskolaiak. A helyzetet súlyosbítja, hogy a magasabb szintű tananyaghoz több az olvasnivaló is, amelyet a tanulók főképpen a közművelődési könyvtáraktól remélnek megkapni. E téren vannak a közművelődési könyvtáraknak a legnagyobb nehézségeik, mivel a kívánt példányszámot igen sok esetben képtelenek beszerezni. Az eddigi tapasztalatok arra utalnak, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztése során a középiskolák könyvtárainak korszerűvé tétele az egyik legsürgősebben megoldandó feladat. Mennyire segítsék tehát a közművelődési könyvtárak a középiskolai tanulók könyvtár-ellátását? A jelenlegi helyzetet átmenetnek tekintve, annyira, amennyire erejükből telik és amennyire ez az általános jellegű feladataikkal összeegyeztethető. Semmiképpen sem feladatuk azonban, hogy a középiskolák könyvtárainak feladatait magukra vállalják.

Hasonlóképpen rendezést kíván a szakmunkástanulói intézetek és otthonok könyvtárainak helyzete is, hogy ezek nagyobb részt vállalhassanak a tanulók könyvellátásában. Ettől függetlenül a szakmunkástanulók könyvtári szolgálata a közművelődési könyvtárak ifjúsági szolgálatának jelenleg egyik legfontosabb kérdése.

2. A közművelődési könyvtár feladatai a tájékoztatásban és a szakirodalom szolgálatában

A tájékoztatás iránti megnövekedett társadalmi igény következtében a tájékoztatás napjaink divatos könyvtári kérdései közé tartozik. Természetes dolog, hogy a közművelődési könyvtárban is gondot okoz a tájékoztatási tevékenység tartalmának, terjedelmének, szervezetének és módszereinek kialakítása. Sok könyvtáros új feladatnak tekinti a kölcsönzéssel, helybenolvasással és a könyvtári szolgálat egyéb, megszokottabb és elterjedtebb ágaival szemben. Új dolog-e valóban? A „public library” kialakulása idején, 1851-ben J. B. Wight, Massachusetts állam képviselője, a public library egyik előharcosa a következőképpen képzelte el az új könyvtártípust: „A közművelődési könyvtár lássa el az egész lakosságot minden forrással, amely a gyakorlati tájékozódáshoz fontos... Ahol ilyenek (közművelődési könyvtárak) létrejönnek, minden farmer hozzájut majd a legjobb mezőgazdasági, minden technikus a legjobb műszaki könyvekhez, minden kereskedő a kereskedelem és a vagyonszerzés más forrásait szabályozó törvények legjobb ismertetéséhez. És nem nagy előnyt jelent-e ez? Nem fontosak-e ezek (az ismeretek) a gyakorlat emberének? Nem segíti-e elő nagymértékben eredményeit az, hogy ismer mindent arra vonatkozóan, ami figyelmét leköti?” (J. H. Shera: Foundation of the Public Library. 1629—1855. Chicago, 1965. 237 l.) Íme, a közművelődési könyvtár tájékoztató szolgálatának alapfeladata.

Ami azonban a 19. sz. közepén az amerikai virágzó kapitalizmus számára erőforrást jelentett, az nem kívánatos törekvésnek bizonyult a századfordulón kialakuló, csak látszatra demokratikus közművelődési, helyesebben „népkönyvtári” rendszerek számára. Ezeket a könyvtárakat azért szervezték, hogy bizonyos ismeretek közvetítése mellett a haladás eszméi ellen vegyék fel a harcot, ne tájékoztassanak, hanem irányítsanak az uralkodó osztály jól felfogott érdekei szerint. Ilyenfajta könyvtárak alakultak nálunk is. (Szabó Ervin és munkatársai felismerték, hogy a népkönyvtárakkal szemben a public library típusa alkalmasabb a haladó eszmék és a magas szintű kulturális javak közkinccsá tételére. Az általa szervezett könyvtárak feladatuknak is tekintették a tájékoztatást.) Bár az 1945 után felépített közművelődési könyvtári rendszer gyökeresen más volt, mint elődei és szervezetében alkalmas arra, hogy a szocialista társadalomnak az egész népre kiterjedő művelődéspolitikáját szolgálja, mégis a nálunk is meggyökeresedett közép-európai könyvtári szemléletből sok minden „átmentődött” az új, demokratikus szervezetbe. Ilyen volt például az a szemlélet is, hogy a közművelődési könyvtárakat sokáig csak *könyvkölcsönző* egységeknek tekintettük, a tájékoztatás iránti igény viszonylag későn merül fel. Természetesen évek múltán fejlődtek a könyvtárakkal szemben támasztott igények és kialakultak a könyvtárakban a tájékoztató munka tárgyi és személyi feltételei is. Ma már csak azt kell tudatosítani, hogy a tájékoztatás a közművelődési könyvtárban nem új feladat, nem is tudományos könyvtári feladat átvétele, hanem olyan tevékenység, amely szervesen tartozik e könyvtárak tevékenységéhez, jellegükből ered.

Milyen méretű ez a tájékoztató tevékenység? Olyan méretű és jellegű, amilyen — az előbbieken kifejtettek alapján — az általános jelleg keretei között helyet kaphat. Manapság azonban éppen a tájékoztatásban jelentkeznek olyan feladatok, amelyek túlmutatnak a közművelődési könyvtár eddigi tevékenységén; bizonyos tudományágak területén a részletekbe menő szakirodalmi tájékoztatás igénye is felmerül. Az erőteljesen jelentkező társadalmi szükséglet az a tényező, amely főképpen a nagyobb közművelődési könyvtárak gyűjtési és tájékoztató tevékenységét az érdeklődés előterébe hozta az utóbbi években. Túlmehet-e a könyvtár eredeti feladatán, és mennyivel mehet túl? Elvileg ezt a kérdést úgy lehet megválaszolni, hogy túl is kell mennie, ha a társadalmi szükséglet így kívánja, mégpedig a *társadalmi szükséglet illetve az ezt kifejező igény mértéke szerint*. Egy azonban mindenképpen bizonyosnak látszik: nem szabad ezt a feladatot az alapfeladatokat jelentő közművelődési feladatok rovására megoldani.

E feladat teljesítése során megnő a könyvtárközi kölcsönzés jelentősége, és fokozott hangsúly esik arra, hogy a közművelődési könyvtár ismerje az általa gondozott szakterület nagy országos gyűjteményeit, feltáró, dokumentáló tevékenységüket, kiadványaikat, és közvetítse azokat vagy a belőlük nyert információkat az igénylőknek. E tekintetben tehát a közművelődési könyvtár a szakkönyvtárakéhoz hasonló feladatokat lát el, de *nem helyettesítheti a szakkönyvtár szolgálatát, csupán közvetíti őket*.

Bár nem csupán tájékoztatási feladat, ide tartozik a nagyobb közművelődési könyvtárak *helyismereti tevékenysége* is. E feladat nem tipikusan közművelődési jellegű. A megyei könyvtárakra illik leginkább, lévén ezek egy-egy megyének központi helyzetben levő könyvtári gyűjteményei. A megyei könyvtár helyismereti gyűjtő, fel-táró és tájékoztató tevékenysége a helyismeret területén leginkább a nemzeti könyv-tári feladatokhoz hasonlít, csak megyei keretben. Ezért is kívánatos a megyei és a nemzeti könyvtár szoros és szervezett együttműködése ezen a téren.

3. Munkamegosztás a könyvtár és a népművelési intézmények között

A közművelődési könyvtár maga is része annak a széles körű és sokágú művelő-dési tevékenységnek, amelyet általában népművelésnek szoktunk nevezni. A könyvtár e tevékenységnek azt a részét vállalja, amelynek főszereplője a könyv és az olvasás. Könyvek útján terjeszt ismereteket, könyvek útján törekszik az ízlés fejlesztésére, könyvek segítségével végzi világnézeti nevelőmunkáját. Széles körben folytat propa-gandamunkát, hogy növelje olvasói számát, hogy minél több olvasónak minél több könyvet adhasson. Propagandamunkája során kiállításokat rendez, előadásokat, vitá-kat, irodalmi esteket, klubszerű összejöveleteket szervez, hasonlóan a művelődési há-zakhoz. Ez a kifelé irányuló tevékenység — bár nagyon fontos — igen sok energiát fogyaszt. Kérdés, meddig könyvtári feladat, és hol kezdődik a művelődési házé?

Ha az igények oldaláról nézzük a kérdést, legszívesebben azt válaszolnánk, hogy ott kell művelődési lehetőséget nyújtani, ahol igénylik és olyan módon, ahogy leg-szívesebben fogadják. Persze a kérdés a valóságban nem ilyen egyértelmű. Sokszor a könyvtár az a „kristályosodási pont”, ahol a közönség szívesen összejön, ilyenkor igen nehéz mereven értelmezni a feladatokat. Általában azonban akkor jár el helye-sen a könyvtár, ha propagandamunkájának középpontjában a könyv, az olvasmány vagy a könyvtár egyéb anyaga (hanglemez, hangszalag, film stb.) áll. Bár az elv köz-ismert, mégis sokszor találkozunk olyan kísérletekkel, hogy a könyvtár túl akar lépni saját „búvkörén”. Nem könyvtári feladat például a bábcsoportok, magnós klub, sakk-kör, bilyeggyűjtő klub stb. szervezése, még akkor sem, ha a könyvtárnak vannak ilyen tárgyú könyvei. Az effajta tevékenység túl sok energiát von el a tényleges könyvtári feladatoktól, amiket más nem végez el a könyvtárak helyett. De legyen ott a könyvtár könyveivel a művelődési ház minden rendezvényén, segítse az ott szerzett benyomásokat az irodalommal elmélyíteni. Az együttműködés legjobb módjának ez látszik.

Ide kívánczok néhány szó a közművelődési könyvtárak *zenei* gyűjteményeiről. E gyűjtemények célja a zenei ismeretek fejlesztése, a zenei ízlés nevelése. Kétség-telenül helye van a zenei gyűjteménynek a könyvtárban. A német közművelődési könyvtárakban például nagy múltjuk van a zenei részlegeknek, és ez kétségtelenül összefügg a német kamarazenei kultúra elterjedésével. A zenei részlegek létesítése azonban nálunk nem mindenütt a zenei kultúra következménye. Szerencsés dolog, ha olyan helyeken létesít a közművelődési könyvtár zenei részleget, ahol zeneiskola van, amelynek tanárai a gyűjtemény tanácsadói lehetnek, növendékei pedig irányí-tói az ízlés alakulásának és egyben törzsközönsége a zenei részlegek rendezvényeinek.

*

Az eddigi fejtegetések is azt bizonyítják, hogy a modern közművelődési könyv-tár feladatköre igen bonyolult, szerteágazó, a benne folyó munka igen sokszínű. E könyvtártípus érintkezési felülete legnagyobb a társadalommal, és ezért itt érzé-kelhetők legjobban a társadalom életében lezajló gazdasági, politikai, művelődési folyamatok, amelyek a könyvtár feladatait, tevékenységét nagymértékben befolyá-solják. Ezért is érdemes a feladatokkal foglalkozni.

N. R á c z A r a n k a

A VALÓSÁG novemberi száma közli Ortutay Gyulának A szocialista mű-velődésszemély kialakításának kérdései c. tanulmányát, amelynek figyelmes áttanulmányozása könyvtárosok számára is hasznos.

AZ ALFÖLD decemberi száma folytatja az ízlés, művészet és világnézet problémáiról indított vitát. Maróti Andor tartalmas hozzászólásában a köz-ízlés fejlesztésének feladatairól ír könyvtárosok számára is figyelemre méltó gondolatokat. Sz. Szabó László a Debreceni Városi Könyvtár ötvenéves műkö-déséről emlékezik meg.

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁROSOK SZAKKÉPZETTSÉGE

A könyvtárosok szakképzettségéről készült statisztikai felmérés országos adatait előző cikkünkben ismertettük. Most — az általánosan tárgyalt témák után — a közművelődési könyvtárosok szakképzettségével foglalkozunk. Az adatokat úgy tárjuk fel, hogy azok a három nagy közművelődési könyvtári hálózat — Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, tanácsi és szakszervezeti könyvtárak — viszonyait egymással és esetenként az országos átlaggal is összehasonlíthatóvá tegyék.

Elsőként vizsgáljuk meg a *felső- és középfokú munkakörök* arányát. Ez a Szabó Ervin hálózatban 35 : 65, a tanácsiban és a szakszervezeti hálózatokban pedig teljesen egyezően 29 : 71.

A Szabó Ervin hálózatban a hálózati központ nagysága magyarázza a felsőfokú munkakörök viszonylag magasabb arányszámát. Előző cikkünkben az összes tanácsi közművelődési könyvtárat egynek véve az arány 30 : 70 volt. Ez csak kissé változik, ha a fővárosi könyvtárak adatait kiemeljük. Az ok: a vidéki tanácsi könyvtári hálózatban dolgozók létszáma közel négyszerese a fővárosinak.

Ha a munkanemek szerinti elosztás arányait akarjuk összehasonlítani a három nagy hálózatban, akkor ezt közvetlenül csak a középfokú munkakörök esetében tehetjük meg. A felsőfokú munkakörben ugyanis a munkanemekre tagolódás annyira eltérő a három könyvtári hálózatban, hogy azokat csak egymástól függetlenül mutathatjuk be.

A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban és hálózatában* felsőfokú munkakörben dolgozik 93 fő, ebből:

könyvtárvezető	67,7%	feldolgozó munkában	4,2%
részlegvezető (osztály, csoport)	13,9%	módszertani munkában	5,2%
bibliográfia szerkesztésben dolgozik	1,6%	szakirodalmi tájékoztatásban	7,4%

A *szakszervezeti könyvtári hálózatokban* felsőfokú munkakörben dolgozik 87 fő, ebből:

SZMT könyvtárvezető	19,5%	tagkönyvtár vezető	14,9%
szakmai központi könyvtárvezető	11,6%	módszertani munkában dolgozik	32,2%
körzeti könyvtárvezető	21,8%		

A *vidéki tanácsi könyvtári hálózatokban* felsőfokú munkakörben dolgozik 296 fő, ebből:

megyei könyvtárigazgató	6,6%	részleg (csoport) vezető	25,6%
járási könyvtárigazgató	33,6%	módszertani munkában dolgozik	15,8%
városi könyvtárvezető	8,7%	szakirodalmi tájékoztatásban	9,7%

A középfokú munkakörökben összehasonlítva a munkanemek megoszlását, nagy vonalakban szemlélhetjük a belső munkaszervezés azonosságait és különbözőségeit is, természetesen figyelembe véve a három hálózat szervezeti eltéréseit.

1. táblázat

A középfokú munkakörök munkanemenkénti megoszlása százalékos arányban

Feladatkörök	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi
		könyvtárak	
Könyvtárvezető	—	58,5	30,2
Az adminisztrációban dolgozik	—	0,3	0,4
Az állománygyarapításban	0,3	2,6	0,4
Állomány-nyilvántartásban	1,0	7,8	3,1
Bibliográfia szerkesztésben	—	—	0,1
Címleírásban	1,4	1,2	1,7
Katalógusszerkesztésben	17,0	7,0	6,7
Különgyűjteményben	22,3	1,2	4,5
Olvasószolgálatban	57,7	14,6	29,5
Osztályozásban	0,3	2,2	2,3
Szakirodalmi tájékoztatásban	—	—	0,1
Szervező munkában	—	4,6	21,0

Két feladatköri kategóriához magyarázatot kell fűznünk. A „különgyűjteményben” címszó alatt szerepelnek a gyermekrészlegek könyvtárosai is, a „szervező munkában” pedig a járási illetve a szakszervezeti körzeti könyvtárak módszertani munkatársait foglalja magában, mert ezzel különböztettük meg a középfokú munkakörnek minősülő módszertani tevékenységet.

A közművelődési könyvtárosok szakképzettségének helyzetét röviden úgy jellemezhetjük, hogy a három hálózat adatait egymáshoz és az országos átlaghoz hasonlítva mutatjuk be.

2. táblázat

Felsőfokú munkakörben dolgozik (%-ban)

Képesítés	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi	Országos átlag
		könyvtárak		
Felsőfokú könyvtárosi képzésű	81	48	50	63
Középfokú könyvtárosi képzésű	13	36	26	12
Szakképzés nélkül	6	16	24	25

3. táblázat

Középfokú munkakörben dolgozik (%-ban)

Képesítés	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi	Országos átlag
		könyvtárak		
Felsőfokú könyvtárosi képesítéssel	24	8	4	13
Középfokú könyvtárosi képesítéssel	54	48	50	43
Szakképesítés nélküli	22	44	46	44

Adatainkból kimutatható, hogy a különböző munkanemekben hogyan oszlanak el a szakképzett és szakképzetlen könyvtárosok, de most csak a vezető beosztású könyvtárosok szakképzettségét mutatjuk be.

4. táblázat

Intézményi és részlegvezetők könyvtárosi szakképzettsége (%-ban, felső- és középfokú munkakörök együtt)

Képesítés	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi
		könyvtárak	
Felsőfokú könyvtárosi képesítéssel	84	25	29
Középfokú könyvtárosi képesítéssel	11	40	31
Szakképesítés nélkül	5	35	40

A táblázatból látható, hogy a fővárosi tanácsi hálózat vezető beosztású könyvtárosai jól állnak könyvtárosi szakképzettség szempontjából. A vidéki tanácsi és a szakszervezeti könyvtári hálózatban a szakképesítés nélküli könyvtárvezetők magas számáránya főleg a sok kis egyszemélyes könyvtárból adódik, de nem egészen. Érdemes ezért két hálózatban kimutatni abszolút számokkal is, hogy a különböző vezetői beosztásban *hányan nem rendelkeznek* könyvtárosi szakképzettséggel:

A tanácsi hálózatban

megyei könyvtárigazgató	5
járási könyvtárigazgató	27
városi könyvtárvezető	6
községi könyvtáros	123

A szakszervezeti hálózatban

SZMT könyvtárvezető	2
szakmai központi könyvtárvezető	2
körzeti könyvtárvezető	5
tagkönyvtár vezető	56

Átterve az iskolai végzettség adatainak elemzésére, ismét az előbbi rövid szemléletes megoldást választjuk. Az iskolai végzettség három szintjét tekintve az összes dolgozók százalékában a jelenlegi helyzet ilyen:

5. táblázat

Iskolai végzettség	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi	Országos átlag
		könyvtárak		
Felsőfokú végzettségű	47	21	24	42
Érettségizett	49	69	71	52
Érettségi nélküli	4	10	5	6

Az összehasonlításból kitűnik, hogy az FSZEK hálózatában a felsőfokú iskolai végzettségű könyvtárosok száma meghaladja az országos átlagot, s még a középfokú könyvtárosi munkakörökben is viszonylag sok az egyetemet végzett könyvtáros. Vidéken a felsőfokú iskolai végzettségű könyvtárosok arányszáma mind a tanácsi, mind a szakszervezeti hálózatban csak körülbelül a fele az országos átlagnak. Ennek a helyzetnek az a magyarázata, hogy az egyetemet végzett szakemberek — így a pedagógusok is — Budapestre törekedtek, ami a fővárosban telítettséget, vidéken pedig hiányokat okozott például az iskolák szaktanári ellátottságában. Megjegyezzük, hogy a felsőfokú végzettségűek zöme mind a közművelődési, mind a tudományos és szak-könyvtárakban — a műszaki termelési hálózatot kivéve — pedagógus.

Az egyetemet vagy főiskolát végzett tanárok közül főleg a humán szakosok helyezkedtek el könyvtárosként. Ennek eredménye a könyvtárak meglehetősen egyoldalú ellátottsága. A felsőfokú iskolai végzettségűek száma az FSZEK-ban 128, a szakszervezeti könyvtárakban 64, a tanácsiakban 247.

6. táblázat

A felsőfokú végzettségűek szak szerinti megoszlása (%-ban)

Szak	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi
		könyvtárak	
Egyszakos könyvtáros	53	63	30
Humán	28	30	40
Idegen nyelv	11	3	6
Jog	1	—	5
Közgazdaság	2	—	2
Matematika	—	—	1
Mezőgazdaság	—	0,5	4
Műszaki	—	0,5	1
Művészeti	1	—	1
Természettudomány	1	0,5	3
Egyéb szakos	3	2,5	7

Az egyszakos könyvtárosok és a humán (főleg magyar—történelem) szakosok együttvéve az FSZEK-ban 91%, a szakszervezeti hálózatban 93%, és a tanácsi hálózatban 70% arányban vannak képviselve a felsőfokú végzettségűek között. Látható, hogy idegen nyelv szakosok csak a fővárosban találhatók nagyobb számban, míg egyéb szakosok szinte csak szórványosan fordulnak elő mindhárom hálózatban.

A felsőfokú továbbtanulás legnagyobb arányú a közművelődési könyvtárakban. Az ország valamennyi könyvtárában összesen 333 könyvtáros tanul tovább felsőfokon, túlnyomó többségük egyetemen. Kétharmad részük közművelődési könyvtáros.

Ez a magas számarány nemcsak abból adódik, hogy a közművelődési könyvtárosok létszáma is igen nagy, hiszen ez a főhivatású könyvtárosok összességének csak 45%-a. Valójában ezeken a hálózatokon belül is magasabb a továbbtanulási arány, mint más hálózatokban. Hogy nagyságrendjét is érzékeltethessük: a továbbtanulók országos aránya 10 %, viszont a FSZEK könyvtárosainak 12%-a, a vidéki tanácsi könyvtárosok 14%-a és a szakszervezetiek 8%-a tanul tovább jelenleg.

A továbbtanulók 60%-a könyvtárszakot végez, a többi 40% pedig úgy oszlik meg, hogy a két tanácsi hálózatban a többség a marxizmus—leninizmus esti egyetemre jár, néhányan valamilyen humán szakot végeznek, egy-két könyvtáros pedig jogot illetve természettudományt tanul. A szakszervezeti könyvtárosok közül jelenleg senki sem jár a marxizmus—leninizmus esti egyetemre, a továbbtanulók szakmegoszlásának sorrendje pedig: humán szak, idegen nyelv, természettudomány.

Idegen nyelvek tudása és tanulása szempontjából a közművelődési könyvtárosok elmaradtak az országos átlagtól. Nyelvtudás tekintetében a tanácsi könyvtárosok közül a fővárosiak elérik az országos átlagot, a vidékiek kétharmad, a szakszervezetiek fele részben közelítik meg azt.

Ha külön vizsgáljuk, milyen mértékű az aktív nyelvtudás, akkor már mindhárom hálózat az országos átlag alatt van. Pontosabban érzékeltetik a helyzetet utolsó táblázatunk adatai:

Az idegen nyelvet tudók megoszlása %-ban

Nyelvismeret	FSZEK	Szakszervezeti	Tanácsi	Országos átlag
		könyvtárak		
Idegen nyelvet tud	66	34	43	66
Ebből aktív nyelvtudású	49	42	29	58
Passzív nyelvtudású	51	58	71	41

Az *idegen nyelvet tanulók* aránya a közművelődési könyvtárakban lényegesen kisebb, mint a tudományos és szakkönyvtárakban. Még a 35%-os országos nyelvtanulási átlagtól is lényegesen elmaradnak. A jelenleg nyelveket tanulók aránya a három hálózatban: FSZEK 31%, vidéki tanácsai 24%, szakszervezeti 25%.

Ha azt vizsgáljuk, milyen nyelveket tanulnak jelenleg a közművelődési könyvtárosok, akkor a választott világnyelvek sorrendje a vidéki tanácsai hálózatban egyezik az országos sorrenddel. Tehát: német, angol, orosz, francia. Az FSZEK-ban és a szakszervezeti könyvtárakban más a sorrend: német, angol, francia, orosz. Szomszédaink nyelvét itt is csak elvétve tanulják. Viszont van egy szembevetendő jelenség. A vidéki tanácsai hálózatban kiugró számban tanulnak latint. Az ország összes latint tanuló könyvtárosának 2/3 részét ezek a könyvtárosok teszik ki.

Vizsgáltuk a *könyvtárosok jelenlegi kutató tevékenységét* is. Míg országosan a könyvtárosok 10%-a végez kutatómunkát, addig a fővárosi tanácsai könyvtárosok 2,5%-a, a vidékiek 0,8%-a, a szakszervezeti könyvtárosok 1%-a foglalkozik tudományos kutatással.

A közművelődési könyvtárosok elsősorban a könyvtártudomány, másodsorban a társadalomtudományok területéről választották témáikat. Egyéb tudományterület adatainkban nem is szerepel.

Végül szólnunk kell arról is, hogy *milyen mértékben és milyen szakterületeken olvasnak a könyvtárosok rendszeresen szakirodalmat*. Előrebocsátjuk, hogy e tekintetben nem várhatunk a felméréstől pontos helyzetképet.

A kérdőívben kettős választ kértünk: olvas-e rendszeresen szakirodalmat, és ha igen, jelölje meg, milyen szakterületen, majd soroljon fel néhány rendszeresen olvasott szakfolyóiratot. A két válasz összefüggéséből, valamint egyéb, ezzel kapcsolható néhány adatot is figyelembe véve (kutatómunka, képzettség, feladatkör stb...) próbáltuk megállapítani a következőket: egy meghatározott vagy több szakterület irodalmát olvas-e rendszeresen, és tartalmilag ez az irodalom felső (tudományos) vagy közép (ismeretterjesztő) szintű-e; ha a rendszeres olvasás nem meghatározott szakirányú érdeklődést mutat, vajon a művelt ember általános tájékozódását jelenti-e a felsorolt többféle folyóirat.

Az adatok elemzése során a következő eredményeket kaptuk:

Az országos összesítés szerint a könyvtárosok 70%-a olvas rendszeresen. Ehhez képest a három nagy közművelődési könyvtári hálózat adatai: az FSZEK hálózata 64%, a szakszervezeti hálózat 76%, a tanácsai hálózat 69%.

Ha most az olvasás tartalmát és színvonalát vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy a rendszeresen olvasó közművelődési könyvtárosok túlnyomó többségének olvasmányai az „általános tájékozódás” fogalmi kategóriájába tartoznak. Országos átlagban ez a kategória a rendszeresen olvasó könyvtárosok 47%-a, az FSZEK hálózatban 76%, a szakszervezeti hálózatban 80%, a tanácsai hálózatban pedig 76%.

Milyen folyóiratokat olvasnak? Megközelítőleg egy mondatban válaszolhatunk erre. Általánosnak mondható a következő felsorolás: Könyvtáros, Élet és Irodalom, Nagyvilág, Új Írás, s ezt a sort csak ritkábban tarkítják olyan folyóiratok, mint a Kritika, a Valóság, a Társadalmi Szemle, vagy az Élet és Tudomány stb.

A meghatározott szakterületre irányuló, önképző jellegű rendszeres olvasás a közművelődési könyvtárosok esetében szintén meglehetősen egyoldalú: könyvtár- és társadalomtudomány együtt vagy külön-külön. Egyéb szakterületek irodalmát olvasó könyvtárosok csak a vidéki tanácsai hálózatban vannak, de ott sem nagy számban olvasnak mezőgazdasági, műszaki, természettudományi folyóiratokat.

Az olvasott szakirodalom színvonala általában az ismeretterjesztő szintet képviseli, s tudományos igényű szakirodalmat csak azok a kevesek olvasnak, akik az adott szakterületen kutatnak, egyetemre járnak, vagy egyetemi doktori cím megszerzésére készülnek.

Vadász Ferencné

A TERMÉSZETTUDOMÁNYOS IRODALOM EGY JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN

Könyvtárunknak, a *Cellödömölki Járási Könyvtárnak* egyedül kell a járási székhely mindenféle közművelődési könyvigényét kielégítenie, s a hozzátartozó községi könyvtárak igényeire is figyelmet kell fordítania állományának alakításakor.

1965. december 31-én a járási könyvtár állománya az ifjúsági- és a gyermekirodalom levonásával 10 810 kötet volt. Ebből az ismeretterjesztő irodalom 4421 kötetet tett ki, az állomány 40,9%-át. Ez a könyvanyag állt rendelkezésére a 9661 főt számláló járási székhelynek és közvetve a 33 900 lakosú járásnak. Vajon tartalmilag a legmegfelelőbb anyag van-e együtt, olyan, amely a járás főleg mezőgazdasági lakosságát, Cellödömölk viszonylatában azonban elsősorban a vasút felé orientálódó emberek igényeit, szükségleteit kielégíti? Az állomány alkalmasságának megítéléséhez számításba kell venni a község lassú iparosodását és az itt működő gimnáziumot és szakközépiskolát is.

E tényezőknek tudatában kezdtük el az állomány részletes, szakcsoportok szerinti vizsgálatát, melynek egyik első mozzanata a természettudományos irodalom elemzése volt.

A járási könyvtárban a természettudományi művek száma 1965. december 31-én 311 kötet volt, az egész állomány 2,9%-a, az ismeretterjesztő irodalom 7%-a. Egy olvasóra 0,3 kötet jutott, ezer lakosra 41 kötet.

Az állomány fejlesztése

A fejlődés érzékeltetésére az elemzést több évre kiterjesztve végeztük. Részlete sen az 1963, 1964, 1965-ös éveket vizsgáltuk.

Természettudományi műveket szinte kizárólag az Állami Könyvterjesztő Vállalattól vásárolt a könyvtár. A vásárlások alakulását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy évről évre emelkedett a beszerzett természettudományi könyvek száma. E könyveknek majdnem felét, 47%-át a vizsgált 3 évben szereztük be. A növekedést a könyvbeszerzési keret emelkedése tette lehetővé, de ezen belül egyre tudatosabban törekedtünk is e szakcsoport anyagának fejlesztésére. A mennyiségi növekedésnél lényegesebb az a kérdés, hogy a különböző részterületek legfontosabb anyaga került-e a könyvtárba?

Az 1963-ban beszerzett könyveknek 73%-a volt törzsanyagként vagy ajánlott műként javasolt. A legszükségesebbek közül egyet lehet megemlíteni, ami kimaradt a vásárlásból: *Mócár: Képes állatvilág* c. könyve. Beszerzése több figyelmet érdemelt volna, mint pl. *Jánosy—Elek: A relativitáselmélet filozófiai problémái* című, magas színvonalú, kevesebbek érdeklődésére számottartó munka. Ugyanezt lehet elmondani *Vszehszvjatszkiy és Kazjutjinszkiy: Világok születése*. A mai kozmogónia filozófiai problémái c. művére is.

Több könyv beszerzése mutatja, hogy nem szerencsés minden esetben mereven ragaszkodni a jelölésekhez, hanem a helyi körülményeket, viszonyokat is mérlegelni kell. Néhány példa: *Einstein: A speciális és általános relativitás elmélete* c. könyvét, bár nem volt javasolt, beszerztük. Ennek helyességét támasztja alá, hogy két év múlva második kiadását már javasolták a nagyobb könyvtáraknak.

A Bolyai könyvek sorozatban megjelent kötetek szintén nem tartoztak a közművelődési könyvtáraknak ajánlott munkák közé. Pedig a szakmunkásokon kívül a középiskolásoknak, a felnőttoktatásban részt vevőknek is sok segítséget adhatnak. Beszerzésük indokolt, mivel a székhelyen működő gimnázium ifjúsági könyvtára ilyen jellegű munkákkal nem rendelkezik. A Bolyai könyvek iránti érdeklődés még tovább is fokozódik, mert az 1966/67-es tanévben matematika—fizika tagozatú osztály is indult a gimnáziumban.

Az itt elmondottak természetesen nem jelenthetik az elsőrendűen fontosnak minősített irodalom elhanyagolását. A következő két évről, 1964 és 1965-ről hasonló képet festhetünk mind az elmaradt, mind a feleslegesen beszerzett könyvekkel illetően. Például el lehetett volna hagyni *Szkazkin: A növények vizellátásának kritikus időszakát* és *Petinov: Az öntözött mezőgazdasági növények fiziológiáját*. Igaz, hogy ezek a növénytermesztés gyakorlati szakembereinek is szólnak, de elsősorban az e problémakörrel foglalkozó kutatóknak hasznosak. Helyettük érdemesebb lett volna *Courdec: A csillagászat története* és az *Élet és Tudomány* kiskönyvtára sorozatban megjelent, *Conrad: A vörös villám* c. könyv megvétele.

A Szkazkin és Petinov könyv esetében figyelembe lehetett volna venni a könyvtárközi kölcsönzés adta lehetőségeket. Néhány lényeges mű mellőzését viszont semmi

nem indokolja. Változatos tartalma miatt feltétlenül szükséges lenne az *Ember és világ. Tudomány és emberiség*. 1962. c. könyv. Beszerzését az is indokolta volna, hogy első kötete ekkor már a könyvtár birtokában volt. Hiányzik még Rényi: *Dialógusok a matematikáról* c. műve is. E könyvet megrendelte ugyan a könyvtár, de a Könyvtár-ellátó nem küldte meg, azonban később sem történt semmi annak érdekében, hogy utólagosan máshonnan beszerezzük, holott törekednünk kellett volna a hiány pótlására.

Az állomány tartalmi elemzése

Az újonnan beszerzett könyvanyag vizsgálatán kívül átnéztük az egész természet-tudományos állományt is, hogy megfelel-e a követelményeknek, kielégítheti-e a szükségleteket.

A természettudományokkal általában foglalkozó művek száma jelentőségükhöz képest kevés. (Elsősorban több példányos beszerzéssel lehetett volna az arányt javítani, mert a könyvpiacra sem volt megfelelő választék.) A legényegesebbek közül három mű hiányát kell megemlíteni: *A tudomány világából*. Cikkgyűjtemény az Élet és Tudomány tízéves munkájából, *Fülöp: A kísérletezés úttörői* és *Székely: Herman Ottó*. Az utóbbi megvolt, de mint felesleges anyagot — helytelenül — törölték az állományból. A magasabb színvonalú művek — *Erdey-Grúz: Filozófiai tallózás a természettudományokban*, *Kedrov: A természettudományok tárgya és kölcsönös kapcsolata*, *Világnézeti nevelésünk természettudományos alapjai* — mind szükségesek. Pontos ugyanis, hogy a természettudományok fejlődésén kívül megismerhető legyen a fejlődés kapcsolata a társadalom alakulásával, kapcsolata a filozófiával, a dialektikus materializmus szerepe a természettudományok kérdéseinek megoldásában. Az említett művek segítségével erre lehetőség nyílik.

A matematika és a fizika jellegéből adódóan e területeken sok az oktatási segédlet. Nem tekinthető azonban hibának meglétük, hisz a középiskolás diákok között sok használójuk van. Tanulmányaikhoz jó segítséget adnak a már említett Bolyai könyvek. Egyedül *Bárczy: Számтан* c. munkája hiányolható közülük. — A tanulók használnal forgathatják *Obádovics: Matematiká-ját*, *Kugler: Fizikai képletek és táblázatok*, valamint *Galperstein: Laboratóriumi munkák* c. könyvét is. E művek a szakmunkások igényeit szintén kielégítik, a Bolyai könyveket a pedagógusok is használni tudják. Elsősorban a tanulóifjúságnak készültek, de a téma iránt érdeklődő felnőtteknek is ajánlhatók *Óveges: Kis atomfizika*, *Óveges—Molnár: Színes atomfizika*, *Quittner: Ut az atomfizikához* c. könyvek. Az utóbbi fizikatanároknak, TIT előadókknak is megfelelő. Elegendő számú népszerű, alapfokon megírt matematikai és fizikai mű nélkül nem valósítható meg, hogy magasabb képzettség nélkül is fel lehessen kelteni az érdeklődést irántuk. A számításba kerülő munkák nagy része megtalálható az állományban, de olyan műveknek nem lenne szabad hiányozniuk, mint *Perelman: Szórazótató számтан*, *Bizám—Herczeg: Logar Miska feladatai*, *Lukács: Tarkabarka fizika* és *Óveges József* két munkája: *Az élő fizika 3.*, valamint a *Túl a rádióhullámokon*.

Az érdeklődés fenntartásának nélkülözhetetlen követelménye, hogy egy bizonyos témán belül ne mindig ugyanazt kapja az olvasó több könyvben, hanem fokozatosan többet és többet. *Zemplén Jolán* tudománytörténeti munkája, *A háromezer éves fizika* például széles körben javasolható, míg *Laue: A fizika története* című, a Studium könyvek sorozatban megjelent munkája azoknak szól, akik a természettudományokban jártasabbak, legalább középiskolai ismeretekkel rendelkeznek. Alapfokon tárgyalja a relativitáselméletet *Landau és Rumer: Nehéz kérdések*. Mi a relativitáselmélet? c. munkája. Több ismeretet tételez fel *Vermes: A relativitáselmélet* c. könyve.

Megfelelő számú, tudományos színvonalon megírt életrajzi mű sajnos nem áll rendelkezésre. A matematikai állományrészben egyáltalán nincs, noha használható lenne *Alexits: Bolyai János* c. 1952-es műve is. A fizikában pedig a meglevők mellett be kellett volna szerezni *Novobátzky* művét: *A fizikai megismerés úttörői*-t. E könyvek számának elégtelen volta a könyvkiadás hibája is, mert az elmúlt években alig került forgalomba ilyen típusú munka. A probléma az egész természettudományi irodalom vonatkozásában fennáll.

A magas szintű matematikai kiadványoknak nincs nagyszámú használójuk. Az olvasóknak, de a járás egész lakosságának is kis száma rendelkezik felsőfokú matematikai végzettséggel. Ezek szakirodalommal való ellátása sem elsőrendűen közművelődési könyvtári feladat. Helyesnek tekinthető a kialakult arány tehát, amely szerint a matematikával foglalkozó műveknek 90%-a alap- illetve középfokú.

A természettudományos világkép kialakításában fontos szerepük van a *csillagászati* könyveknek. A csillagászati alapfogalmakat tárgyaló könyveket *Bartha: Séta a csillagos égen*, *Plavec: A csillagok világa* c. munkája képviseli könyvtárunkban. A leg-

fontosabb csillagászati törvényszerűségeket ismerteti *Perelman: Végtelen csillagvilág*, a csillagászat történetét *Horváth: Csillagnézők*. A csillagászat regénye c. könyve.

Állományunk alkalmas arra, hogy megismertesse olvasóinkat a Földdel, a különböző égitestekkel, a legidősebb témákkal, mint például az űrrepülés, rádiócsillagászat stb. Például: *Niese: Érdekességek a világűrben*, a *Csillagászati évkönyv* kötetei, *Hédervári: A Hold fizikája*, *Hitzinger: A holdbéli ember nyomában*, *Gausser—Sztrókay: Az ember és a csillagok* stb.

Hasonló problémákkal foglalkozik tudományosabb színvonalon, de mégis közérthetően *Kulin—Róka: A világegyetem* — ez pedagógusok, előadók igényeit is kielégíti —, *Róka: A világegyetem megismerésének útjai és tévútjai*, *Zerinváry: Nap, Föld, emberiség* c. könyve. Szükséges lett volna *Kulin—Zerinváry: A távcső világa* c. művét is beszerezni. Bár elsősorban az amatőr csillagászok igényeinek figyelembevételével készült — s ilyenek területünkön nincsenek —, de foglalkozik a csillagászat alapfogalmaival, történetével, a naprendszerrel, tejútrendszerrel is, tehát széles körű érdeklődésre tarthat számot.

Kémiából jóval kevesebb korszerű ismeretterjesztő jellegű, főként alapfokú könyvvel rendelkezünk. Ez részben abból adódik, hogy a könyvkiadásban sem a legmegfelelőbb volt az ismeretterjesztő színvonalú könyvek aránya. A vizsgált három évben megvásároltak közül például mindössze kettőhöz nem kell különösebb előképzettség (*Bujanov: Atom, molekula, élővilág és Pető: Kalandozások a kémiában*). *Erdey-Grúz: A fizikai kémia alapjai*, *A világ anyagi szerkezete*, a *Fizikai kémiai alapismeretek* és *Kindl: Kémia 1.*, valamint *Sajó: Kémia 2.* c. könyve már kémiai jártasságot tételez fel. Az arányt mindenestre javítanák azok a régebbi kiadású könyvek, melyek nem kerültek beszerzésre. Az alapok megismeréséhez és megértéséhez, a kémiai műveltség emeléséhez nélkülözhetetlenek a következő könyvek: *Forbáth: Mindenki kémiája*, *Gróh: Bepillantás a kémiába*, *Náray—Szabó: Rövid szeretlen kémia*.

A földtani művek közül a legtöbb a barlangok világával kapcsolatos, ezek legnagyobb része is az Aggteleki cseppkőbarlanggal foglalkozik. A barlangokról általánosságban szóló művet csak kettőt említhetünk — *Jakucs: Cseppkőország mélyén*; *Kessler: Földalatti ösvényeken* —, meg lehetett volna még vásárolni *Jakucs: Felfedezőutakon a föld alatt* c. könyvét, amelyet a földrajzot oktató pedagógusok is haszonnal forgathatnak és *Kessler: Az örök éjszaka világában* c. munkáját is. Nincs meg *A barlangok világa* sem.

Az ásvány- és közettan irodalma a legszegényesebb a könyvtár természettudományos állományában. Mindössze egy mű, a Búvár könyvek sorozatban 1963-ban megjelent, *Alföldi: Kővilág* c. munka képviseli az ismeretterjesztő irodalmat. Szükséges lett volna *Jantsky: Geológus kalapáccsal az ércek nyomában*, valamint *Koch: Könyv a kővekről* c. könyve is az iskolázottabb olvasóközönség számára. A földtannak fontos segédtudománya a kőzetekben található szerves ősmaradványokat tanulmányozó őslénytan. Az ilyen tárgyú és a jegyzékek által ajánlott kevés számú könyvet beszerezte a könyvtár.

Az élővilággal foglalkozó *élettan*, *növénytan*, *állattan* körébe tartozó területen a legfontosabb munkák szinte hiánytalanul megtalálhatók állományunkban. Egyedül a rovarok életével foglalkozó irodalom hiányzik. Ide kívánczna *Móczár: Rovarak közelelről* c. munkája.

A biológiai irodalomnak ez a teljessége örvendetes tény, mert így az olvasó lépésről lépésre megismerkedhet az élet keletkezésével, fejlődésével, a fajok eredetével, a növény- és állatvilággal, az ember származásával, az öröklődés problémájával. A műveknek mintegy 30%-a előképzettség nélkül is használható. Magasabb képzettséget tételez fel az állomány 12%-a. E csoportból azonban némelyik munka felesleges. Nem szükséges például a kölcsönzési állományban és a kézikönyvtárban egyaránt szerepeltetni olyan műveket, mint *Soó: Fejlődéstörténeti növényrendszertan*, *A magyar flóra és vegetáció rendszertani növényföldrajzi kézikönyve*. *Petinov: Az öntözött mezőgazdasági növények fiziológiája és Szkazkin: A növények vizellátásának kritikus időszaka* c. munkájára — mint feleslegesre — már előbb utaltunk. A csoport fennmaradó hányada közép- és alsófokon egyaránt hasznosítható.

Az állomány a forgalom tükrében

A természettudományi művek forgalmának vizsgálatát abban a vonatkozásban kívántuk felhasználni, hogy ennek segítségével is alá tudjuk támasztani szükségességükről tett megállapításainkat, illetve bizonyítsuk felesleges voltukat. A könyvek közül azokat emeltük ki, melyek forgalma a legnagyobb, illetve legkisebb volt a három év alatt.

Senki sem olvasta, vagy mindössze egy vagy két olvasó kölcsönözte

— a régi, 1945 előtt megjelent könyveket (Cserey: Kis növényhatározó, 1928. Lovassy: Magyarország gerinces állatai és gazdasági vonatkozásai, 1927. Kürschák: Analízis és analitikus geometria, 1920.);

— a magasabb színvonalú műveket (Erdey-Grúz: Filozófiai tallózás a természettudományokban; Kedrov: A természettudományok tárgya és kölcsönös kapcsolata; Popov: A matematikai logika elemei; Zigány: Ábrázoló geometria. Egyetemi tankönyv; Vszehszvjatszkiy-Kazjutyinszkiy: Világok születése; Bohm: Okság és véletlenség a modern fizikában; Jánossy—Elek: A relativitáselmélet filozófiai problémái Gombás: Az atom statisztikus elmélete és alkalmazásai; Szkazkin: A növények vízellátásának kritikus időszaka stb.);

— egyes népszerű kiadványokat (Péter: Játék a végtelennel, 1957.; Matematikai kaleidoszkóp, 1951.; Horváth: Csillagnézők, 1961.; Hahn: Az időszámítás története, 1960.; Kudrjavcev: A fizika története, 1951.; Vadász: Mikroszkóppal az élet nyomában, 1957.; Ákos Gondolkodnak-e az állatok, 1960. stb.).

Az első esetben az olvasatlanság nyilvánvaló oka a könyvek nagyon régi volta illetve elavultsága. A második pontban felsorolt művek azt bizonyítják, hogy megfelelő a magasabb szintű művek vásárlásának aránya, nem szükséges tovább az arány emelése, valamint alátámasztják azt a nézetet, hogy felesleges bizonyos, részproblémákkal foglalkozó szakkönyvek beszerzése. A népszerű kiadványok között a legújabbak nem szerepelnek az olvasottak között. A nem olvasottakat két okból mellőzik: a témakörrel van frissebb irodalom, például a fizika történetéről. A másik ok a könyvtár hibája: a kellő ajánló- és propaganda-tevékenység hiánya. Milyen tanulságok szűrhetők le a legtöbbet olvasott könyvek vizsgálatakor? A legnagyobb azoknak a műveknek a forgalma, amelyeket a diákok fel tudnak használni tanulmányaikhoz (Bárczy: Trigonometria; Korda: Egyenáram; Öveges: A legújabb kor fizikája; Simonffy: Az atomvilág szereplői; Dzsida: 200 kémiai kísérlet). Tehát nem lehet elhanyagolni, figyelmen kívül hagyni a beszerzés során ennek az olvasócsoporthoz az igényeit.

Néhány nagy forgalmú könyv továbbá: Gauser—Sztróka: *Az ember és a csillagok; Vécsey: Forrongó föld; Cousteau—Dumas: A csend világa; Jurán: Ordasok; Breland: Érdekeségek az állatvilágban, Adamson: Oroszlánhűség, Elza és kölykei*. Azok a művek tartoznak tehát ide, melyek aktuális, népszerű témával foglalkoznak és végül, amelyek a könyvpiacon a legnagyobb sikert aratták. E könyveket az olvasók minden csoportja kölcsönözte.

Kézikönyvtári könyvek

A vizsgált időszak végéig 30 mű tartozott a kézikönyvtárba. Különösen 1964-től tapasztalható a kézikönyvtár tudatos fejlesztése. Ettől az évtől kezdve átlag 17 kötetet vásároltunk. Néhány kiragadott példa az 1964-ben vásároltak közül: *Természettudományok zsebkönyve, Atommaglexikon, Römp: Vegyészeti lexikon, Szekeres: Szerves kémia, Az élettan tankönyve*. Természetesen nem csak egy évig fordított gondot a könyvtár a kézikönyvtár fejlesztésére. A vásárlás továbbra is folyamatos maradt, de míg 1964-ben a korábbi években megjelent művekből visszamenőleg is beszerzett — pl. az 1960—61-es kiadású *Vegyészeti lexikont* —, hogy az állomány megfelelően kiegészüljön, addig 1965-ben csak az újonnan megjelenőket kerülték a könyvtárba.

A régebbiek közül 11 kötetet vettünk meg utólagosan, így is vannak azonban hiányok is. Mintegy 13 olyan munkát lehet felsorolni, mely az alapvető tájékoztatási feladatokhoz kellene. Elsősorban bibliográfiákat kellene még beszerezni. A természettudományi irodalom iránt mélyebben érdeklődőket igazítanak útba, segítséget adnának a további irodalom megválasztásához, például a *Külföldi könyvek országos gyűjteményi jegyzéke, Természettudományok 1961—, Szentmihályi: A természettudományok történetének tanulmányozásához szükséges segédkönyvek válogatott bibliográfiája és Polzovics: Bevezetés a szakirodalmi dokumentációba* c. kiadványok.

A tudományágakból elsősorban a tudománytörténeti munkák hiányoznak. Így Struik: A matematika rövid története, Zemplén: A magyar fizika története 1711-ig, Fülöp: A bölcsek köve, Rapaics: A magyar biológia története, Vadász: Földtörténet és földfejlődés. Egyéb hiányzó munkák: Kulin-Róka: A nagy világmindenség, Vajda: Fák, ligetek, erdők — ezt utólag beszereztük — és Móczár Képes állatvilága. A könyvtárnak természetesen nem feladata, hogy speciális, járási viszonylatban is egyedi igényeket saját állományából elégítsen ki. Ilyen esetekben a könyvtárközi kölcsönzést vesszük igénybe.

*

Nem szorul külön bizonyításra, hogy a könyvtáraknak, ha korszerű feladataikat meg akarják valósítani, a spontán beszerzés helyett a tudatos állománygyarapításra kell törekedniük. A fentiek ismeretében végzett részletes állományelemzés teszi lehe-

tővé, hogy a könyvtár valóban azt tudja nyújtani, ami a feladata. Természetesen nem elégséges a hibák, hiányosságok feltárása, szükséges kijavításuk is. A meglevő anyag esetében azt jelenti, hogy gondoskodni kell a feleslegesnek tartott, a gyűjtőkörbe nem kívánczó könyvek kivonásáról. A másik, talán még lényegesebb lépés a hiányzó művek visszamenőleges beszerzése antikváriumokból, az AKV készlettájékoztatóiból, újabb kiadások megvétele. A további gyarapítómunka során pedig a legmesszebbmenőkig fel kell használni az elemzésből levont tapasztalatokat.

E munka könyvtárunkban már folyik. A természettudományi irodalom elemzésén kívül megtörtént a műszaki és mezőgazdasági állomány felülvizsgálása is. Hozzájuk hasonlóan tervezzük a többi szakcsoport vizsgálatát is.

Elkészítjük a járási könyvtár részletes, ezeken az elemzéseken alapuló gyűjtőköri szabályzatát. E szabályzat fogja meghatározni az egyes szakterületek irodalmának gyűjtési körét, azt, hogy milyen mélységig és szélességig szükséges beszerezni a műveket a könyvtár helyzetét, adottságait, feladatait figyelembe véve.

Schandl Katalin

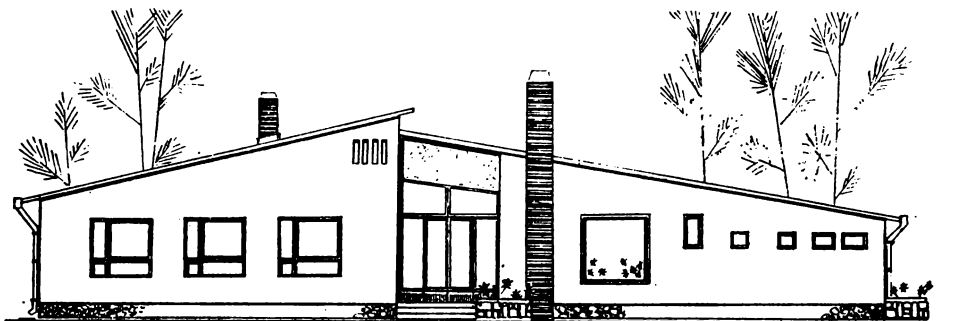
A szerkesztőség megjegyzése

Hogy az itt ismertetett állományvizsgálat megállapításainak helyességéről meggyőződünk, meglátogattuk a Celldömölki Járási Könyvtárat, ahol alaposan megnéztük a cikkben tárgyalt állományrészt, s megismerkedtünk az állományelemzés körülményeivel. Ezek közül néhány fontos mozzanattal egészíthetjük ki a fenti írást:

A szerző a járási könyvtár helyi olvasószolgálati könyvtárosa, aki mint a szombathelyi népművelő-könyvtáros szak levelező hallgatója szakdolgozati feladatként végezte az állomány három nagyobb csoportjára (természettudományi, műszaki, mezőgazdasági) kiterjedő vizsgálatot. E cikk a három hónapig tartó munkának csak egyik területével foglalkozik, de tanulságként ennyi is elég. A természettudományos szak elemzéséhez a szerzőnek kiindulásul rendelkezésére állt a raktári katalógus — azóta teljessé vált a többi is —, és a meglevő állományt a kíváncsisággal azért tudta összevetni, mert igen gazdag segédesszközpapparátusra támaszkodott: elolvasta az egész állománygyarapítási szakirodalmat, s felhasználta az Új Könyveket (a régebbi időszakra a Könyvtárellátó rendelő jegyzékeit), a járási könyvtári kézikönyvtári jegyzéket, átnézte a Könyvtáros recenzióit, a KMK középfokú képzésének szakirodalmi bevezetőket tartalmazó könyvismerteti kiadványait, a különböző ajánló szakbibliográfiákat és az elavult könyvek jegyzékeit. Az elemzés alaposságára jellemző, hogy a könyvtár jelenlegi természettudományos állományát átvizsgálva csupán néhány szóvételhető hiányt találtunk, de ezeknek oka is vagy a kollektori rendelés törlése volt, vagy az Új Könyvek vitatható értéktétele.

Az, hogy az állományvizsgálat megállapításai nem maradtak pusztán egy iskolai dolgozat bölcsességei, a könyvtár érdeme. A járási könyvtár igazgatója örült annak, hogy az alapos vizsgálat fényt derített az állomány hézagaira, és a gyarapítás mechanizmusát átszervezte. Azelőtt csupán ő végezte az állománygyarapítást, most ezt a munkát közösen végzik — a területi szempontokat érvényesítő hálózati könyvtáros és a helyi igényeket előterjesztő olvasószolgálati könyvtáros javaslata alapján. A hiányokat úgy pótolták, hogy már a vizsgálat évében, 1966-ban erre fordították a kapott póthitelek nagy részét. Az elemzés óta a beszerzés nagyon figyelmesen történik: átnézve az 1967-es évi gyarapítást is, új hiányt nem találtunk az állományban. A tervszerű fejlesztés következtében pedig a természettudományos művek aránya az egész állomány 3,4⁰/₀-ára emelkedett az 1963. évi 2,4⁰/₀-ról! A jelenlegi beszerzési gyakorlat hibájául csupán azt róhatjuk fel, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfiát, noha jár a könyvtárnak, nem használják a gyarapításhoz. Pedig ez több, könyvkereskedelmi forgalomba nem került könyvről (pl. a Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiáiról) tudósít, másrészt adatainak lassúbb közlése következtében módot ad a gyarapítás másodszori ellenőrzésére: hozzásegíthet az első rostán érdemtelenül kihullott könyvek utólagos beszerzésére.

Az itt leírtak és a Celldömölken látottak alapján más könyvtáraknak is javasoljuk, hogy időnként tartsanak hasonló „lelkiismeretvizsgálatot”.

A somogyvári könyvbarát-ház homlokzata

Könyvbarát-házak Somogy megyében

A népművelők és tervezők évek óta keresik azt a népművelési intézménytípust, mely számol az igényekkel és a lehetőségekkel, s így alkalmas arra, hogy a falu lakosságának folyamatos művelődési igényét és kulturált szórakozását kielégítse, s tekintetbe vegye a gazdaságos üzemeltetés és a kis falvak által megvalósítható olcsó építkezés követelményeit is. Ezeknek a feltételeknek igyekszik megfelelni a klubkönyvtár típus, melynek egyik új változata a Somogy megyében megvalósított könyvbarát-ház. Az első ilyen típusú, új népművelési intézmény 1967. november 6-án nyitotta meg kapuját Öreglak községben.

A könyvbarát-ház elnevezés jelzi, hogy az intézmény könyvközpontú, lényege a

könyvtár és a könyvesbolt, tehát elsősorban a könyvbarátok otthona és szórakozási helye. Jelentése azzal a könyvbarátmozgalomból eredő tartalommal bővült, hogy a falu gazdasági és erkölcsi erőforrásainak összefogásából épült.

Az eredeti elképzelés szerint a könyvbarát-ház három részből áll: egy szabadpolcos könyvtárból, egy könyvesboltból és egy libresszó jellegű cukrászdából.

A szabadpolcos könyvtár a falu nagyságához mérten 80–100 m² alapterületű, s bútorokkal felnőtt- és gyermekkönyvtári részlegre tagolt. Azokban a községekben, ahol a tervek szerint a jövőben körzetesítésre lehet számítani, a könyvtárhelyiséghez kapcsolódik egy 14–24 m²-es iroda-raktár is.

A könyvesbolt 18–24 m² alapterületű, lakályosan berendezett helyiség. A falu igényeitől függően, esetleg ún. kultúrcikkek (iskolaszerek, reprodukciók, lemezek stb.) árusításával bővíthető, mégpedig elsősorban a körzeti iskolával rendelkező falvakban. A könyvesbolt lehetőleg a könyvtárral közös előtérből nyílik.

A cukrászda libresszó jellegű, tehát a megszokott falusi cukrászdáknál tágasabb elhelyezésű, hogy a fogyasztás mellett a helybenolvasást is lehetővé tegye. Az 50–60 m²-es kiszolgáló helyiséghez a cukrászda üzemeltetéséhez szükséges egyéb helyiségek (konyha, kézraktár, személyzeti mosdó stb.) is kapcsolódnak. Újszerű bútor ebben a cukrászdában a folyóiratállvány és a 25–30 kötet tárolására alkalmas könyvespolc-kombináció. A folyóiratállvány helyett olcsóbb megoldásként elfogadhatók a VOSZK által árusított újságtartó-keretek, melyekbe illesztve a lapok a fogasokon is elhelyezhetők.

A könyvbarát-ház 1000–2000 lakosú.

Az öreglaki könyvbarát-ház könyvtári helyisége (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

községekben a kulturált szórakozás mellett lehetőséget teremt a korszerű könyvtári munkához és könyvterjesztéshez, emellett a kiscsoportos foglalkozások számára 30—50 személy egyidejű befogadására alkalmas. Társadalmi munkás könyvtárossal működtethető, de önálló községi könyvtár céljaira is megfelel. Mint létesítmény eltántoríthatja a „hodályszemlélettől” azokat a községeket, ahol nincs is igazi szükség nagyteremre, vagy ahol belátható időn belül nem lesz megfelelő anyagi alap nagyobb objektum megépítésére.

A könyvbarát-ház népművelő munkájában erősen támaszkodik a tömegkommunikációs eszközökre. Felszereléséhez tartozik a rádió, a televízió és a lemezjátszó, esetleg magnetofon, melyet a könyvtárban vagy a cukrászdában lehet helyes megosztással üzemeltetni.

A könyvtár munkájának hatékonysága érdekében fontos a heti legalább 12—18 órai nyitvatartás, s különösen közérdekű a vasárnap délutáni nyitvatartás. Tehát korszerű üzemeltetéséhez a legkedvezőbb megoldás a 16—24 órában foglalkoztatott részfoglalkozású könyvtáros alkalmazása.

A könyvesbolt vezetését illetve a kultúrcikk értékesítést — százalékos dotációval — bizományos végzi, aki lehet akár maga a könyvtáros, akár családtagja, de az Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet megbízhat idegen személyt is. A könyvtáros a tanács megbízása alapján látja el tisztét, a könyvesbolt és a cukrászda gazdája az Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet (korábbi nevén: földművesszövetkezet). A cukrászda természetesen egész nap üzemel, és így lehetőséget nyújt arra, hogy a könyvtár újságait és folyóiratait, valamint néhány novellás és verses kötetét a falu lakói itt akkor is olvashassák, amikor a könyvtár nincs nyitva.

Könyvbarát-ház általában ott hozható létre, ahol a községnek könyvtárhelyiségre van szüksége, és a községi tanács a könyvtár jelentőségét elismerve, hajlandó érte áldozatokat hozni, és ahol a szövetkezet korszerű cukrászdát óhajt lé-

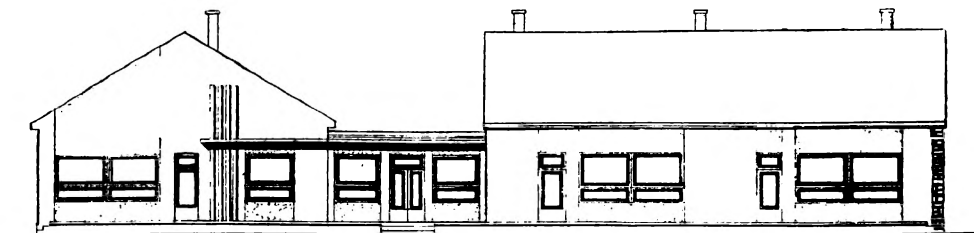

Részlet az öreglaki könyvbarát-ház könyvtárhelyiségéből
(MTI Fotó — Bajkór József felv.)

tesíteni, valamint emelni kívánja a falusi könyvterjesztés színvonalát. Minden érv amellettszól, hogy a könyvtár szomszédságában, kulturált körülmények között működő könyvbizományos sokkal nagyobb könyvforgalmat fog lebonyolítani, mint a vegyesbolt egyik szögletében működő vagy az iskola szekrényében tárolt „könyvesbolt”.

A könyvbarát-házak létesítésének módszere legvilágosabban talán létrejöttük Somogy megyei gyakorlatával szemléltethető.

A könyvbarát-ház építésének szervezője és irányítója mindenütt a községi tanács végrehajtó bizottsága. Az építkezés műszaki ellenőreül a területileg illetékes járási tanács építési csoportjának egyik tagját ajánlatos felkérni. A könyvbarát-ház építésének két anyagi forrása van: a községi tanács községfejlesztési alapja és az Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet saját fejlesztési

Az öreglaki könyvbarát-ház utcai homlokzata

alapja, az ún. helyi forrás. Az építési költségeket Somogy megyében az eddigi gyakorlat szerint kétféleképpen osztották meg a községi tanács és a szövetkezet között: a szövetkezet vagy az igénybe vett hasznos terület arányában osztózik a költségekben, vagy megállapodás szerinti fix összeggel járul hozzá az építkezési költségekhez.

A megyei könyvtár első szervező akcióját abban a fonyódi járásban kezdeményezte, ahol a járási tanács közismerten arra törekszik, hogy községi könyvtárainak korszerű elhelyezést teremtsen. A járási tanács vezetőinek kérésére az építési csoport munkatársai, Borosán Károly és Mogyorósi Vendel (nevük azért érdemel említést, mert társadalmi munkában, szíves készséggel karolták fel a könyvtárépítés ügyét) a megyei könyvtár programja alapján komplett építési tervet és dokumentációt készített olyan könyvbarát-házra, mely egy 76 m² alapterületű könyvtárhelyiséget, a hozzá tartozó 13,80 m² alapterületű irodát, 17,60 m²-es könyvesboltot és 56 m² alapterületű cukrászdát foglal magában. Az 502 000 Ft-os építkezési költségű tervet jóváhagyta a Somogy megyei Társadalmi Tervtanács, a Somogy megyei Népművelési Tanács építési albizottsága, valamint a Fonyódi Járási Tanács Építési és közlekedési csoportja.

Sajátos, hogy a községek nem kedvelik az uniformizált terveket, így valamennyi községben, ahol az alaptervet eddig kivitelezésre elfogadták (Öreglakon, Nagyberkiben, Csokonyavisontán, Balatonmárián) az eredeti somogyvári terven módosítottak. Öreglakon például a takarékszövetkezet is a könyvbarát-házban építette fel irodáit.

A fonyódi járás területén megkerestük

azt a két községet, melynek könyvtárra és cukrászdára is szüksége volt: Somogyvárt és Öreglakot. Az előzetes megbeszéléseken a Szövetkezetek Somogy megyei Központja egyetértett a könyvbarát-ház építésének gondolatával, és a megvalósítást erkölcsileg támogatta. A községi tanácsok után sikerült megnyernünk a területileg illetékes földművelésszövetkezet igazgatóságát, mely az építési költségen kívül vállalta a cukrászda berendezését is. A könyvtár berendezését a Művelődésügyi Minisztérium, a könyvesboltét pedig a Szövetkezeti Könyvellátó Vállalat adta.

Elsőnek Somogyvár község fogadta el a tervet — módosítás nélkül — és az építkezést azonnal meg is kezdték. (Sajnos anyaghiány miatt az építkezés a mai napig sem fejeződött be.)

Az alapterv olyan célszerű és tetszetős, hogy más községekben is minden érdekelt szerv tetszését első látásra megnyerte. Vonzó az is, hogy a minden illetékes szerv által elfogadott és jóváhagyott terv azonnal költségmentesen rendelkezésre áll. A terv praktikusságát növeli, hogy kivitelezhető építési vállalat által és saját rezsiben is. Öreglak község tanácsa saját rezsiben, a költségvetési összegnél 30%-kal olcsóbban építette fel könyvbarát-házát, mert az intézmény építéséhez az öreglaki állami gazdaság, a termelőszövetkezet és a népfront által mozgósított lakosság nagy értékű társadalmi munkával járult hozzá.

A kisközségek művelődési intézményeinek sora a somogyi könyvbarát-házzal új létesítmény-típussal gazdagodott. Működését figyelemmel kísérjük, és tapasztalatainkat idejében a könyvtárosok elé tárjuk.

Kellner Béla

Köhegyi Gyula ex librise

Az önálló könyvtárak nyitvatartási ideje

Azt hiszem, kevés olyan égető kérdése van a közművelődési könyvtárügynek, mint a könyvtárak, különösen az önálló könyvtárak nyitvatartási ideje. Ezért fogadtam érdeklődéssel a *Könyvtárstudományi és Módszertani Központ* ez irányú felmérését, és *Sallai István cikkét*. (Rendben van-e minden a könyvtárak nyitvatartási ideje körül? *Könyvtáros*, 1967. 8. sz.)

Miért került annyira az érdeklődés előterébe ez a probléma?

Először is, mert az önálló könyvtárak sokat fejlődtek az utóbbi években. Új helyiséget, modern berendezést kaptak, az igényeket egyre jobban kielégítő könyvválománnyuk van. A könyvtárosok nemcsak gyakorlatot szereztek az évek során, de gyarapították elméleti ismereteiket, tájékozottságukat is. Javult a könyvtárak állománygyarapítása, feltárása, szélesedtek és differenciálódtak szolgáltatásaik. A könyvtárakban felgyülemelő szellemi értékek felhasználásához azonban megfelelő nyitvatartási illetve kölcsönzési idő szükséges. Ezért sajnálatos, hogy a *könyvtárak nyitvatartási, kölcsönzési ideje általában a régi fejlettségi szintet tükrözi, s akadályozza* lehetőségeik kihasználását.

A társadalmi igény is a nyitvatartási idő növelését sürgeti. A főiskolások, középiskolások lassan megszokják, hogy feladataikhoz a könyvtár irodalmat és helyet is nyújt, s erről remélhetőleg tanulmányaik befejezése után sem feledkeznek meg. De ebbe az irányba hat a szabad idő növekedésének tendenciája is, amely lehetőséget ad mind a kölcsönzők, mind a helybenolvasók számának növelésére. Pest megyében a kölcsönzési idő növelése illetve helyes elosztása összefügg a bejáró dolgozók megnyerésével is, akiknek száma megközelíti egy kisebb megye lakosságát. Részben ez az oka annak, hogy mi már régebben is foglalkoztunk e kérdéssel, és a személyi és anyagi feltételeket figyelembe véve igyekeztünk a szükséglethez formálni a kölcsönzési időt.

A nyitvatartási idő összefügg a könyvtárak társadalmi bázisának, a könyvtárosok megbecsülésének kérdésével is. A közönség, de sok helyen a hivatalos szervek sem veszik tekintetbe a könyvtáros feldolgozó munkáját. Nem egy községben hallottam a megjegyzést: „Jó a könyvtárosnak, mert az csak fél hetet dolgozik”. A faluban a közgondolkodás azt tartja, hogy csak az komoly intézmény, amelyik minden nap nyitvatart, főleg ha főhivatású vezetője van. Ha ezt a könyvtáraknál nem is lehet megvalósítani, arra törekedni kell, hogy meghagyva a könyvtáros egyéb munkájának elvégzéséhez szükséges időt, növeljék a nyitvatartás időtartamát.

Mielőtt az említett KMK felmérés megyei adatai alapján kitérnék a kérdés néhány vonatkozására, előre kell bocsátanom, hogy erről a *Pest megyei Könyvtáros*-ban részletes elemzés jelent meg. A felmérésből több könyvtár kimaradt, mert azon a héten nem működött. Ma már sok változás történt az akkori adatokhoz képest, mégis — mivel újabb vizsgálódás nem történt — mondanivalómat ezekhez kapcsolom. Véleményem szerint helyes volt, hogy *Sallai István* tisztázta cikkében a munkaidő, a kölcsönzési és a nyitvatartási idő fogalmát, mert sok könyvtáros nem látta világosan a nyitvatartási idő és a kölcsönzési idő közötti különbséget. Ez talán abból is következik, hogy Vác kivételével nálunk a nyitvatartási idő mindenütt egybeesik a kölcsönzési idővel.

Munkaidő

Itt nem lehet beszélni elméleti tisztázatlanságról. Papíron mindenütt 48 óra a heti munkaidő, mégha a felmérőíven hét községi könyvtáros többet, három viszont jóval kevesebbet mutatott is ki. Itt másról van szó, arról, hogy a *munkaidőt nem töltik ki teljesen*. A járási, városi könyvtáraknál ilyen téren nincs baj, azok szilárd szervezetek, kialakult munkarenddel. A községi könyvtárakban azonban még itt-ott előfordul, hogy a könyvtáros a kölcsönzésen kívüli időt úgy tekinti, mint amit egy kicsit lazábban lehet kezelni, s gyakran ezt jelzi az ajtón a „rögtön jövők” táblácska. Néhány évvel ezelőtt nagyon rossz tapasztalatot szereztünk: nálunk a hétfő nem kölcsönzési nap, s egy hétfő délelőttjén végigjártuk az egyik járás önálló községi könyvtárait, de könyvtárost csak elvétve találtunk a könyvtárban. Ma már más a helyzet, ezt bizonyítja a közelmúltban tartott hasonló ellenőrzésünk: a meglátogatott öt községi könyvtárban megtaláltuk a könyvtárost, vagy a tanács tudott távollétükről.

Ez annak köszönhető, hogy a tanácsok ma már másképpen értékelik a könyvtári munkát. Régebben gyakran megtörtént, hogy a tanács „fontosabb” munkára vette igénybe a könyvtárost; egyik községünkben például rendszeresen ő végezte az állatvásárokon a marhalevelek kiállítását, s ilyenkor a kölcsönzés is szünetelt. Ilyen ma már nemigen fordul elő, és a tanácsok szigorúbban ellenőrzik a munkaidő megtartását. Néhány könyvtár kivételével, ahol a munkaidő zöme egybeesik a szokásos hivatali munkaidővel, általában helyes a munkaidő elosztása is, és lehetővé teszi a késő délutáni kölcsönzést. Ezzel kapcsolatban mindössze csak arra a gyakorlatra figyeltünk

fel, hogy sok könyvtárban a munkaidő kezdete, illetve befejezése összeesik a kölcsönzési idővel. Ez vagy azt jelenti, hogy ténylegesen kevesebb ideig állnak az olvasók rendelkezésére vagy azt, hogy rendszeresen többet dolgoznak az előírt időnél.

A kölcsönzési idő

Az önálló könyvtárak kölcsönzési, nyitvatartási idejére vonatkozóan nincs jogszabály. Sem a *Tömegkönyvtárak Kezelési Szabályzata*, sem a könyvtárak ügyrendje nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést. De még ajánlás sem segíti a tanácsokat a nyitvatartási idő meghatározásában. A *Pest megyei Könyvtár* ennek pótlására az önálló könyvtárak részére még 1962-ben ügyrendet állított össze, s ebben 25 órában jelölte meg a kölcsönzési idő minimumát. A könyvtárak nagy része ezt a kölcsönzési idő meghatározásánál figyelembe is vette. A KMK felmérése azonban megmutatta, hogy nincs minden rendben ezen a téren. Több könyvtár rövid kölcsönzési ideje korlátozza a könyvtár főfeladatának teljesítését. A felmérés időpontjában öt könyvtár 23 órát, kettő 22, egy 21, sőt két könyvtár csak 20 órát kölcsönzött hetenként.

Ezt bizonyította a kölcsönzési napok száma is. Öt járási és 16 községi könyvtár hetente négy napon, négy községi könyvtár pedig három napon tartott nyitva. A három kölcsönzési nap helytelen nemcsak azért, mert a hét nagyobbik részében a könyvtár zárva van, amikor olvasó nem látogathatja, de azért is, mert nincs lehetőség a kölcsönzési idő megfelelő elosztására. A kölcsönzési napok számát és a kölcsönzési órák számát együtt kell figyelembe venni. Van egy községi könyvtárunk, amely négy napot kölcsönzött, mégis csak heti 20 órát állt az olvasók rendelkezésére, míg egy másik csak három nap tartott nyitva, de heti 27 órában.

A gyermekek kölcsönzési idejének különválasztása nevelési szempontból igen előnyös, de a kölcsönzési idő elosztását megnehezíti. A vizsgálódás csak a gyermekrészeleg kölcsönzési idejét tárta fel, így nem ad általánosítható képet, de felhívta a figyelmet erre a vonatkozásra, és ezért néhány könyvtárnál megnéztük a felnőttek és a gyermekek kölcsönzési idejének alakulását. Az önálló könyvtárak nagy részében egyáltalán nem, vagy csak részben választották külön a gyermekkölcsönzés idejét a felnőttekéétől. A kölcsönzési idő szétválasztása néhány könyvtárban úgy történt, hogy egyszerűen megfelelték azt, s így az egyik járási könyvtárban a felnőttek számára 11 óra, egy községi könyvtárban pedig csak 10 óra maradt. Tehát a kölcsönzési idő szétválasztása ezeken a helyeken a felnőttek könyvtárhasználatának háttérbe szorításával járt. A két kölcsönzési idő általában úgy van meghatározva, hogy egymást kiegészíti. A felnőttek kölcsönzésének súlypontja 16—18 óra között van, ebben az időben tehát nem lehet párhuzamosan gyermekkölcsönzést is tartani, az ebéd körüli órák a gyerekeknek sem kedveznek, ezért a délelőtti tanulók (ezek egyre többen lesznek) számára nehéz megfelelő időt találni.

A könyvtárak nagyobb részében a vásárnapokon kívül két kölcsönzési szünnap van. E rendszer kialakulásában a fő indító ok, úgy gondolom, a kölcsönzésen kívüli sok munka. (Bár lehet, hogy egyes esetekben a kényelmesség is közrejátszott.) Nem szabad elfelejteni, hogy többnyire nagy lélekszámú községek könyvtáiról van szó, amelyekben a több és bonyolultabb szervezőmunka s a nagyobb mértékű állománygyarapítással járó feldolgozó munka veszi igénybe a könyvtáros munkaidejét. A hétfő mindenütt kölcsönzési szünnap, ezen a napon vannak a különböző értekezletek, továbbképzések, munkamegbeszélések, ezen a napon végzi a külső szervezést a könyvtáros. A kölcsönzési napokon általában nem igen van mód zavartalan feldolgozó munkára, erre a második kölcsönzési szünnapot veszik igénybe. 1967-től kezdve ez nem vész kárba, mert ezen a napon folyik most már minden járásban a katalóguskészítés. Befejezése után célszerű volna minden könyvtárban rátérni az ötnapos kölcsönzésre, de úgy gondolom, ennek alapfeltétele, hogy a könyvtáros jobban szervezze meg a kölcsönzésen kívüli feladatait, s az is, hogy csökkenjen az értekezletek száma.

A szükséglet és a lehetőség szempontjából nagy különbség van a könyvtártípusok között. A városi és a járási könyvtárakban nagyobb igény mutatkozik a hosszabb nyitvatartásra, és könnyebben is tudják „kigazdálkodni” az ehhez szükséges munkaidőt. Lehet, hogy lesznek olyanok, akik az ötnapos kölcsönzésre vonatkozó javaslatunkat elégtelennek tartják, és határozottabb fellépést követelnek. Véleményem szerint helyes lenne, ha ezt megelőzné a *csupán egyetlen főhivatású könyvtárossal működő könyvtárak munkaviszonyainak igényes elemzése, a könyvtáros kölcsönzésen kívüli munkájának vizsgálata*. Ennek alapján szükségesnek látnám — *esetleg település típusonként* — *olyan kölcsönzési idő-modell felállítását, mely a gyermekkölcsönzés időbeli különválasztásának, az egy és több műszakban dolgozók munkaidejének, valamint az egyéb jelentős társadalmi rétegek ellátására szükséges kölcsönzési időnek figyelembe vételével adna javaslatot a tanácsoknak a kérdés rendezéséhez.*

Szombaton hét könyvtár, közöttük két járási könyvtár nem kölcsönöz. Míg a hét

közbeni szünnap előtti és utáni napon van lehetőség kölcsönzésre, a szombati szünnap azt jelenti, hogy három napig nincs kölcsönzés. A szombati kölcsönzést nemcsak az igény indokolja, hanem az is, hogy e nélkül az olvasó éppen szabad idejében marad olvasnivaló nélkül.

A helyi körülmények szükségessé tehetik a délelőtti kölcsönzési időt is: a váltórendszerű tanítási napok, többműszakos munkavégzés általában megkívánják a délelőtti kölcsönzést. Két könyvtáros feleslegesnek tartja ezt, mert egyáltalán nem állított be délelőtti kölcsönzést, másutt viszont aránytalanul sok kölcsönzési óra esik délre.

Megyéinkben a késő délutáni kölcsönzésnek különösen a bejáró munkások megnyerése céljából van nagy jelentősége. 20 óráig 11 könyvtár tart nyitva legalább egyszer egy héten, közöttük három járási könyvtár. A könyvtárak zöme, 24 egység 19 óráig látogatható. Hat könyvtár, közöttük két városi csak 18 óráig áll az olvasók rendelkezésére. Főleg az utóbbi helyeken van szükség a kölcsönzési idő meghosszabbítására.

Megvizsgáltuk a kölcsönzések számának alakulását is. A falvakban működő járási könyvtárak forgalma nem magasabb a községi könyvtárakénál. Dunaharaszti érte el heti 1179 kölcsönzéssel a legjobb eredményt és csak utána következik a legnagyobb forgalmú város, Nagykőrös 1027 kötettel. Az egy órára eső kölcsönzések száma azt is jelzi, hogy hol állapítottak meg túl szűk, vagy bő kölcsönzési időt. A Dunaharaszti Községi Könyvtárban és a Nagykőrösi Városi Könyvtárban a felnőttek kölcsönzéseinek egy órára jutó 53,6, illetve 56,9 kötetes átlag forgalma jelzi, hogy a heti 22, illetve 18 óra kölcsönzési idő nagyon kevés. A legalacsonyabb — 8,5, 8,9, illetve 9,3 kötet — kölcsönzési átlagok viszont arra utalnak, hogy más könyvtárakban a kölcsönzési idő nagyon elnyújtott, és nincs megfelelően kihasználva.

A legnagyobb forgalmú napokról táblázatot állítottunk össze.

Nap	Legmagasabb	
	a kölcsönzött kötetek száma	az egy órára eső kölcsönzési átlag
Hétfő	—	—
Kedd	15 könyvtárban	12 könyvtárban
Szerda	6 könyvtárban	3 könyvtárban
Csütörtök	5 könyvtárban	7 könyvtárban
Péntek	7 könyvtárban	10 könyvtárban
Szombat	6 könyvtárban	7 könyvtárban

Az egyes napok forgalma attól függ, hogy milyen távol vannak a kölcsönzési szünnapoktól. A csütörtöki illetőleg a pénteki forgalom ott a legmagasabb, ahol előtte vagy utána kölcsönzési szünnap van. 35 könyvtár közül 19-ben a szombati nap forgalma vagy azonos vagy nagyobb, mint a többi napoké. Hat könyvtárban a szombati nap a legforgalmasabb! Tehát érdemes bevezetni a szombati kölcsönzést!

Az Abonyi Községi Könyvtárban (MTI Fotó — Bereth Ferenc felv.)

Nyitvatartási idő

Mint említettük, kölcsönzés nélküli nyitvatartási idő csak Vácott van, 19—20 óra között. Ez sem igazi nyitvatartás, mert a könyvtárban ekkor megforduló 8—10 olvasónak kb. a fele kölcsönöz is. A szabadpolcos térben válogató olvasótól nehéz is volna megtagadni a kölcsönzést. A szabadpolcok létesítése bizonyos mértékben új módon vetette fel a helyben olvasás problémáját. Bevezetésével mindenütt jobb, tágasabb helyiséget kaptak a könyvtárak, de sok helyen meg kellett elégedniük kisebb helyiséggel, ezekben bizony nem sok hely jut a polcok között olvasásra. A gyarapodó állomány egyre szűkíti az olvasóteret, a helyben olvasgatók lassan kiszorulnak a könyvtárból, de a lehetőség, hogy a helyben olvasó válogathat az állományban is, azt jelenti, hogy a könyvtárosnak ebben az időben is az olvasók rendelkezésére kell állnia, és nem foglalkozhat zavartalanul más feladatokkal. A nyitvatartás meghosszabbítása tehát előbb-utóbb kisegítő munkaerő alkalmazását teszi szükségessé. De egyelőre nálunk ilyen probléma nem mutatkozik, mert nagyon kicsi az igény az esti órákban való nyitvatartásra. Több könyvtárban kísérleteztek későbbi nyitvatartással, de azt tapasztalták, hogy kihasználatlan az esti idő. Ez volt a véleménye az egyik, kulturális szempontból jelentős városunk könyvtárosának is. Vácott kb. 8—10 olvasó marad 19 óráig a könyvtárban, általában ugyanazok az emberek. Presszóba, moziba elmennek az emberek este is, de az még nem vált szokássá, hogy ilyenkor beüljenek a könyvtárba olvasni. Viszont az életforma városiasodásának folyamata ebbe az irányba hat. A könyvtár külső megjelenésének és tartalmi munkájának javításával segítheti elő ennek az igénynek jelentkezését.

Végezetül szabadjon, ha csak néhány sorral is, utalnom a *Könyvtáros* 1967. 10. számának glosszájára, mely eléggé éles hangon reagált a *Pest megyei Könyvtárosban* megjelent elemzésre. A Pest megyei Könyvtár, mint már említettük, és amint talán *Sallai István* idézett cikkéből is kiderül, évek óta napirenden tartja a könyvtárak nyitvatartásának kérdését. Ennek keretében jelent meg az az elemzés, amely valóban nem tartalmazott bibliai átkokat, és nem fenyegetőzött adminisztratív rendszabállyal. Ez nemcsak hogy nem volt feladata, de nem is lett volna szerencsés dolog, mert a kérdés át van szöve személyi, szociális problémákkal (más községből jár be a könyvtáros, apró ellátatlan gyermekei vannak, egyetemre jár stb.). Tehát a cikk elsősorban a minimális kölcsönzési idő elérését szorgalmazta, a könyvtárosok figyelmét felhívta a hibákra, állást foglalt a kölcsönzési idő megnövelése mellett. Azt hiszem, ezzel betöltötte feladatát, amit az is bizonyít, hogy az elemzés után a könyvtárak egész sora, több járás minden könyvtára jelezte, hogy kiterjeszti kölcsönzési idejét, hetenként legalább négy napon kölcsönöz.

Pál Ernő

Bor István rajza

A dublini kiállítás egyik pavilonja

Londoni és dublini könyvtártechnikai tapasztalatok

Az elmúlt év szeptemberében az írországi könyvtáros egyesület Dublinban, az ír fővárosban konferenciát tartott a közművelődési könyvtárak dolgozói részére. A tanácskozáson külföldi meghívott vendégek is részt vettek.

A dublini konferencia rendezésének érdekessége volt, hogy a könyvtárosi tanácskozáshoz szervesen kapcsolódott egy szakmai kiállítás is.

A programot ízléses könyv formájában is kiadták, és előzetesen valamennyi küldött és vendég megkapta. Ebben a könyvben röviden ismertették az ír könyvtárosegyesület történetét és munkáját, a tanácskozás témáit. Felsorolták benne a 38 kiállító cég adatait illetve cégenként ismertették a kiállítás fontosabb tárgyait.

Az ír és a meghívott könyvtárosok, valamint a könyvtárügy megbecsülését bizonyítja, hogy a tanácskozást a kormány tagja, egy ír miniszter nyitotta meg.

A konferencia főként könyvtárépítészeti, könyvellátási és pénzügyi kérdésekkel foglalkozott.

A kiállításon angol és ír cégek mutatták be új termékeiket illetve az eladni kívánt áruikat a könyvtől, hírlaptól és a hanglemeztől kezdve a legkülönbözőbb könyvtári berendezésekig és felszerelésekig.

Az egyik angol kiállító cég meghívása révén nemcsak a dublini konferencián és kiállításon vehettem részt, hanem a konferencia előtt néhány napot Londonban tölthettem és különböző könyvtárakat is meglátogathattam.

A meghívó angol cég ugyanis maga is könyvtári eszközöket állít elő, és elvállalta a magyar gyártmányú könyvtári adatfeljegyzőgép angliai forgalombahozatalát. Ott-tartózkodásom alatt az angol cég nemcsak Dublinban, hanem Londonban is bemutatta a könyvtáros szakembereknek az említett gépet, amelyet szabadalmam alapján az Irodagépipari és Finommechanikai Vállalat gyárt. A készülék az egyetlen kölcsönzőgép volt a kiállításon, és nagy tetszést aratott.

A londoni és dublini látogatás igen érdekes időszakban történt, mivel a közművelődési könyvtárak jelentős része nagy fejlesztési program tervezésén és megvalósításán fáradozik. Sok helyen új, modern könyvtár építését tervezik, és a legkorszerűbb megoldásokat kívánják alkalmazni, mind az építkezés, mind a berendezések terén.

A konferencián elhangzottak alapján megállapítható, hogy a könyvtári építke-

zésben és a gépesítésben egyaránt igen magasak a követelmények. Ennek illusztrálására megemlítem az egyik londoni kerületi könyvtárat: a Hampstead-i Central Library iskolához, gimnáziumhoz és uszodához kapcsolódik, és olyan téglalakú alapterületen helyezkedik el, amelynek mindkét vége félkört képez. Formájuknál fogva valamennyi helyisége igen tágas, természetes világítású, de az ablakai olyan ellenzőkkel vannak ellátva, amelyek a felesleges fényt visszaverik. Nagy forgalma ellenére sem látszik zsúfoltnak. A napi kötetforgalom átlagosan 2000–2500. Ez szoros munkatempóra kényszeríti a kölcsönző könyvtárosokat.

A holborni könyvtárban, amelyről a Könyvtáros 1959 áprilisi számában Pelejtej Tibor írt, gépesített kölcsönzési rendszert alkalmaznak. Saját gépparkjuk van, ICT típusú lyukkártyát használnak. A rendszer lényegében azonos a nálunk jól ismert Hollerith eljárással. Mondanom sem kell, hogy milyen nagy beruházást és költséget igényel használata.

Itt felkeltette figyelmemet a gyorsmásoló szolgálat is, amely annyira egyszerű, hogy az olvasó maga kezeli a készüléket. Megfelelő értékű érme behelyezése után a gép jelzi, hogy használatra készen áll.

A 38 kiállító cég anyagát nehéz lenne ilyen rövid ismertető keretében bemutatni. Néhányat az érdekesebbek közül: Bő választék volt a különböző reference, társalgó- és pihenőhelyiségek berendezéseiből. A bútorok többnyire modern vonalúak és alacsony építésűek. Katalógusszekrényből több fajtát láttam. Tetszetek a fiókokban levő laptámasztók, és felkeltette figyelmem a fiókok rögzítésének újszerű megoldása is.

A szabadpolcos rendszerű helyiségek vasállványai nemcsak izléses formájukkal, hanem polcaik megoldásával és a polc alsó részén elhelyezett, állítható könyvtámasztókkal is felhívták magukra a látogatók figyelmét. A támasztók a polcokon levő könyvek álló helyzetben tartását biztosítják akkor is, ha a polcon egy vagy két könyv van csupán. Valamennyi periodika-állvány úgy volt megoldva, hogy egyben kiállítási célra is használható legyen, mivel a polcok bizonyos ívből állíthatók.

A tömör-raktári állványokból láttam vas- és faállványt is. Egyik sem láncmeghajtású. Nem két, hanem három sínen mozognak. Ezzel kívánják az állványt egyensúlyban tartani akkor is, ha csak egyik oldala vagy sarka van megterhelve.

A meglátogatott könyvtárakban különösen feltűnt a könyvek tisztasága. Hatvanhetven használat után is szép tiszta állapotban találtam a könyveket. A higiénikuság érdekében egyszerűen kialakított, két végén nyitott szájú zsákot alkalmaznak. Ez a nyitott szájú zsák átlátszó műanyag és papír összeházasításából áll. (Az angol kiadók egyébként jó minőségű kötéssel látják el a könyveket.) A könyvek 90%-ának színes borítólapja van. A borítólapot behúzzák az előbb említett zsákba úgy, hogy a borítólap színes oldala a műanyag oldalra kerül és a zsák két szélét annyira hajtják vissza, hogy egy-két milliméterrel lesz nagyobb a könyv borítólapjánál. A zsák nyitott végeit a könyv kötéstáblájára húzzák, mintha sapka lenne. Ennek a megoldásnak az az érdekessége, hogy a műanyag több évi használat után sem veszti el színét, nem sárgul meg és rugalmas marad. A zsák nemcsak a borítólapot, hanem az egész könyvet megvédi. 50 kötet könyv kötése végezhető el egy óra alatt. A zsák olyan könyvhöz is használható, amelynek nincsen színes borítólapja. Három szélesség méretű zsákkal valamennyi formátum kötése megoldható. Néhány kötetre való anyagot haza is hoztam, már használatban is vannak. Alkalmazásuk lényegesen hozzájárulna könyvtáraink könyvanyagának megővéséhez, különösen a nagy igénybevételnek kitett könyvek esetében.

A kiállításon láttam egy igen egyszerű, hideg eljárással működő lamináló készüléket is, amelynek bizonyos típusa nálunk szintén használható volna. Ennél olyan műanyagot használtak, amely adott esetben úgy vehető le a papírról, hogy az nem szakítja meg a papír felületét.

Dr. Podonyi András

Kőhegyi Gyula ex libris

Hús év a prágai bibliobusz

Nem ismeretlen a magyar szakirodalomban a prágai városi könyvtár bibliobuszának tevékenysége. Ennek ellenére, mivel működés közben láttam, szükségesnek tartom, hogy a busz műszaki felszereléséről, valamint könyvtári tevékenységéről rövid összefoglalást adjak.

A busz külső képe tulajdonképpen az ismert forma, azzal a különbséggel, hogy az utastér ablakainak helyét lemez borítja. Ezért kívülről sötét „monstrumnak” gondolná az ember. A buszra felépve azonban eloszlik aggály, mert kitűnő tetővilágítása van. (Jó szigetelő üveg vagy átlátszó műanyagfedél.) Besötétedés után fénycsövek ontják a fényt.

Az autóbuszban 3000 kötet befogadására alkalmas, különlegesen kiképzett állványhálózat van. A belső kép folyosóra emlékeztet; kétoldalt könyvvállványok, az állványok előtt pedig alkalmas kis ülőkék láthatók. A vezetőfülkét külön választották. Ebben kis mosdó van, és szükség esetén tárolási hely is marad. A busz végén, a feljárónál található a kölcsönzőpult. A busz jól fűthető, így télen is zavartalanul működik.

A könyvek a polcokon a busz közlekedése esetén is biztonságban vannak. Minden polc előtt — a polcok közötti magasságot felezően — könnyen kiemelhető, 5 mm-es védőcső óvja a könyveket a lefordulástól. Az oldalirányú elcsúszást csavaros, szabályozható támasz akadályozza meg.

A buszon három személy teljesít szolgálatot: a könyvtáros, a segédkönyvtáros és a gépkocsivezető. Véleményem szerint két személy is elláthatná a feladatot, ha a gépkocsivezető segédkönyvtáros lenne. A háromezer kötetes mozgókönyvtár állományának szükség szerinti kialakítására és felfrissítésére 13 ezer kötetes tápraktár szolgál. Szükség esetén a prágai városi könyvtár bármely kölcsönözhető példányát is igénybe veheti.

A gyermekkölcsonzést folytató busznak 13, a felnőttekének pedig 11 kölcsönzőállomása van Prága külvárosi területein, ott, ahová nem telepítettek fiókkönyvtárakat. A buszok olyan külterületi „kiscentrumokba” is eljutnak, amelyekről a városi fiókkönyvtár igen távol esik. (A távolság néhány kilométer is lehet itt.) A mozgókönyvtári gyakorlat azonban kiterjeszthető az épülő lakótelepekre, s itt ideiglenesen ezt az ellátási formát is alkalmazzák. A gyermekbusz évente 1800 olvasót fogad, 45 ezer könyvet kölcsönöz, a felnőttekének csak 900 fős az olvasólétszáma, és 35 ezer kötetes a forgalma.

A kölcsönzőállomásra való visszatérés napja állandó. A napszakot, az órábeosztást változtatják, hogy a váltott műszakban dolgozók illetve a délelőtt-délután váltakozva tanulók is elérhessék a mozgó könyvszolgálatot.

Minden kölcsönzőállomásnak külön doboza van, ebben tartják a nyilvántartásokat, előjegyzéseket és az állomásra vonatkozó egyéb nyomtatványokat.

Évente 600 új könyvet kapnak a felnőttek, 800 kötetet pedig a gyermekek. Az éves fejlesztés viszonylag alacsony, és kevésnek tartom a kölcsönzőállomások számát is. Igaz, hogy a könyvtárközi kölcsönzés révén minden könyvhöz hozzájuthatnak a mozgókönyvtár olvasói, de az újdonságokból nagyobb választékot kellene nyújtani.

A gyermekbuszon — ott-tartózkodásom alkalmával napsütéses jó idő volt — jöttek, mentek a gyerekek. Negyvenen lehettek a kétórás kölcsönzés során. Az autó munkatársai szerint átlagban 40–50-en cserélnek könyvet egy-egy alkalommal.

Nem feladatomban most, hogy elemezzem a mozgókönyvtárak illetve helyi jellegű könyvtárak fenntartási költsége közötti különbséget. Az, hogy a prágai busz már húsz éve működik, mindenesetre az ilyen ellátási forma esetenkénti alkalmazása mellett bizonyít.

Orosz Mihály

Tömörkény és Móra emlékek között

Amikor először léptünk be a szegedi Somogyi Könyvtár kapuján, önkéntelenül is Móra Ferencre és Tömörkény Istvánra gondoltunk. A könyvtár előtti kis parkban ott áll Móra szobra, a kölcsönzőterem előtti falon Tömörkény képe függ. Vendéglátóink helytel kinnlaltak, és csak később tudtuk meg, hogy a kényelmes fotel, amelyben ültünk, Móra Ferencé volt. A kedves, régi kis asztalon pedig, amelyik a raktár egyik Tiszára néző ablakánál áll, Tömörkény dolgozott. Móra karosszéke, Tömörkény íróasztala, a polcokon tekintélyes, aranyozott kötésű könyvek: a könyvtár-alapító Somogyi Károly gyűjteményének darabjai. Csupa történelem itt minden, méltóságot és meghitt régiséget sugároz.

Kicsit meghatódtunk ettől a hangulattól. A szépen faragott polcok kötetli olvasni csábítottak, de mi nem olvasónak, hanem könyvtárosnak jöttünk ide. A Somogyi-gyűjteményt alig ismertük, és a könyvtáros Móráról, Tömörkényről is keveset tudunk. Ezért volt nagyon érdekes és tanulságos, amikor megnézhettük azt a grafikont, mely a könyvtár forgalmát és fejlődését mutatja az alapítástól napjainkig. Mély szakadékok jelzik az I. és II. világháborút: sem kedvük, sem idejük, sem módjuk nem volt akkor olvasni az embereknek. Tömörkény igazgatósága alatt észrevehetően nőtt az olvasók száma; amikor pedig Móra került helyére, magasra felugrott.

Munkájuk él é mai könyvtárban is. Erre akkor döbbenünk rá igazán, amikor a régi, még kézzel írott katalógusból kellett kikereshnünk valamit. A cédulákon Móra kézírására bukkantunk. Írók kézírását múzeumok, régi barátok ereklyeként őrzik. Itt használati eszköz. Méghozzá nagyon fontos használati eszköz, mert a régi anyagról még nem készült új címléírás.

Bent, a könyvtári „munkatér”-ben mindenhol a könyvtáros Móra, Tömörkény került elének — de kint, a kölcsönzőteremben az író. Mórát, Tömörkényt keresik az olvasók. És nem is kevesen. Műveik szép számmal sorakoznak a polcokon, néha mégsem találja meg olvasójuk az éppen keresettét. Kézben van. Mert a szegediek őrzik emléküket, ismerik és szívesen olvassák írásaikat. És persze másokat is. Általában nem izlés és válogatás nélkül. Nemegyszer „specializálja” magát valamelyik olvasó egy témára, és eszerint kéri a könyveket. Érthető volt meglepetésünk és pillanatnyi meghökkenésünk, amikor egyikük „misztikus” műveket akart olvasni. Csak sejtettük, hogy mit is érthet ezen. Végül Szerb Antaltól a Pendragon-legendát és O. Wildetől A canterville-i kísértetet vitte el. (Mindkét könyvet olvastuk, de sohasem jutott eszünkbe, hogy ezek „misztikusak”.)

Sokan voltak, akik kérték, de sokan, akik visszautasították segítségünket a választásban. Utóbbiak jobban szeretnek maguk keresgélnei, élvezik a keresés izalmát, örömet. De ők sem találomra vesznek le akármit a polcról! Egy öreg paraszt néni: „majd csak inkább magam, kedveském!”-mel háritotta el segítőkészségünket — és meglepően jó és érdekes, nagyjából egy témakörben mozgó könyveket választott. Megható volt egy másik néni feltétlen bizalma a könyvtárosban: „ha maga mondja, bizonyosan jó lesz”, sajnos rögtön hozzátette: „de ha nem tetszik, visszahozom ám!”

Es bizony igyekeznünk kellett, hogy kiérdemeljük a bizalmát, és megfelelünk a könyvtárossal szemben támasztott követelményeknek, amelyeket talán még a nagy előd — Móra Ferenc — munkássága ébresztett a szegedi Somogyi Könyvtár olvasóiban.

László Valéria — Babiczky László

Pályázatok

A székesfehérvári Villamossági Televízió és Rádiókészülékek Gyárának szakszervezeti bizottsága szakszervezeti könyvtárvezetői állásra hirdet pályázatot, felsőfokú könyvtárosi képzettségű és könyvtárosi gyakorlattal rendelkezők számára. Illetmény a 134/1962. (M. K. 12.) MM számú utasítás szerint. A megfelelő okmányokkal felszerelt pályázatokat a VTRGY szakszervezeti bizottságához (Székesfehérvár, Berényi u.) kell benyújtani.

A Balassagyarmati Járási Tanács járási könyvtárigazgatói állásra hirdet pályázatot. Illetmény és az állás betöltéséhez szükséges feltételek a 134/1962. (M. K. 12.) MM számú utasítás szerint. Az állás betöltéséhez erkölcsi bizonyítvány is szükséges. A pályázatokat a művelődésügyi osztályhoz kell benyújtani.

KÖNYVTÁROS

TARTALOMJEGYZÉK AZ 1967. ÉVRE (XVII. ÉVFOLYAM)

I. KÖNYVTÁRÜGY

1. A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÍTÁSA

Békési tsz-ek és a könyv	141
BÉNYEI JÓZSEF: A rangemelés feltételei. Megjegyzések Kiss Jenő cikkéhez	123
DOBOS PIROSKA: A könyvtári munka rangemlése	21
EBERGÉNYI TIBOR: Igények — olvasók — könyvtárosok. Gondolatok a könyvtárközi bizottságokról	518
KAZIMITY GYÖRGY: A magyar szakszervezetek XXI. kongresszusa a szakszervezetek nevelőmunkájáról	385
Két könyvtártudományi pályázat eredményhirdetése	96
Könyvtártudományi pályázat	642
A könyvbarát-mozgalom (M. I.)	509
LENIN könyvtárpolitikai elvei és a magyar könyvtárügy	571
PÁLDY RÓBERT: A tanácsok és a könyvtárak kapcsolatának fejlesztése Borsod megyében	643
Pályázati felhívás [a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának tiszteletére]	290
Pályázati felhívás [könyvtártudományi tanulmányokra]	161
PETROVAY ISTVÁN: A könyvtárközi bizottságok két éve	17
SALLAI ISTVÁN: A letéti rendszer sorsa a magyar könyvtárakban	513
A Vas megyei Tanács könyvtárügyi határozatal	343
VERSEGHY GYÖRGY: A városfejlesztés és a könyvtárügy	13

Nemzetközi kapcsolatok, konferenciák

Nemzetközi könyvtáros-konferencia Berlinben	465
STAUD GEZA: A színházi könyvtárak és múzeumok VIII. nemzetközi kongresszusa	654

Szlovák könyvtárosok látogatása magyar könyvtárakban (i-i)	22
A szocialista országok könyvtártudományi és módszertani központjainak nemzetközi tanácskozása Prágában	19

Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács munkájából	260
N. RÁCZ ARANKA: Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tevékenysége	475

Könyvtárosképzés, továbbképzés

PELESKEY GYÖRGY: Népművelő-könyvtárosképzés a hallgató szemével	27
Továbbképzés	66, 137, 262
VADASZ FERENCNE: A könyvtárosok szakképzettsége	699

Személyi hírek, kitüntetések

ALBERT ANTAL: Tanácsstag könyvtárosok	274
BODROGI JÁNOS (1891—1967) (T. J.)	674
Halottaink — GALVÁN KÁROLYNE	24
Nyugalomba vonult Dr. KERÉKES ANDRÁS	522
[MÓRA SÁNDOR nekrológia.] Egy járási könyvtáros halálára (Imre Lajos)	324
Halottaink — PÁLFFY MIKLÓS	24
[RATOCSKA GYÖRGYNE jubileumáról.] Lapunkkal egyidős (Bozoky Éva)	23
UGHY JENŐ 1922—1967. (V. B.)	583
Nyugalomba vonult dr. WALDAFFEL ESZTER	140
Kitüntetések	141, 448, 556, 587
Kiváló népművelők	586
Pályázatok [könyvtárosi állásokra]	591, 710

2. KÖNYVTÁRFAJTÁK

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK

BALÁZS ISTVÁN: Gazdag szellemi érték — csak nem jutunk hozzá [A Budapesti Bányagépgyár műszaki könyvtára] (Fórum)	224
BALÁZS JÁNOS: Munkában a matematikai szakirodalmi kooperációs bizottság	318
BALÁZSNE VEREDY KATALIN: UNESCO-kiadványok az Országgyűlési Könyvtárban	716
FREY TAMÁSNE: A könyvtárakban folyó tudományos kutatás	211
FREY TAMÁSNE: A tudományos és szakkönyvtárak módszertani tapasztalatcsere akciója	331
LÉVAI TAMÁSNE: A műszaki könyvtárak és a népgazdasági információs rendszere Mezőgazdasági szakirodalmi ankét Szombathelyen (T. Gy.)	189

Milliók, melyeknek haszna milliárd is lehetne [A Veszprém megyei vállalati szakkönyvtárakról]	144
A Nagy Októberi Szocialista Forradalom dokumentációja az Országgyűlési Könyvtárban	384
ÓNÓDY MIKLÓS: Mitől válik egy könyvtárhalmaz megyei szakkönyvtárrá?	720
DR. PATAKY ERNŐ: A könyvtárak és az információs rendszerek	507
Rögös út. Amíg a műszaki irodalom eljut a dolgozókhoz (T. A. — Zalai Hírlap)	337
SÁRKÁNY PÁL: Megvalósulás útján a termelőszövetkezeti kézikönyvtár	271
SZÉKELY SÁNDOR: Az Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács hét esztendeje	461
SZEPESI ZOLTÁNNE: Az orvosok tájékoztatási igényeinek vizsgálata	402

TÓTH BELA: Bemutatjuk az Agráregye- tem tájékoztatóját	283
VEGH FERENC: Kiállítás a műszaki felső- oktatási intézmények oktató munkájáról	160

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

BERECZKY LÁSZLÓ: A közművelődési könyvtárügy fejlődése a nemzetközi sta- tisztikai adatok tükrében	379
KÖNCZÖL IMRE: Egy könyvtáros jegye- teiből	528
Könyvtárak és művelődési házak együtt- működése	714
PACSAI LÁSZLÓ: Közös fenntartású könyvtárak Tolna megyében (A könyv- tárak életéből)	732
N. RÁCZ ARANKA: Ifjúsági szolgálat a kiskönyvtárakban (Továbbképzés)	66
N. RÁCZ ARANKA: A közművelődési könyvtárak feladatai a szakmunkásta- nulók olvasásra nevelésében	574
A tanács és a szakszervezeti közművelő- dési könyvtárak és könyvkölcsönzők 1968. évi adatai	344
TÜSKÉS TIBOR: Kultúrház, könyvbarát- ház, klubkönyvtár	711

MEGYEI ÉS JÁRÁSI KÖNYVTÁRAK

Hogyan működik a zenei könyvtár Békés- csabán (-k-l)	6
KOVÁCS GIZELLA: Zenei ismeretterjesz- tés egy megyei könyvtárban (A könyv- tárak életéből)	733
Megnézni és megszeretni (B. J. — Petőfi Népe)	225
MEZEI GYÖRGY: Hol tart ma Komárom megye könyvtárügye?	577
TÓTHPÁL JÓZSEF: Jubileumi könyvtáros nap Hódmezővásárhelyen	660

VÁROSI KÖNYVTÁRAK

BENEDEK MIKLÓS: Várostartótnet a könyvtárakban (Eszak-Magyarország)	25
Lakó-klub az új városrészben (T. E. — Zalai Hírlap)	224
PÉTER LÁSZLÓ: Fővezély — a tudomány? [A szegedi Somogyi Könyvtárról] (Tisza- táj)	718
PÁLDY RÓBERT: A vizsgálat és a cikkíró „tudományos” igénye [Hozzászólás Péter László cikkéhez]	719
SZABÓ ERNŐ: Tiszaszederkény könyvtár- ügye	333

KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK

BALOGH JÓZSEF: Könyvtár — nehéz helyzetben (Petőfi Népe)	26
DOMJÁN LÁSZLÓ: Az adminisztráció — és a könyvtárosi munka szeretete	597
ELEK SÁNDORNÉ: Az önálló községi könyvtárak fejlődése Hajdú-Bihar me- gyében	255
Hol tartanak a Fejér megyei önálló köz- ségi könyvtárak?	454
GERŐ GYULA: A holnap példája	459
PÁLDY RÓBERT: A munkaidő kihasználá- sa — és a hivatástudat	458
SIMAY NORBERT: Fejlődő község — el- avult könyvtárhelyiség — lelkes könyv- táros	457
VINCZE ISTVÁN: Mezőfalva követni akarja Rácalmást	652
IMRE LAJOS: Két falu — két könyvtá- ros	468
KATSÁNYI SÁNDOR: Hogyan cserélőd- nek a tiszteletdíjas könyvtárosok?	208
KÖSZEGI JÓZSEFNÉ: Mezőszentgyörgyi krónika	595
PÁL ERNŐ: A tiszteletdíjas könyvtárosok adminisztrációs munkájának mérése	315
PÁL ERNŐ: Miért cserélődnek a tisztelet- díjas könyvtárosok?	157
TANKA JÁNOS: A kölcsönzési határidő és a könyvtartozások a községi könyvtá- rakban	

TANKA JÁNOS: Kik és miért nem olvas- nak falun?	607
URBÁN LÁSZLÓ: Mekkora az adminisz- tráció?	469
UGHY JENŐ: Parasztiok, munkások és a községi könyvtár (Továbbképzés)	137

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK

BELLEY IMRE: Letéti könyvtár a Diós- győri Papírgyárban	93
BUDAY KÁROLYNÉ: Sajtóklubok a tata- bányai bányauzemekben	534
KISS JENŐ: Kongresszus után — új fel- adatok előtt!	449
KOVÁCS EMILIA: Ahol a 26 négyzetméter is megoldás	158
KOVÁCS EMILIA: Mi lesz itt, bábszín- ház?	206
MOLNÁR GYÖRGY: Az üdülési könyvtárak helyzete (A könyvtárak életéből)	395
MÓNUS IMRE: Fiatalok a szakszervezeti könyvtárakban (Továbbképzés)	69
NANÁSI TIBOR—WINKELBAUER PÁL: Egy könyvtár harminc éve (A könyvtá- rak életéből)	670
NÉMETI SÁNDOR: Bejáró munkások nép- művelése Záhonyban (A könyvtárak éle- téből)	31
Peremartoni „perdöntés” — 150 ezerért (k. gy. j.) — Népszava	273
SCHMIDT KÁROLY: Bemutatjuk a pécsi hírlapolvasót	533
SZABÓ ERNŐ: Tiszaszederkény könyvtár- ügye	333
VONSIK ERNŐ: Könyvkölcsönzés a munkásautóbuszok várótermében	338

ISKOLAI ÉS GYERMEKKÖNYVTÁRAK

BALOGH FERENCNÉ: Az iskolai és a ta- nács közművelődési könyvtárak együtt- működése (Iskola és könyvtár)	82
BENKÖNE BARTHA ILONA: Folyóiratok a gyermekkönyvtárakban	127
BOZÓKY ÉVA: Pedagógusok és könyvtá- rosok találkozája Balatonbogláron (Is- kola és könyvtár)	530
G. DALY LENKE: A korszerű oktatás nélkülözhetetlen műhelye (Iskola és könyvtár)	647
DEMCSIK IVÁN: A jó iskolai munka rendszeres könyvtárhasználatra nevel (Iskola és könyvtár)	321
FELFÖLDY MAGDOLNA: Tíz év múlva felnőtt olvasóim lesznek! (A könyvtárak életéből)	731
Könyv és Nevelés [az OPK módszertani folyóiratáról]	9
PÁLDY RÓBERT: Az új gimnázium — és a könyvek (Iskola és könyvtár)	322
PALINKÁS GYÖRGYNÉ: Tanévkezdés a könyvtárakban (Iskola és könyvtár)	594
RÁTKAI ISTVÁN: A szülők és a pedagó- gusok szerepe a gyermekek olvasásra nevelésében (Iskola és könyvtár)	81
TÓTH DEZSŐ: Tudatosabb pedagógiai kapcsolatokat az iskolák és a könyvtárak között! (Iskola és könyvtár)	531

EGYÉB KÖNYVTÁRAK

FEJSZÉS JÁNOS: A csákvári gyógyinté- zetben megvalósulnak a Könyvtáros cik- keinek javaslatai	133
KÖNCZÖL IMRE: Rendezzük végre a szanatóriumi könyvtárak helyzetét!	10
SIMAY NORBERT: A betegek könyvel- lése a miskolci kórházakban	131
SZEKELY SÁNDOR: A betegek könyvel- lése a kórházakban	278
PAPP ATTILA: A betegek könyvellátása. Kazincbarcika továbbfejlesztik a kór- hází fiókkönyvtárat	278

KÜLFÖLDI KÖNYVTÁRAK

BEZERÉDY ISTVÁN—KATSÁNYI SÁN- DOR: Ünigazgatás és anyagi érdekesség a jugoszláv könyvtárakban	65
---	----

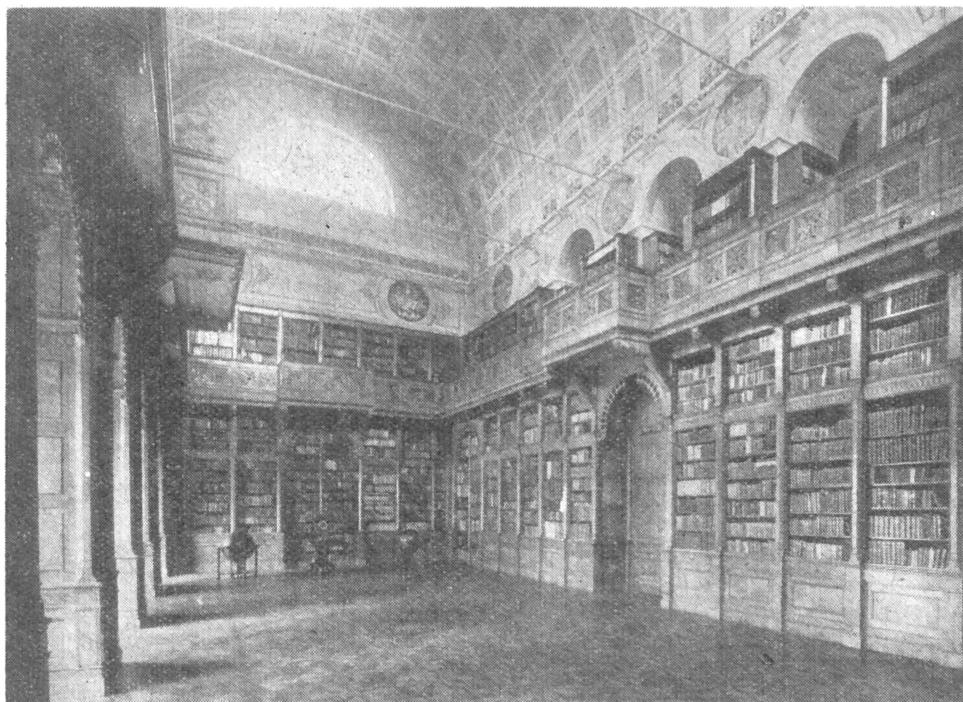
DOBOS PIROSKA: Új épület — új lehetőségek. A Berlińi Városi Könyvtár új otthonának felavatása	325	PETROVAY ISTVÁN: Beszélgetés Kaarina Huttunen finn könyvtárigazgatóval	394
HOLLÓ KLÁRA: A birminghami városi könyvtárban	336	SCHUMANN, ILSE: Potsdam megye falusi könyvtárai	390
MÓRA LÁSZLÓ: A krakkói Jagello Könyvtár	221	A szovjet könyvtárak az évforduló mérlegén	635
		DR. TOMBOR TIBOR: Új közművelődési könyvtáráépületek Hollandiában	655

3. KÖNYVTÁRSZERVEZÉS, KÖNYVTÁRIGAZGATÁS

BERECZKY LÁSZLÓ: Új könyvtári nyilvántartási rendszert	638	PATAKY ERNŐ: Új eszközök és eljárások a könyvtárakban	62
PÁLDY RÓBERT: Bürokrácia és formalizmus nélkül	516	[Ruhatári tárgyakért járó kártérítés] Kérdezz-felelek	388

4. ÁLLOMÁNY, FELDOLGOZÁS

BERECZKY LÁSZLÓNÉ: Az önálló községi könyvtárak katalógusainak elkészítése Pest megyében	526	SAMU GIZELLA: Az Új Könyvek felhasználása a Fővárosi Szabó Ervin könyvtárakban	478
BERECZKY LÁSZLÓNÉ: A szakkatalógusok és az ETO módosításai	203	TAKÁCS MENYHÉRT: Az ETO változásai és a könyvtárak szakkatalógusa	135
HEGEDŰS ÉVA—TIGYI ISTVÁN: Olvasói érdeklődés — katalógusszerkesztés	650	TIGYI ISTVÁN: A lapkivágatok gyűjtése és rendezése	590
ISZLAI ZOLTÁN: A hírlap- és folyóirat-ellátás fejlődése	251	TÓTH DEZSÓNÉ: Szovjet szépirodalmi művek egy fővárosi könyvtárban	79
KÖNCZÖL IMRE: Az „Új Könyvek” hasznáról	675	TÓTH ILONA: A Kaposvári Megyei Könyvtár szakkatalógusának átszerkesztése az ETO módosítások alapján	466
B. MIKE ÁGNES—D. SZÉPE KATALIN: Különleges igények — különleges katalógusok	93	VERSEGHY GYÖRGY: Megkérdeztük az ÁKV és a Könyvtárellátó vezetőit	520
DR. PÁLINKÁS GYÖRGYNÉ: Jó kezdeményezés — kevés haszonnal	396		

A zirci Reguly Antal könyvtár nagyterme (MTI Fotó — Seidner Zoltán felv.)

5. KÖNYVTÁRHASZNÁLAT, OLVASÓSZOLGÁLAT

BOZÓKY ÉVA: Művelődési körök a Hatvani Járási Könyvtárban	194	MIKÓ ZOLTÁN: Tanácsok a könyvtári klubok programjának összeállításához (Továbbképzés)	72
FODOR PÁLNÉ: A móravárosi ifjúsági klub (A könyvtárak életéből)	726	MÓNUS IMRE: Olvasnak-e a bejárók? ...	584
FUNTHA JUDIT: Hogyan foglalkozunk a gyermekkönyvtárból átiratkozott olvasókkal? (A könyvtárak életéből) ...	605	PALINKÁS GYÖRGYNÉ: Ipari tanulók a miskolci Szabó Lőrinc fiókkönyvtárban (Iskola és könyvtár)	709
GALANTAI BÉLA: Könyvbarátok klubja a Dunaujvárosi Városi Könyvtárban ...	340	REMES ELEMÉR: A közművelődési könyvtárak nyitvatartása	667
GÁSPÁR MIHÁLY: Öregek könyvtárai Miskolcon (A könyvtárak életéből) ...	284	ROHÁCS ERVIN: A bicsei cigányfiatalok klubja (A könyvtárak életéből)	31
HEGEDÜS ÉVA: A szemmagasságban elhelyezett könyvek előnyös helyzete a szabadpolcon	95	SALLAI ISTVÁN: Rendben van-e minden a könyvtárak nyitvatartása körül? ...	443
ILLES ZSUZSA: A könyvtári klub szerepe a tagok olvasmányainak kiválasztásában	284	TIGYI ISTVÁN: A belső raktárban elhelyezett könyvek forgalma	158
MAJERONOWSKY ANNA: Ipari tanulók egy budapesti kerületi könyvtárban (A könyvtárak életéből)	605	TÓTH DEZSÖNE: A szovjet könyvek ajánlásának módszerei (A könyvtárak életéből)	603
MÁRTON JÓZSEF: Könyvtári naplóból	237, 300	TÓTH IMRENE: „Érettségizők klubja” egy fővárosi könyvtárban (A könyvtárak életéből)	669

6. PROPAGANDA

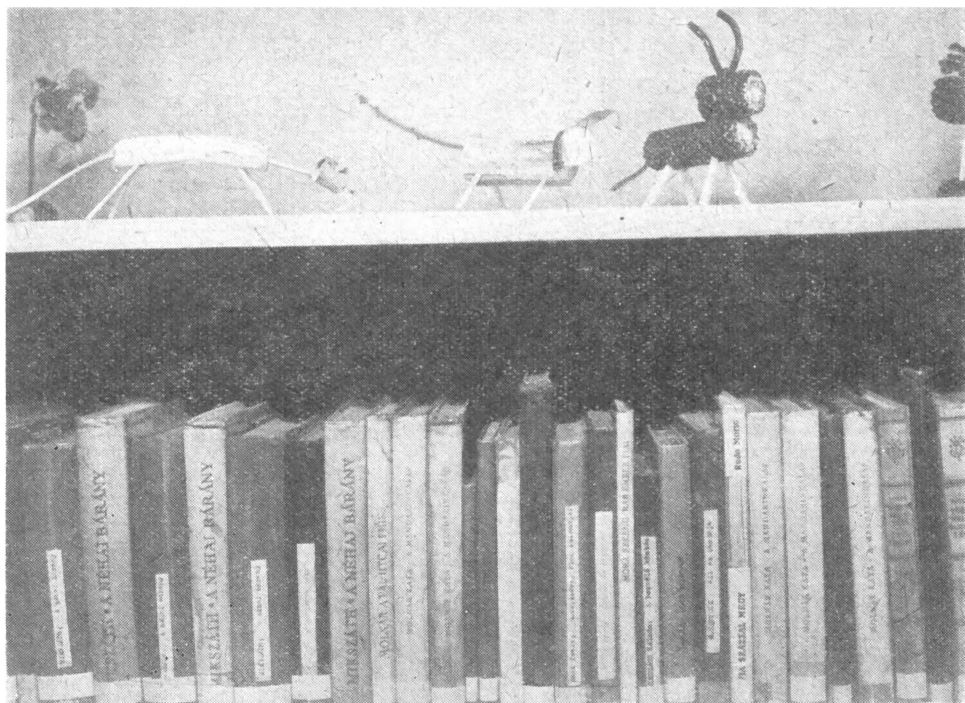
ARATÓ ANTAL: Faliújság helyett könyv-népszerűsítő táblák (A könyvtárak életéből)	540	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára	543
BÁRÁNY ÉVA: A szemléltető és a „hangos” propaganda szerepe az olvasószolgálatban	142	ONÓDY MIKLÓS: Közművelődési könyvtárak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának megünneplésében	187
DEME SÁNDORNÉ: Irodalmi vetélkedő két könyvtár olvasótáborra között	210	PELEJTEI TIBOR: Milyen formái vannak a televíziós műsorok könyvtári hasznosításának? (Továbbképzés)	264
Egy könyvtár példát mutat (—ő—a) ...	28	SOTKÓ JÓZSEFNÉ: Ismét az Eseménynaptárról (A könyvtárak életéből)	542
GALGÓCZI KÁROLYNÉ: Szakosított irodalompropaganda a Szentgotthárdi Járási Könyvtárban	338	SZABÓ ERNŐ: Az irodalmi ismeretterjesztés — és a könyvtárak	190
GERŐ GYULA: Lehetőségek és tennivalók a televízió könyvtári-népművelési felhasználására (Továbbképzés)	262	SZABÓ ERNŐ: Vita — ellentét nélkül ...	539
GÖNCZI IMRE: Ötödik évfolyamába lépett az Eseménynaptár	335	Születő hagyomány Balatonszárszón (B. E.)	358
GYARMATHY ZSIGMOND: Vándorkönyvtár a honismereti kiránduláson (A könyvtárak életéből)	671	SZÓKE TIBORNÉ: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. esztendejének küszöbén	3
JUHÁSZ IMRENE—SZABÓ ISTVÁNNÉ: Szocialista brigádok közreműködése az író—olvasó találkozók rendezésében (A könyvtárak életéből)	477	TÓTH DEZSŐ: Televíziós klub két falusi könyvtárban (Továbbképzés)	266
KOVÁCS GYULÁNÉ: Amit a tervből sikerült megvalósítani és amit nem (A könyvtárak életéből)	668	A tudományos és szakkönyvtárak tervei a Nagy Októberi Szocialista Forradalom megünneplésére	389
		UGHY JENŐ: Az irodalmi ismeretterjesztés — könyvtáros szemmel	397
		ZVARA PÁL: Ismeretterjesztés a Kiskunfélegyházi Járási Könyvtárban (A könyvtárak életéből)	541

7. BIBLIOGRÁFIAI MUNKA

ISZLAI ZOLTÁN: A Szabó Ervin Könyvtár irodalmi archívuma	486	SZECSÓDI JÁNOS: A bibliográfiák felhasználása a kőbányai Szabó Ervin könyvtárban (A könyvtárak életéből) ...	734
PÉTER LÁSZLÓ: Műhelygondok	424		

8. KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS, FELSZERELÉS, TECHNIKA

ADONYI MÁTÉ GYÖRGY: Igény és lehetőség. A bibliobusz (Fényszóró) (A lapokban olvastuk)	593	GERŐ GYULA: Igény és lehetőség. Bibliobusz — a rajztáblán (Fényszóró) (A lapokban olvastuk)	593
ADONYI MÁTÉ GYÖRGY: Milyen legyen a kisközségek és kisüzemek klubkönyvtára?	275	GERŐ GYULA: Könyvtárárvatás Zalaegerszegen	329
ANTAL ÁLMOS: Házilag összeállítható statisztikai adatszámoló készülék	479	GYURJÁN JÓZSEFNÉ: Peremlyukasztásos kártyák alkalmazása egy fővárosi kerületi könyvtárban (A könyvtárak életéből) ...	736

Állványrészlet a békéscsabai gyermekkönyvtárból (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

HEGYI NÁNDOR: Igény és lehetőség. A műszaki könyvtárak és a bibliobusz (Fényszóró) (A lapokban olvastuk) ...	592
KORMOS SÁNDOR: „Klubkönyvtár kiállítás 967” ...	672
Könyvtárávatás Hajdúdorogon (G. Gy.) ...	660
Könyvtárávatás Marcaliban (—ó—a) ...	589
Könyvtáráépítési hírek 34, 98, 162, 226, 346, 418, 544, 609 ...	724
Könyvtári bútorok (Szabados László) ...	84
Folyóiratállvány ...	212
Gyermekkönyvtári bútorok ...	33
Könyvállványok II. ...	148
Könyvtári asztalok ...	286
Ruha- és táskatartó állványok ...	197
Könyvtártelepítési és építési irányszámok ...	97
NAGY RÓZA: Statisztika készítés magneskockával ...	77
NIKOLAI LÁSZLÓ: Bemutatjuk az új Szigetvári Járási Könyvtárat ...	210
PINCZEHELYI ISTVÁN: Műanyag osztólapok vágása ...	

RÓZSA GYÖRGY: Az Akadémiai Könyvtár új épülete ...	75
SALLAI ISTVAN—SZABADOS LÁSZLÓ: Könyvtáráépítési és berendezési irányszámaink a nemzetközi összehasonlítás tükrében ...	704
SÁROS ANDRÁS: Hogyan könnyíthetjük meg a raktári jelzetek felírását a könyvek gerincére? ...	480
SIMAY NORBERT: Napirenden a könyvtárak gépesítése ...	707
SZABADOS LÁSZLÓ—JÓFÖLDY TIBOR: Klubkönyvtárak építése ...	413
H. SZLABEY GYÖRGYI: Könyvpusztító rovarok a könyvtárakban ...	416
Új könyvtár Mélykúton (G. Gy.) ...	399
Új könyvtárak és klubkönyvtárak Fejér megyében (G. Gy.) ...	268
WINKELBAUER PÁL: A szindinamika könyvtári alkalmazása ...	597
ZSIDAI JÓZSEF: Jó útemben épül a miskolci egyetemi könyvtár ...	523

9. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

BÉNYEI MIKLÓS: A népi írók hatása Tiszaladány olvasási kultúrájára ...	41
KARDOS GYÖZÖ: Petőfi és az aszódi iskola könyvtára ...	666
LÁNYI KAMILLA: Aranka György a könyvtárakról ...	737
LUKÁCSY SÁNDOR: Egy reformkori utazó könyvtári tapasztalatai ...	146
Nyomdatörténeti kiállítás (V. M.) ...	687
PERNESZ GYULA: Egy 300 éves iskolai könyvtár kiállítása ...	29

SIMAY NORBERT: A százéves szakszervezeti könyvtármozgalom ünnepe ...	59
VERTESY MIKLÓS: A középkori könyvtáros kötelességei ...	481

Könyvtárosok és bibliográfusok

KUDORA KÁROLY (1851—1916) (Vértessy Miklós) ...	400
MÁDAY ANDOR 1877—1958. (Dezsényi Béla) ...	722

10. ÁLLANDÓ ROVATOK

Hírek 36, 100, 164, 228, 290, 348, 482, 568, 610, 673, 674.	Könyvtáráépítési hírek 34, 98, 162
Iskola és könyvtár 81, 82, 321, 322, 530, 531, 594, 647, 709.	Könyvtári görbe tükrök 287, 342, 662
Kérdezz — felelek 388	A lapokban olvastuk 25, 26, 224, 273, 337, 592, 593, 718.
A könyvtárak életéből 31, 93, 97, 157, 158, 160, 284, 338, 395, 477, 540, 541, 542, 543, 603, 668, 669, 670, 671, 726, 731, 732, 733; 734; 736.	Margó 34, 35, 98, 99, 226, 227, 288, 289, 346, 347, 543, 672, 673, 738.
	Szerkesztői üzenetek 99, 163, 398
	Továbbképzés 66, 69, 72, 137, 262, 264, 266

II. TÁJÉKOZTATÓ

1. ARCKÉPEK, TÖRTÉNETI ÉLETRAJZOK

ADY utókor. Születésének 90. évforduló-jára (Szappanos Balázs) 747	KODÁLY ZOLTÁN 1882—1967. (Katona Je-nő) 229
APRILY LAJOS 1887—1967. (Bozókya Éva) ... 622	[LENIN] VLAGYIMIR ILJICS könyvtára-ban. Ford. Antal Miklós 739
ARANY JÁNOS [Születésének 150. évfor-dulójára] (Vértessy Miklós) 165	SZABÓ ERVIN, a művelődéspolitikus. Szü-letésének 90. évfordulójára (Bicskei Gáborné) 510
FÜST MILÁN 1888—1967. (P. B.) 553	RADNÓTI MIKLÓS [Írói arcképvázlatok 6.] (Péter László) 371
Hárman az 1967. évi SZOT-díjasok közül. [Berek Katalin, Moldova György, Soós Zoltán] 357	[VERES PÉTER] Születésnap Balmazúj-városon (Bozókya Éva) 106
KASSÁK LAJOS 1887—1967. (Katona Jenő) 551	

2. IRODALOMISMERET

BATÁRI GYULA: Egy évtizeden át a könyvbarátok kalauza volt [A LITERA-TURA c. folyóiratról] 487	BÖLCS ISTVÁN: Mit ír az író, mit ért az olvasó? 231, 297
BOZÓKY ÉVA: Műfordítók műhelyében. Beszélgetés az orosz és szovjet irodalom magyar tolmácsolóival [Görög Imre, Makai Imre, Szöllősy Klára, Brodsky Erzsébet, Elbert János munkásságának ismertetése] 292	BÖLCS ISTVÁN: Művészet — szórakoztató ipar — reklám 419
BÖLCS ISTVÁN: Egy diákközösség iro-dalmi érdeklődése 684	ISZLAI ZOLTÁN: A könyvkiadás és az államnygyarapítás 1968-ban 615
	KARSAI KÁROLY: A szocialista könyv diadalútja 742
	KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Igék a könyvről 37
	MÓRICZ ZSIGMOND: A könyv és az élet 291
	POMOGÁTS BELA: A szovjet irodalom nagy korszakai 611

3. AZ OLVASÁS ISKOLÁJA

ZOLNAY VILMOS:

Ami megrendít. Sánta Ferenc Sokan voltunk c. elbeszéléséről 39	Két változat egy témára. Móricz Zsigmond Tragédia és Egyszer jóllakni c. elbe-széléséről 168, 235
Egyetlen perc és határtalan élet... M. Ganyina Hazafelé c. novellájáról 618	A köznapok varázsa [Benjámín László: Két évtized c. verséről] 108
Az embertelen ember-közelből. Ilyés Gyula Az éden elvesztése című orató-riumáról 421	A múlt a jelenben. Solohov Emberi sors című elbeszéléséről 354
Az indítás művészete. Georges Perec: A dolgok c. kisregénye kapcsán 743	Az olvasás egyeteme. Devecseri Gábor Lágymányosi Istenek c. könyvéről ... 681
	A valóság színe és visszája. Iszaak Babel Lovashadseregéről 483, 554

4. KÖNYVEKRŐL

TEMATIKUS KÖNYVISMERTETÉSEK

KATONA JENŐ: Antik klasszikusok új kiadásai 752	MARGÓCSY JÓZSEF: Nyíregyháza és az irodalom 545
KATONA JENŐ: Az Arany-irodalom és újabb gyarapodása 490	PÁLDY ROBERT: Újabb verses antoló-giák 493
KATONA JENŐ: A Móricz-irodalom újabb gyarapodása. Móricz Zsigmond halálának 25. évfordulójára 624	PERNESZ GYULA: Győr könyvekben ... 101
	POMOGÁTS BELA: Esszék és tanulmá-nyok 170
	POMOGÁTS BELA: Görbe tükrök 558
	SIMON ZOLTÁN: Debrecen az irodalom-ban 349

SOROZATOK

Arcok és vallomások (Lukácsy Sándor)	360
Európa-zsebkönyvek (Pomogáts Béla)	362
Irodalomtörténeti füzetek (—a—)	428
Képes regénytár (Kisfaludi Sándor)	296
Képes Történelem (Katona Jenő)	360
Közelebb a művészethez! Jegyzetek az	
Eszttétikai kiskönyvtárról (Tüskés Tibor)	43
A művezetők gazdasági könyvtára (B. Gy.)	494
Útikalandok (Katona Jenő)	301
Útikalauzok (Vértessy Miklós)	429

KÉZIKÖNYVTÁR

Allamigazgatási kézikönyv (Takács József)	365
Arcképek a magyar szocialista irodalomról (Szappanos Balázs)	557
CSEPREGI PÁL: A nagyüzemi szőlőtermesztés időszaki kérdései (Sz. T.)	498
DERSI GYULÁNÉ: Kémiai útmutató (Szilágyi Tibor)	496
Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon (Takács József)	495
HERTELENDY-HENCZ-ZALÁNYI: A dolgozó ember védelme Magyarországon (Takács József)	626
Élmények és gondolatok [Szovjet esszék] (Szappanos Balázs)	491
EPERJESSY KÁLMÁN: A magyar falu története (Páldy Róbert)	176
Észak-amerikai költők antológiája (Pomogáts Béla)	304
FITZ JÓZSEF: A magyarországi nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem története II. A reformáció korában (Borsa Gedeon)	432
GAÁL LASZLÓ: A magyar állattenyésztés múltja (Gunst Péter)	434
Háromezer esemény (1945–1965) (G. Gy.)	304
HÁVAS LASZLÓ: A magyar sport aranykönyve (Gerő Gyula)	367
Honismereti útmutatók (—gh—)	48
Hózápor. Fiatal szovjet költők (Bozóky Éva)	364
KEREKES LAJOS: Ausztria története 1918–1955 (Katona Jenő)	115
Kiadványok irodalmi színpadok számára (Iszlai Zoltán)	177
M. Kiss PÁL: Művészetéről mindenkinek (Zolnay Vilmos)	302
Körkép 67 (Szappanos Balázs)	430
Közgazdasági ABC mezőgazdákknak (Donáth Ferenc)	627
A kulturális munkára vonatkozó jogszabályok és irányadó útmutatások (Takács József)	690
Magyar városok (Páldy Róbert)	47
MARÓTI GYULA: Művészet és népművelés (Szilágyi Tibor)	239
MARX-ENGELS: Művészetéről, irodalomról (Somkuti Gabriella)	174
MOLNÁR JÁNOS: Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban (Katona Jenő)	688
[A német irodalom a XX. században. — Mai német líra.] Két könyv korunk német irodalmáról (Bozóky Éva)	112
Nemzetközi Almanach 1967. (Gerő Gyula)	690
[FAJCSÉK-SZENDE: Miről vallanak a magyar szavak? — O. NAGY: Magyar szólások és közmondások] A nyelv téglái és épületelemei. A nyelvművelés két új kézikönyve (Pálvölgyi Endre)	561
[Ütven] 50 éves a Nagy Októberi Szocialista Forradalom (Gönczi Imre)	431
PAP TIBOR: Magyar családi jog (T. J.)	497
REHÁK FERENC-VÁRKONYI MARGIT: Játék a veszéllyel (B. É.)	111
REVAI JÓZSEF: Válogatott történelmi írások I–II. (Katona Jenő)	46
Skandináv költők antológiája (Csányi László)	755
SZALAY KÁROLY: A magyar szatíra száz éve (Pomogáts Béla)	239

SZENDEI ADÁM: Orvos a családban (Székely Sándor)	241
A Színjátékok Kiskönyvtárának új kötetei (Iszlai Zoltán)	242
A szocializmus irodalma (Gönczi Imre)	489
A Szovjetunió 50 éve számokban (Pelejti (Tibor)	688
Társadalmi rétegződés Magyarországon (Ughy Jenő)	114
TOLNAY KÁLMÁN: Vadászok kézikönyve (Donáth Ferenc)	366
TÓTH ANTAL—TÓTH FERENC: Lyukkártyatechnika (Papp István)	434
Újságolvasók évkönyve 1967. (Gerő Gyula)	242
Világirodalmi dekameron (—y)	110
Világtörténet (Katona Jenő)	175

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Berendezési- és bútortervek községi, körzeti, szakszervezeti és klubkönyvtárak korszerűsítéséhez (Adonyi Máté György)	245
BÜKY BÉLA: A Jankovich Miklós-féle katalógusgyűjtemény, mint ismeretlen, 1712 előtti régi magyar könyv- és variánsadatok forrása (Vértessy Miklós)	370
A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának új évkönyve (Futala Tibor)	367
Diapozitív sorozat a könyvtárakról (K. B.)	756
Egyetemes Tizedes Osztályozás (Csapodi Csaba)	243
Az Egyetemes Tizedes Osztályozás 1958. évi kiadása és az MSz. 4000–66 R táblázat közötti eltérések összehasonlító táblázata (Szelle Béla)	562
Az Egyetemi Könyvtár Évkönyve III. 1966 (Papp István)	49
Az [ezzerkilencszázhatvanöt] 1965-ös külföldi tanulmányutak jelentései (—gh—)	116
GYÖRE PÁL: A tudományos alkotómunka kétféle tájékoztatási szükséglete (Bereczky László)	50
HORVÁTH TIBOR: Kézi lyukkártyák a hazai könyvtárakban (Zircz Péter)	499
Index acronymorum selectorum. 4. Religio (Szelle Béla)	369
A könyvpolás ábécéje (Buchpflege Fibel)	
Tanácsadó közművelődési könyvtárak számára (Sallai István)	629
A módszertani szolgáltatások a tudományos és szakkönyvtári hálózatban (Papp István)	116
Az NDK könyvtárainak, levéltárainak és tájékoztató intézményeinek évkönyve (Jahrbuch der Bibliotheken ... der Deutschen Demokratischen Republik. Jahrg. 4. 1964/65.) (I—I)	757
A nem hagyományos dokumentumok a központi és a tanszéki könyvtárakban (Papp István)	563
A német könyvtárosok zsebkönyve (Taschenbuch für Bibliothekare) (Sallai István)	692
Népművelési szervek ellenőrzése (Szönyi László)	628
Az Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve 1965 (Papp István)	368
REMETE LASZLÓ: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története (Somkuti Gabriella)	178
Egy rendhagyó műfaj margóira. [Még egyszer Győre Pál könyvéről] (Spányi Balázs)	370
SIMON ANNA MÁRIA: A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti könyvtári hálózata (By)	370
Szakszervezeti könyvtárak Borsodban (Símav Norbert)	305
SZENTIRMAI LASZLÓ: Olvasás-elemzés és néhány következtetés egyetemi hallgatóknál két felmérés alapján (gh)	52
TAKÁCS JÓZSEF: A könyvtári szolgálat jogi szabályozása II. (Mezei György)	244
A tatabányai József Attila Művelődési Könyvtár évkönyve 1965 (Futala Tibor)	179

A televízió hasznosítása a könyvtári munkában (Simay Norbert)	691
TOMBOR TIBOR: Könyvtári világítástechnika (Debreceni Gábor)	51
VÁSÁRHELYI PÁL: Gépi lyukkártyák könyvtári alkalmazása (Papp István) ...	691
VÁSÁRHELYI PÁL: A könyvtári munka gépesítése (Zircz Péter)	563

BIBLIOGRÁFIÁK

Általános könyvjegyzék 1965. (Pálvölgyi Endre)	180
Általános könyvjegyzék 1966. (Pálvölgyi Endre)	695
Borsod megye a felszabadulás után (Péter László)	246
Budapest történetének bibliográfiája. 1. kötet. Általános rész. A legrégibb idők-től 1686-ig (Vértesy Miklós)	629
A budapesti műszaki egyetem oktatóinak és kutatóinak szakirodalmi munkássága 1952–1961 (Bereczky László)	118
Cromwelltől Napóleonig [Szépirodalmi, tudományos és ismeretterjesztő művek az 1642-től 1815-ig terjedő korszakról] (Pálvölgyi Endre)	307
CSOMOR TIBOR: Targyszókatalógus a gyermekkönyvtárak kézikönyvtáraihoz (Vértesy Miklós)	309
Csongrád megye könyvtárügye a sajtóban 1952–1965. (N. Rácz Aranka)	437
Eletrajzok [Ajánló bibliográfia fiataloknak] (Bozóky Éva)	183
Fél évszázad [Jubileumi bibliográfia] (Gönczi Imre)	693
A gépjárműközlekedés válogatott magyar nyelvű szakirodalmi 1950–1963. I. rész (Batári Gyula)	375
Gorkijtól napjainkig. Ajánló bibliográfia 50 év szovjet irodalmából (H. Varsányi Livia)	758
ISZLAI ZOLTÁN: Magyar nyelvű kézikönyvek jegyzéke kisebb közművelődési könyvtáraknak (Futala Tibor)	500
Katonai könyvkiadás Magyarországon 1945–1965 (U–y)	502
Két orvosi bibliográfia (Faragó Lászlóné) Kétszázhetvenhat mezőgazdasági szak-könyv (Sz. T.)	631
Kiadványok a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról (—)	503
KOLOSVÁRY SZABOLCSNÉ: A magyar erdészeti irodalom bibliográfiája 1853–1964. (Szilágyi Tibor)	499
Korrajz és vádirat [A modern német irodalom bibliográfiája] (Bozóky Éva) ...	438
436	

Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban (Vértesy Miklós)	55
A magyar bibliográfiák bibliográfiája 1961–1964. (Somkuti Gabriella)	564
A magyar irodalom bibliográfiája 1959. (Pálvölgyi Endre)	245
Magyar könyvészet 1945–1960. 2. kötet (Pálvölgyi Endre)	435
A magyar mezőgazdasági szakirodalom könyvészet (1936–1940.) (Wallshausen Gyula)	374
A magyarországi nyelvtudomány bibliográfiája 1963. (Somkuti Gabriella)	310
A mai angol regény [Ajánló bibliográfia] (Fodor András)	308
Marx és Engels műveinek bibliográfiája 1945–1965. (O. M.)	117
Műszaki bibliográfia 1961–1965. (Zircz Péter)	310
Radnóti Miklós (Péter László)	371
REICHARDT ERNŐ: A kutatás-szervezés és tudományelmélet bibliográfiája (Pataki Ernő)	53
A Somogyi-Könyvtár kiadványai (Pálvölgyi Endre)	758
Statistikai adatforrások 1867–1967. (Wallshausen Gyula)	759
A szabadidő (Somkuti Gabriella)	694
Szabó Lőrinc bibliográfia (Fodor András) Szakfolyóiratok Békés megyében (Iszlai Zoltán)	182
375	
Szakfolyóiratok Somogy megyében (Iszlai Zoltán)	119
Századunk irodalma 1–6. [A Somogyi Könyvtár bibliográfiai sorozata] (G. I.) ...	501
A szocialista gazdaságirányítási rendszer tökéletesítése (Rózsa György)	52
Az Új Írás öt esztendeje 1961–1965. (Péter László)	306
Újabb orvosi szakbibliográfiák (Faragó Lászlóné)	54
Az újkori világtörténet magyar nyelvű irodalmának bibliográfiája (Pálvölgyi Endre)	373
Veszprém megye, könyvtáraiban található folyóiratok lelőhelyjegyzéke (fti) ...	501
Vezetőknek vezetésről (Ónódy Miklós) ...	566

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

Jubileumi kiadványok [a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára]	730
Híradók	162
Könyvtári kiadványok 56, 120, 184, 248, 311, 376, 438, 503, 567, 632, 695, 760. ...	...

5. KIS BIBLIOGRÁFIÁK

A csecsemőgondozás könyvei (Drechsler Ágnes)	727
Ebredő Afrika (Vértesy Miklós)	90
Fontosabb kiadványok az Ady-irodalomból (Szappanos Balázs)	729
Győr könyvekben (Pernes Gyula)	87
Kemizálás a mezőgazdaságban (Barna Béláné)	408
Kincsünk, az egészség (Csomor Tibor)	151
Kodály Zoltán emlékére (Somkuti Gabriella)	471
A korszerű irodalmi ismeretterjesztés (Somkuti Gabriella)	405
Korunk világgazdasága (Csomor Tibor)	85
Könyvek Debrecenről (Simon Zoltán)	353
Műanyagok a mezőgazdaságban (Barna Béláné)	602
A Népművelési Propaganda Iroda kiadásában megjelent könyvtári szakkönyvek	538
Népszerű matematikai könyvek (Rubóczky István)	155
Nők könyvei. Szabás–varrás–alakítás (Drechsler Ágnes)	281

A növekvő szabadidő (Somkuti Gabriella [Százötven] 150 évvel ezelőtt született Arany János (Rózsa Miklós)	149
A szovjet szépirodalom kimagasló alkotásai (Pomogáts Béla)	599
A Szovjetunióról A-tól Z-ig. Targyszavas mutató a tájékoztatás legfontosabb irodalmához (Csomor Tibor)	213
Technikatörténeti könyvek (Rubóczky István)	663
A TV színházi műsorához ajánljuk (Körtés Júlia)	89
Január–március	279
Április–június	407
Július–szeptember	600
Október–december	...
Vádolok ... ! A világtörténelem nagy perei a szabadság és az igazság képviselői ellen (Vértesy Miklós)	535
Virágok–disznóvények (Barna Béláné) ...	153
Zenei művelődési köröknek ajánljuk (Csomor Tibor)	473

Könyvtárközi összefogást a tájékoztató adatok kiegészítésére!

Elgondolkasztó és megszívlelendő cikket írt Péter László a *Könyvtáros* 1967. évi 7. számában, a „Műhelygondok”-ban a lexikonok adatainak kiigazításáról. Példával illusztrálta, hogy mennyire nem használható a könyvtári munkában az olyan lexikon, amelyben az időközi változásokról semmit sem tudunk meg. Magam is több alkalommal bosszankodtam a hiányos adatok miatt, nem egyszer csak pontatlan felvilágosítást tudtam adni az érdeklődő olvasóknak. Ilyenkor mindig a *lexikonok szerkesztőségét* marasztaltam el, amiért nem gondolnak a könyvtári munka egyik legfontosabb ágára, a tájékoztatásra, s nem közlik évente legalább egy alkalommal az évközi változásokat. Ezt a mulasztást, úgy látszik, a *könyvtárosoknak kell pótolniuk* a maguk számára.

De nem minden könyvtár képes arra, hogy ezt a nagy munkát önállóan csinássa. Kisebb könyvtárakban a szorongató létszámbírási, a gyakran kis számú hírlap-, folyóiratállomány vagy éppen az időhiány gátolja a hézagpótló munka elvégzését. Az volna a természetes és az ésszerű — amint Péter László is javasolja —, ha figyelnénk a közleményeket és naponta regisztrálnánk lexikonjainkban az adatváltozásokat. De most már, a lexikonok megjelenése után több évvel, sok hiányt kell pótolnunk, sok adatot kell bevezetnünk, s ez igen nagy munka volna a könyvtárosnak. Nehezen kívánható meg bármelyik könyvtártól, hogy külön munkaerőt foglalkoztasson a periodikák több esztendői évfolyamainak átböngészésére, hiszen ez tetemes munkaidő kiesést jelentene országosan.

Összefogásra van szükség, hogy az évek óta felhalmozódott hírlapok, periodikák mindegyikének tüzetes átnézésével elkészülhessen a lexikonok kijavított adatainak pontos jegyzéke. Minél többen veszünk részt e munkában, annál kisebb részfeladattal kell megbirkóznia egy-egy könyvtárosnak. S annál kevesebb lesz a hibalehetőség is.

Elképzelésem szerint az e munkában részt venni kívánók között *felosztanánk a hírlapokat és ezek évfolyamait*. Mindenki átnézné a vállalt anyagot, kiírná az adatokat. Majd ezeket összegyűjtve, rendszerezve, talán a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* vállalná e lista kiadását, vagy az *Eseménynaptár*-ban illetve az *Új Könyvekben* való közlését.

Milyen adatok gyűjtése volna fontos?

Elsősorban az életrajzi adatok változását kell feljegyeznünk. Tehát az elhalálozás pontos idejét, s ha megállapítható, helyét. Ezek fontosságának hangsúlyozásakor ismételtlen utalok a Péter László cikkében foglaltakra. De, s itt túllépek az ő javaslatának keretén, fontosnak tartom a különféle kitüntetések, tudományos és művészeti díjak, fokozatok regisztrálását is. Ennek szükségességéről csak egyetlen példát:

Író—olvasó találkoztát akarunk rendezni. Az írásos propaganda elkészítésekor tudnunk kell: az író, akit vendégül látunk milyen művészeti díj, fokozat tulajdonosa. Nem sérthetjük meg azzal, hogy téves adatot közlünk, vagy egyáltalán semmit sem közlünk róla.

Bibliográfiák készítésekor, tájékoztató munkánkban elsősorban a lexikonokra s néhány egyéb kézikönyvre támaszkodunk. Tehát a bennük szereplő adatok kiegészítésére kell törekednünk. Melyek ezek?

Akik a hírekben szerepelnek (1966)
Atommag Lexikon (1963)
Diplomáciai és Nemzetközi Jogi Lexikon (1967)
Film Kislexikon (1964)
Fotolexikon (1963)
Magyar Irodalmi Lexikon (1965) 1—3. köt.
Mezőgazdasági Lexikon (1958) 1—2. köt.
Művészeti Lexikon (1965) 1—3. köt.
Természettudományi Lexikon (1964) 1—4. köt.
Új Magyar Lexikon (1959—1962) 1—6. köt.
Zenei Lexikon (1965) 1—3. köt.

Kiegészítésül felvehetjük a most megjelent *Orvosi Lexikont*, *Nemzetközi Almanachot* is, mert e művek adatainak korrigálása szintén folyamatos figyelmet igényel.

A feladat nem könnyű, hiszen a lexikonok, évkönyvek megjelenési ideje eltérő, sőt a többkötetes lexikonok nagy többségének minden egyes kötete is más esztendőben jelent meg. Ez kétségtelenül komplikálja a munkát.

E cikk keretében természetesen csak nagy vonalakban tudtam felvázolni az elvégzendő teendőket. A munkafolyamat részletes kidolgozására, az anyag felosztására csak akkor kerülhet sor, ha munkabrigádot sikerül szerveznünk.

P é c s y G y ö r g y

A népművelési kutatók és oktatók Pécsen rendezett országos konferenciája

1907-ben a *szabad tanítás magyar országos kongresszusa* 140 szervezet és több mint 600 fő részvételével a haladó és retrógrád irányzatok heves összecsapása közepette tanácskozott Pécsen. A „nemzeti” irányzat, az egyházi párt s a szociáldemokraták képviselői éles szócsatákban vitatkoztak a népművelés céljáról, pártosságáról, irányítóiról és szervezőiről, a szabadoktatás módjáról, tárggyáról és eszközeiről. Habár a kongresszus az elvi összeférhetetlenség miatt határozatképtelenné vált, a baloldal nagy elvi győzelme tagadhatatlan volt, még a liberális Bárczy István is így nyilatkozott: „... a népművelés és szabadság annyira egybeforrt két fogalom, hogy ezeket egymástól széjjelválasztani nem lehet.”

Ennek 60. évfordulóján ült össze Pécsen a jelenlegi konferencia, mely a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* méltatása után szekcióüléseken folytatott tanácskozásait. A könyvtáros szekció dr. *Fényes Miklósnak*, a Pécsi Egyetemi Könyvtár igazgatójának, a könyvtárközi bizottság elnökének vezetésével ülésezett.

Az első napon a jubileumi időszakkal kapcsolatos történeti témák kerültek elemzésre és megvitatásra. Dr. *Kovács Máté* egyetemi tanár annak a Szabó Ervinnek a portréját körvonalazta, akinek könyvtárpolitikai törekvései szerves egységet alkottak ideológiai, politikai és tudományos tevékenységével. *Havasi Zoltán*, a Szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatója a két világháború közötti könyvtárpolitikából és könyvtárügyből azokat az eddig ismeretlen elvi és gyakorlati törekvéseket boncolgatta, melyek még napjaink könyvtárügyében is jelen vannak.

A második napon *Baranya megye könyvtárügyének* fejlődését mutatták be a könyvtárközi bizottság tagjai. Kerekasztal megbeszéléssel zárult a tanácskozás, melynek keretében élő és mindenkit izgató könyvtárpolitikai kérdések is megvitatásra kerültek.

A szekció résztvevői dísztvératban köszöntötték *Kőhalmi Bélát*, a könyvtáros nemzedékek fáradhatatlan tanítóját, aki a Tanácsköztársaság idején a gyakorlatban valósította meg Szabó Ervin elképzeléseit.

Zöldi Péterné

Levél a szerkesztőhöz a Sajtófigyelő és a könyvtárak kapcsolatáról

A *Könyvtáros* 1967. évi októberi számának figyelése közben megakadt a szemem a következő címen: „Lapkiadvatok gyűjtése és rendszerezése”. Hiszen ez a mi munkánkra is vonatkozik! — figyeltem fel rá, és igen örültem, hogy *Tigyi István* a *Magyar Hirdető Sajtófigyelő* szolgálatára, mint a lapkiadvatok gyűjtésében nélkülözhetetlen alapforrásra hivatkozik, s hangsúlyozza, hogy „Az a könyvtár, amely nem fizet elő a Magyar Hirdető Sajtófigyelő szolgálatának (Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.) kivágataira, nagy mennyiségű és értékes anyagot vesz el.” és „Ne külön-külön, egymástól elszigetelten kísérletezzünk, hanem használjuk fel egymás tapasztalatait.” Ezek a megállapításai késztettek arra, hogy kapcsolódjam írásához.

A Sajtófigyelő hosszú évek óta foglalkozik figyéléssel megbízói számára, és elsősorban éppen a könyvtárak azok, amelyek sok szempont szerint végeztetik velünk a figyélést. Néhány kiragadott példa:

A megyei, járási, városi könyvtárak

helyismereti gyűjteményük és kiadványaik számára kérnek pontos lapkiadvatok dokumentációt, mivel szolgálatunk olyan nagy lapmennyiségből válogat, mellyel egy könyvtár sem rendelkezik. A vállalati műszaki könyvtárak azokat az anyagokat figyeltetik, amelyek vállalatukkal foglalkoznak, ezeket belföldi lapokon kívül külföldi sajtóanyagokból is felderítjük és megküldjük számukra. A közművelődési és a szakkönyvtárak sokrétű munkájukhoz az ifjúsági könyvektől (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1. számú gyermekkönyvtára) a kohászatig (a Fémipari Kutató Intézet Műszaki Könyvtára) egészen különböző figyeltetési tevékenységet végeztenek a Sajtófigyelővel. Számos könyvtár feldolgozza a magyar rádió és a televízió adásait is, melyek géptelt szövegét szolgálatunktól szerzi be.

A kivágatok és a lapkiadvatok-archívum tájékoztatósi szerepével a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának igazgatója, *Rózsa György* is foglalkozik. A társadalomtudományi kutatás és a tudományszervezés tájékoztatósi problémái

(Akadémiai, 1965. 145—160. l.) c. művében.

Hasznos lemérni munkánk értelmét mások tevékenységének tükrében, és jóleső érzés azt tapasztalni, hogy szükség van rá. Annak reményében, hogy még szorosabb kapcsolatot tudunk teremteni

a könyvtárakkal, szeretnénk a lapkivágatok gyűjtésével kapcsolatos tapasztalatainkkal és szolgáltatásainkkal a jövőben is segíteni a könyvtárak munkáját.

P. Plagányi Emőke
a Magyar Hirdető Sajtófigyelő
szolgálatának munkatársa

Tiszteletdíjas orvosi könyvtárosok képzése

Sok olyan orvosi könyvtáros van az országban, aki még nem kapott szakmai kiképzést, mivel más beosztásban működik, és csak mellékesen kezeli a 300—1000 kötetes könyvtárat. A fővárosi könyvtárosok számára már rendezett az István Kórház tanfolyamot. A vidéki orvosi könyvtárosok azonban még nem kaptak rendszeres alapfokú képzést. Mivel az Országos Orvostudományi Könyvtár nem rendelkezik olyan helyiségekkel s elszállásolási lehetőséggel, hogy tanfolyamot rendezhessen, és az alapfokú tanfolyamok szervezése nem is központi feladat, a szombathelyi megyei kórház adott otthont az első könyvtárosképző tanfolyam hallgatóinak.

A *tanmenet* összeállítása meglehetősen nehéz volt. Figyelembe kellett venni az adottságokat: a hallgatók különböző iskolai végzettségét, a tankönyv lehetőségeit és a kívánalmakat is. Például alapfokon is elengedhetetlenül szükséges bizonyos dokumentációs képzés. A központi kiadványok eljutnak — eljuthatnak — a legkisebb orvosi szakkönyvtárba is. A retrospektív és kurrens nemzeti orvosi

bibliográfiák rendelkezésre állnak, használatukra azonban meg kell tanítani a könyvtárosokat. Mindemellett tekintettel kellett lenni a tagkönyvtárak színvonalára, s a gyakorlati munkákat kellett előtérbe helyezni. A gyakorlati foglalkozások programjában leltározás, címléírás, szakozás szerepelt. A hallgatók a hét folyamán 30 órában kaptak oktatást. Ebből elméleti 7 óra, könyvtártani 16, dokumentáció 7 óra volt. Az eredmény: kiváló 8, jó 6, megfelelt 1 hallgató.

A hallgatók nagy része dunántúli, de a Tiszántúlról is érkeztek ketten. Volt köztük titkárnő és asszisztens, nyugdíjas — aki 500 forintért kezeli a könyvtárat — és most érettségizett fiatal lány. Valamennyi résztvevő nő volt. Érdekeség, hogy a tizenöt hallgató közül a legidősebb és a legfiatalabb közti korkülönbség ötven esztendő.

Kulturális programban sem volt hiány, s a résztvevők tanulmányi kirándulást is tettek a megyei könyvtárba.

Torday Aliz
az Orsz. Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ munkatársa

Könyvtáráépítési hírek

A novemberi évforduló alkalmából mind a fővárosban, mind vidéken több új vagy átalakított könyvtár nyílt meg. Közülük néhány létesítmény új könyvtári intézménytípust testesít meg, ezért róluk nemcsak e rovat keretében adunk hírt, hanem külön is foglalkozunk velük. Ilyen például a Somogy megyei Öreglak községben nyílt könyvbarát-ház, amelyről Kellner Béla írt cikket lapunkban (18. old.) és az Esztergomi Városi Könyvtár, amellyel máskor foglalkozunk.

E havi krónikánk élére így a Feldebrői Községi Könyvtár felavatása kínálkozik. Amint a borítónkon levő fényképek bizonyítják, az árpádkori altemplomáról híres község könyvtára meg is érdemli a könyvtárosok fokozott figyelmét. Az 1900 lakosú község saját erőből, 330 000 Ft költséggel építette az új könyvtárat, csupán a berendezésre kapott pénzt, 120 000 Ft-ot a megyei tanácstól. Az épület homlokzatán látható sgraffitto — Ludmány Ottó munkája — nem került pénzbe, mert a Képzőművészeti Alap fedezte a költségeket az új beruházások képzőművészeti díszítésére fordítandó keretéből. Az olvasó belépve az épületbe a kb. 18 m²-es előtérben találja magát, ahol a

község múltjára, nevezetes műemlékére emlékeztető állandó kiállítás fogadja. (Az avatás idejére a múzeológusok késedelme következtében a kiállítás csak részben készült el.) Az előtérből két ajtó nyílik: szemben van a könyvtár újságolvasója, mely otthont adott az ifjúsági klubnak is. A kb. 18 m²-es helyiségben televízió és sztereo-lemezjátszó is található, ezek azonban nem zavarják a könyvtár mindennapos életét, mivel a külön bejáratú klub a könyvtári nyitvatartási időtől függetlenül használható. A másik ajtón az olvasó a kb. 85 m²-es, szabadpolcos könyvtárba jut, ahol a felnőttek és gyermekek könyvtári szolgálatát térben és időben elválasztva látja el a község 4 órás részfoglalkozású könyvtárosa. A könyvvállomány jelenleg 4000 kötet, de a gyarapodás elhelyezésére még egy 6000 kötetes tápraktári helyiség is rendelkezésre áll a szabadpolcos terem mögött. A könyvtár avatását a község november 7-i ünnepségével kötötték össze, s ennek középpontjába a tanács épp az avatást, a könyvtár kulcsának átadását állította, s az ünnepség szünetében ünnepélyes beiratkozást szervezett a könyvtárban. Az avatáson jelenlevő Csák Gyula író öröm-

A martonvásári új klubkönyvtárban (Kabáczy Szilárd felv.)

Az 50. évforduló alkalmából új honvédségi könyvtárat avattak Székesfehérvárott (Kabácsy Szilárd felv.)

mel állapította meg, hogy „ilyen kis községhez mértén példátlanul szép a könyvtár” — s elismeréséhez mi, akiknek országos összehasonlításra is módunk van, szívesen csatlakozunk. Kár, hogy a televízió híradója a jubileumi ünnepségek okozta torlódás miatt nem lehetett jelen ennek — a tanácselnök szavaival — „már kicsit a falu jövőjét is szolgáló és előrevetítő létesítménynek” az átadásán. (A könyvtárávatásokat a tanácsok — érthető okokból — szívesen időzik jeles ünnepeinkre, ez azonban lehetetlenné teszi az új intézmény kívánatos propagálását a sajtó, rádió és a televízió révén. A jövőben az országos figyelemre érdemes intézmények esetében tehát helyesebb volna elkülöníteni a helyi megnyitó és az országos propaganda célját szolgáló szakmai bemutató időpontját, mint ez pl. a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár átadásakor is történt.)

A megyéket sorra véve még a következő híreket jegyeztük fel: Baranya megyében Drávacsepely a községfejlesztési alapról kapott könyvtárhelyiséget; a Borsod megyei kis Semlyén községben az évfordulón átadott, 800 000 Ft-ból létesített művelődési otthonba került a könyvtár.

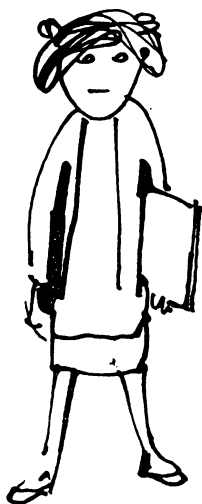
Fejérben a tanácsai könyvtárakon kívül más hálózatokra is áttért a könyvtár-építési-széptési hullám: Székesfehérvárott honvédségi, Bodajkon szakszervezeti könyvtárat avattak. A tanácsai hálózatban

a bicskei járás területén is megindult a könyvtárak otthonossá tételére indított mozgalom (Csabdi, Vértesszőlő, Vértesszőlő), amelynek keretében Tabajdon hozzáfűzték a járás első minta klubkönyvtárának kialakításához, s erre a célra 200 000 Ft-ot fordítanak. Perkatán és Martonvásáron elkészült az új klubkönyvtár. A 100 000 Ft-os költséggel kialakított martonvásári klubkönyvtárat a televízió is bemutatta. A székesfehérvári József Attila lakótelepen két garázs-ból fiókkönyvtárat alakítottak ki. A „garázs-könyvtárba” már az első héten 150 olvasó iratkozott be.

A Nógrád megyei Szügy község tavaly átadott művelődési házához könyvtári szárnyat építettek, és ezt a november 7-i ünnepségen avatták fel. — A Pest megyei Dány nagyközség újháztelki részében új iskola épül, amely a településrészt kulturális központja is lesz: ott kap helyet az 1000 kötetes fiókkönyvtár; Abonyban a községi szakmaközi bizottság létesített fiókkönyvtárat, amelyben 58 féle (!) lap is várja a látogatókat. — A szabolcsi Kiszekeresen a jubileum alkalmából új művelődési otthont avattak, ebben a könyvtár is helyet kapott. — Somogyban Rinyaszentkirály új klubkönyvtárat avatott, a Vas megyei Nemesböd községben pedig az új klub készült el, amelyben a pártszervezet és a KISZ-en kívül a könyvtár is otthonra talált.

KITÜNTETÉS. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismerésül **HÁMORI BÉLÁN**nak, az Országos Széchényi Könyvtár párttitkárának a **MUNKA ÉRDEMREND** arany fokozata kitüntetését adományozta.

SZOVJET MŰSZAKI KÖNYV- ÉS DOKUMENTÁCIÓS KIÁLLÍTÁST rendezett az 50. évforduló alkalmából a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem központi könyvtára. A kiállítás az 1967-ben megjelent, a könyvtár gyűjtőkörébe tartozó szovjet könyveket és folyóiratokat, továbbá a Szovjetunióban idegen nyelven és külföldön szovjet szerzőktől kiadott műveket mutatta be. A legnagyobb érdeklődést az a tárló keltette, amely a miskolci egyetem oktatóinak a Szovjetunióban megjelent könyveit és tanulmányait tartalmazta. A kiállítás a VINITI kiadványainak bemutatásán kívül az intézmény szervezetét és szolgáltatásait is ismertette. A könyvtár szovjet cserekapcsolatait külön tábla szemléltette. (Sz. G.)

Hírek

AZ ÉPÍTŐK HÍRADÓJA színvonalas tartalmával, érdekes cikkeivel kiválik a sok hasznos könyvtári híradó közül. A szakszervezet budapesti könyvtárainak kiadványa mindig olyan kérdéseket tart napirenden, amelyek valóban foglalkoztatják a könyvtárosokat. Az 1967. évi 1. számban például körkérdést intéz a könyvtárosokhoz, miként vélekednek a krimiről, erről a napjainkban oly népszerű, de hevesen vitatott értékű műfajról. (Könyvtárosok és a krimi.)

Vajon hány olvasó gondol arra, hogy amikor könyvet kölcsönöz a szakszervezeti könyvtárból, akkor tulajdonképpen pénzben is kifejezhető, bérkiégésítő kedvezményt élvez? Ki emlegeti a „borítékon kívüli juttatások” között a bölcsődék, az üdülés stb. mellett a könyvtári szolgáltatásokat is? Pedig hogy a szerénység ez esetben mennyire nem indokolt, azt okos érveléssel bizonyítja A könyvtár mint keresetkiegészítés című írás.

A kiadvány jól elegyíti a könyvtárhálózat életének híreit (beszámoló a könyvtárak elhelyezéséről, a leléti könyvtárosok képzése stb.), a szakmai tapasztalatcserét (a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak együttműködése, a versek megkedveltetésének módszerei) és a könyvtárosok tájékozódását elősegítő írásokat. Újabb célokért! címmel például a könyvtárak előtt álló feladatokat veszi számba, másik cikkében pedig mérlegre teszi a mai magyar könyvillesztőlás jeleseinak munkásságát is. (Sy)

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM 50. évfordulója alkalmából hazánkban járt 30 tagú szovjet komszomolista küldöttség meglátogatva az új Hajdúdorogi Községi Könyvtárat. A vendégek elismerően nyilatkoztak a korszerű létesítmény felnőtt- és gyermekrészlegéről. (O. M.)

A SALGÓTARJÁNI ACÉLARUGYÁR művelődési házának könyvtára az 50. évforduló alkalmából irodalmi vetélkedőt rendezett általános iskolások részére Katajev: Távolság egy fehér vitorla című regényéből, mely a tanulók ajánlott olvasmányai közé tartozik. A két osztály közötti verseny keretében lebonyolított vetélkedőn legeredményesebben szereplő pajtások könyvjutalomban részesültek. (V. E.)

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRI NÁPOKAT rendeztek Fejér megyében november 20 és 26 között. Az SZMT könyvtár által kezdeményezett rendezvénysorozat keretében író-olvasó találkozókat, irodalmi esteket tartottak meg, egyezteté, továbbá több üzemben bemutatták az 50. évfordulóra készített vándor könyvkiállítást.

LENGYEL testvérlapunk, a Bibliotekarz ez évi 6. számában Ján Irmiler, az ismert szlovák könyvtári szakíró másfél oldalon, részletesen ismerteti Sallai István és Sebestyén Géza: A könyvtárosok kézikönyve című munkáját.

Lapunk példányonkénti eladási ára 1968 január 1-től 6 Ft. Előfizetési ára fél évre 1968 február 1-től 36 Ft.

GUTENBERG

HALÁLÁNAK 500. ÉVFORDULÓJÁRA

A XV. században a könyvszükséglet ugrásszerűen megnőtt. Egyre többen akartak olvasni a fejedelmi és püspöki udvarokban, a feltörekvő városi polgárság tagjai közül, könyvet akartak a humanisták, a régi és újonnan alapított egyetemek diákjai... Könyv pedig csak kevés akadt, s ez is drága volt. Az igényeket a kézi másolás többé nem tudta kielégíteni, át kellett térni a mechanikus sokszorosításra. Az első kísérletek táblanyomatok voltak: fatáblákba faragták a sokszorosítandó szöveget, ezt bedörzsölték festékkel, s így készítettek róluk elmaszatolt másolatokat. Ilyen kezdetleges eljárással természetesen csak kis terjedelmű művet lehetett készíteni, s ezt is költségesen. A gazdaságos könyvsokszorosítást egy mainzi származású aranyműves, Johannes Gutenberg oldotta meg a nyomtatás feltalálásával.

Gutenberg életéből csak a főbb események ismeretesek. 34 vele kapcsolatos oklevél maradt ránk, ezek főként adófizetésről és különféle peres ügyekről tudósítanak. Tudjuk, hogy 1400 körül született, és hogy 1430-ban a mainzi belviszályok miatt Strassburgban telepedett le. Szülővárosába csak 1446 körül költözött vissza. 1462-ben Nassaui Adolf, az erőszakkal hatalomra jutott mainzi érsek száműzte, de hamarosan visszahívta és udvari emberévé nevezte ki. Élete végén megvakult. 500 esztendővel ezelőtt, 1468. február 8-án hunyt el.

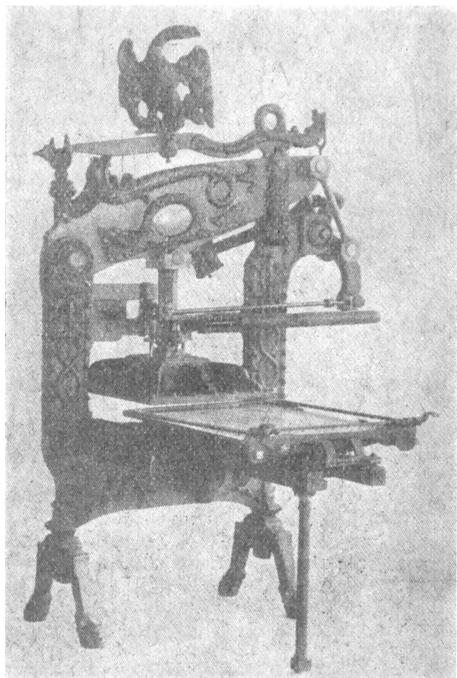
Ezekből a hiányos adatokból a különböző életrajzi regények írói egymással homlokegyenest ellenkező Gutenberg jellemeket alkottak. Érdekes azonban, hogy még a tudományos kutatók is különböző eredményekre jutottak. Régebben az üzleti ügyekben teljesen járatlannak ábrázolták, akit hitelezője, Fust, megfosztott munkája minden eredményétől. Az újabb kutatások magabiztos, nagytudású férfinak mutatják, aki — ha nem is volt pénzsóvár — meg tudta szerezni a maga jogos hasznát. (Erre az eredményre jutott Fitz József is 1940-ben megjelent, *Gutenberg* című kitérő könyvében.)

A nyomtatás feltalálásának előzményeiről egy peres ügyben felvett jegyzőkönyvből értesülünk. Gutenberg 1438-ban magas tandíj mellett vállalkozott arra, hogy megtanítsa egy titokban tartott és a perben meg sem nevezett mesterségre két tanítványt, akik vállalkozását munkával és pénzzel is támogatják. A vállalkozás csakis a könyvnyomtatás lehetett, mert ennek kapcsán a jegyzőkönyv szerint ölmot és „nyomtatáshoz szükséges dolgokat” vásároltak, továbbá készítették egy sajtót.

A gazdaságos, olcsó sokszorosító eljárás igen sok feladat megoldását követelte. Ilyen volt a tökéletesen egyforma magasságú, nyomás után szétszedhető és újból felhasználható betűk öntése, az öntéshez szükséges megfelelő ötvözet kikísérletezése, az egyenletesen festékező és

Thevet metszete 1584-ből

Gutenberg típusú prégép a Landerer és Heckenast nyomdából

a betűkhöz jól tapadó festék előállítására, a betűket festékező labda készítése, olyan ráma, amely a betűket összeszorítja és egyenes vonalban sorakoztatja, olyan prég, amely a pontosan egymásra illeszkedő oldalakat simán, egyenletesen, elmaszátolással nélkül nyomja, és még több kisebb jelentőségű újítás. Gutenberg lángeszének legfőbb bizonyítéka, hogy mindezeket feltalálta, hogy olyan módszert alkalmazott a könyvek sokszorosítására, amelyen csaknem négy évszázadig, a gyorsajtó feltalálásáig lényegileg semmit sem változtattak, amellyel a könyvek százezreit és millióit nyomták.

A feltaláló néhány kisebb munka, latin

nyelvtanok, búcsúlevelek, kalendáriumok előállítására után az akkori viszonyok közt hallatlanul merész vállalkozásba fogott: a teljes Biblia kinyomtatásába. Ehhez több mint három millió betűt kellett kisorsozni és 1283 lapot kinyomni. Akkoriban minden egyes oldalt külön tettek a sajtó alá, s így a munka igen soká tartott. Valószínűleg 1450-ben fogtak hozzá, és majdnem öt évig dolgoztak rajta. Vele kapcsolatban sok kiadás merült fel, mint pl. munkabér, a papír és pergamen ára. (A mű egy részét hártýára nyomták.) Ezért Gutenbergnek egy Johannes Fust nevű ügyvédől két alkalommal 800—800 Ft kölcsönt kellett felvennie. (800 Ft-ért akkoriban 10—12 kisebb városi házat lehetett vásárolni.) A hitelező pénzét még a munka befejezése előtt visszakövetelte. Perre került a dolog. Az elhangzott tanúvallomásokat a korunkra maradt oklevelekből ismerjük, az ítéletet azonban nem, s így nem tudjuk, hogy a kinyomott mű példányain osztoztak-e meg, vagy ezek eladása után a nyereségen.

A könyvnyomtatás első nagyméretű, több példányban fennmaradt termékét 42 soros Bibliának hívjuk, mert egy-egy lapra 42 sor került. Művészi tökéletességű könyv, tetszetősebbet ma sem tudnak előállítani. Betűtípusai utolérhetetlenül szépek, sorai csodálatosan egyenesek. Nyomása seholsem foltos, fekete festéke ma is ragyog, a betűk kontúrja mindegyütt éles.

Gutenberg nevét munkái kolofónjában sehol sem említi meg. Kortársai — sok egykorú okmány bizonyosága szerint — mégis tudták, hogy ennek a csodálatos mesterségnek ő a feltalálója. Később neve teljes feledésbe merült, emlékezetét csak a XVIII. század közepén ásták ki szorgos kutatók az ismeretlenség temetőjéből. Ma az emberiség legnagyobbjai közt tiszteljük, mert zseniális találmányával többet tett a szellemi haladás, az emberi tudás és a gondolat szabadság érdekében, mint a legkiválóbb bölcselek.

Vértessy Miklós

*Az ólom jobban megváltoztatta a világot, mint az arany, a betűszekrény
ólma pedig még inkább, mint a puskagolyó ólma.*

Emil Lichtenberg
(1874—1944)

A nyomtatott betű mindig igazi gyermeke korának, és szellemi környezetének minden törekvését magában hordja.

Kner Imre
(1890—1944)

Egy találmány születésének pillanata sohasem véletlen; az emberek mindig csak azt találják fel, amire szükségük van, és azt mindig fel is találják. A könyvnyomtatást már várta a szellem, amikor a valóságban megjelent.

Szerb Antal
(1901—1945)

OLVASÁS ÉS OLVASÓI IGÉNYESSÉG

Múltkoriban az egyik városi tanács iratai között láttam egy — a művelődési ház és a könyvtár vezetőjének aláírásával ellátott — jelentést, mely elégedetten adott számot arról, hogy a városka lakóinak érdeklődése a mai magyar irodalom felé fordul. Ezt azzal bizonyították, hogy a klasszikusok helyett egyre inkább *Berkesi András*, *Szilvási Lajos* regényeit hordják ki a könyvtárból. Ezt ők úgy tartják számon, mint az olvasói ízlés és érdeklődés fejlődésének kétségtelenül pozitív jelét.

A gyakorlatban így merül fel a bestseller problémája, melyet régóta vitat az irodalomkritika, napjainkban pedig — mikor megszületett az ún. „szocialista ponyva”, nagyrészt éppen a jelentésben említett mai szerzők közreműködésével — éppenséggel sokat vitázunk róla.

Bizonyos, hogy a könnyű műfaj az olvasók igen széles körét vonzza; s az is bizonyos, hogy e műfajon belül is ment végbe valami fejlődés. Berkési, Szilvási és mások írásai nem azonosíthatók az egykori pengős-regényekkel. Megváltoztak a korszak igényei, s ezzel együtt eszméiségben, szerkesztésben, stílusban igényesebb lett e műfaj is — a maga korlátai között.

Az is tény, hogy az emberek szeretik a fantázia röptét, az agy játékos munkáját, a könnyű izgalmat. Ez olyan természetes és egészséges igény, mint a nevetés vagy mint a pihenés. A szórakoztató műfajoknak is vannak magas esztétikai értékű klasszikusai (elég csak Szerb Antalra utalni!), s az irodalmi műveltség *egy bizonyos szintje* alatt a vitatott művek is kielégíthetik ezeket az igényeket. Mindez azonban mitsem változtat azon a körülményen, hogy e mindig csak a felületen maradó, az írói karaktert és átéltséget már alkatuk szerint is mellőző írások az alacsony érték-kategóriát képviselik. Ábrázolási módszereik, problémakörük, esztétikai és tartalmi jegyeik alapján eleve nem is tarthatnak igényt arra, hogy részesei legyenek az irodalomtörténetnek. Pusztán bizonyos társadalmi (és kereskedelmi) funkciójuk van; társadalmi funkciójuk — az ízlésfejlesztés, a népművelés, az irodalmi nevelés szempontjából — nem több, mint a századvégén *az adott polgári társadalmi rend és művelődéspolitikai viszonyai között* Európa-szerte, de főként Németországban és a Monarchiában Courts-Mahler szirupos regényeie volt. Vagy ilyesféle funkciót töltöttek be később, más körülmények között Surányi Miklós, Erdős René munkái, valamint — briliáns mesterségbeli rutinnal — Herczeg Ferenc hígabb írásai.

Természetesen, ahogyan nem hasonlíthatnak egymáshoz a különböző korszakok és az eltérő irodalmi, társadalmi milió, amelyben ezek a regény-típusok születtek, úgy ízlésben, témában, formában a művek sem hasonlíthatnak egymáshoz. Van azonban bennük valami, ami törvényszerűen rokonítja őket: messzemenően alkalmazkodnak a kor vulgarizálódott divathajhoz, a sikersémákhoz, a legkevésbé sem disztignált tömegigényhez. Courts-Mahler olvasóközönsége még grófi fiúk és szegény nevelőnők édeskés szerelmi történeteiben, szűzies ájuldozásaiban, az iruló-piruló erkölcsben lelte örömet; a mai bestseller a krimiben, az izgalmas konstrukcióban, a szexualitásban. Hogy mindez nyugodtan található legyen, a téma és a hőskö megválasztásában persze szükséges egy olyan érzelmi-politikai alapállás, mely a kor igényeinek megfelel.

De nem kell magyarázni, hogy az a regény, melynek természetes közege nem a valóság, hanem éppenséggel az, ami *a valóságtól idegen*, sohasem hordozhat valódi politikai tartalmat. Az ilyen regény még nem alkotás és éppenséggel nem *mai* alkotás. A *maiság* sokkal fontosabb kritérium, semhogy bagatellizálni lehetne. A cselekmény-bonyolítás felületi feszültségeivel nem lehet ábrázolni a változó időben élő ember és az őt befogadó közösség belső feszültségeit. A szocialista tartalomról éppenséggel nem lehet „szocialista” mázt csinálni, s ilyen alapon a klasszikusokat egy értékrenddel hátrább tolni a népművelés gyakorlatában. A magas művészi szintű és a valóságot mélyéig feltáró irodalmi alkotás *mindig mai*, mert az élelítés, a valódi érzelem, a tiszta értelem mindig friss. Marx és Lenin sohasem titkolták, hogy a nagy polgári realistákat többre becsülték, mint polgári filozófus és szociológus elődeiket, s vallották, hogy egyetlen ilyen regényből többet lehet tanulni, mint egy könyvtárnyi közgazdasági és szociológiai iratból.

Mit kezdünk tehát a tömegigénnyel? *Szabó Ervin*, a magyar könyvtártudomány megalapozója és a marxizmus egyik legkiválóbb magyarországi úttörője 1907-ben már ezt vallotta: *Minden jó könyv való a népnek, amelyet pedig nem olvasna a művelt olvasó, az a népnek sem való.* Ez másképpen azt is jelenti, hogy a tömegigény nem irányíthatja a népművelést, hanem fordítva: a népművelőnek kell nevelnie a tömegizlést. Ez a tétel közhelynek tűnhet, pedig nem lehet elégszer hangoztatni. Ugyancsak Szabó Ervin írta le, egy amerikai filozófussal vitakozva: *Tapasztalatunk azt mutatja, hogy a munkásosztály elitjének könyvszükséglete semmivel sem ala-*

csonyabb rendű, mint az úgynevezett művelt osztályoké. (L. Bicskei Gáborné: Szabó Ervin, a művelődéspolitikus. Könyvtáros, 1967. 9. sz.) Ez az „elit” — a tömeges iskoláztatás, a hatalmas könyvtárfejlesztés, az általános kulturális felemelkedés következtében — ma hasonlíthatatlanul szélesebb körű, mint Szabó Ervin korában volt. Hogy igényeiben Szabó Ervin nem tévedett, igazolja a szolnoki Versegly Könyvtár egy érdekes olvasásvizsgálata is: az olvasószolgálat munkatársai részint műfaji jellegzetességeik, részint értékrendjük szerint csoportosították a történelmi regényeket, s azokról kiemelt polcot létesítettek. Egy hónapon át újra és újra feltöltötték a naponta megürülő polcot és figyelték: milyen mértékben érdeklődnek a különböző olvasórétegek az egyes történelmi regénytípusok iránt? A külön kategóriát képező „fajsúlyos” regényeket — Déry Tibor, Feuchtwanger, Kodolányi, Heinrich Mann, Thomas Mann, Lampedusa, Zola alkotásait — 21%-ban választották értelmiségiek, és 19%-ban ipari munkások, fizikai dolgozók. Csupán ez az egy adat is bizonyítja, hogy nem kell félni az igényességtől! (Lásd erről Szathmáry Györgyné: A történelmi regény egy könyvtár gyakorlatában c. cikkét. Tiszatáj, 1967. 6. sz.)

Imre Lajos

JEGYZETEK A SZOT JUBILEUMI PÁLYÁZATÁRÓL

Ez év áprilisában a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* 50. évfordulója tiszteletére a *Szakszervezetek Országos Tanácsa* és az *Európa Könyvkiadó* pályázatot hirdetett a szakszervezeti könyvtárak olvasóinak „Miért tetszett?” címmel. A feladat az volt, hogy a pályázó írja le: a szovjet irodalom mely alkotása (vers, próza, dráma) nyerte meg tetszését és miért. Az eredmény: 228 — jobb szó híján — műelemzés.

Akárhogy vesszük, mindenképpen *kevés a pályázatok száma*. Nem tudni pontosan e viszonylagos közömbösség okát, annyi azonban bizonyos, tekintve a vidékiek nagyobb részvételét, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a szakszervezetek hasonló felhívásai illetve a vetélkedők más irányba fordították a budapesti olvasók jó részének figyelmét. Előfordulhatott, hogy bizonyos könyvtárosok aktivitása, szervező kedve körül is baj volt. Rendelkezésünkre tehát számszerűleg kevés anyag áll, de nem érdektelen még így sem a tanulságok számbavétele, hisz kevés az olyan értesülés, mely *rögzített olvasmányélményekre* támaszkodva jellemezné az olvasók ízlésének természetét. Ha meg a szovjet kultúra iránti vonzódás válogató szempontjait akar-nánk megkeresni, a pályázat kínálta lehetőségnél aligha kívánhatnánk jobbat.

Mindenekelőtt vegyük szemügyre a tényeket. A 228 pályázó 248 műről írt — több pályázó négy-öt műalkotással is foglalkozik. Élénk érdeklődés mutatkozik a *klasszikus* vagy a már annak számító írók iránt. Részük az egészben 39,5%, azaz 98 alkalommal szólt róluk pályamű, mégpedig Puskinról és Dosztojevszkijről egy, Csehovról kettő, A. Tolsztojról öt, L. Tolsztojról hat, Majakovszkijről tizenkettő, Gorkijről huszonnégy, Solohovról negyvenhét. A *középnemzedék* 41 művel szerepel (16,5%), többek között Osztrovszkij, Katajev, Leonov egyszer, Fagyejev négyszer, Pausztovszkij hatszor, Szimonov tizenkilencszer, de ide értjük Azsajevet is, akiről kettő és Dold-Mihajlikot, akiről öt műelemzés készült. Fiatalokkal a pályamunkák 44%-a foglalkozik, 109 műalkotásról mond véleményt. Legszívesebben Jevtusenkóról — tizenhatszer —, a többi poétáról (Rozgyesztvenszkij, Vinokurov, Voznyeszenszkij, Kaputikjan) együtt és összesen tizenháromszor. A prózaírók közül Szolzsenyicin, Bondarev, Akszjonov, Kazakevics, Baklanov, Grekova művei kerülnek sűrűbben elő. A többivel együtt hetvenkilencszer.

Kedvező kép látszik az adatok tükrében: *a tájékozódás útjai* a szakszervezeti könyvtárak segítségével *jó irányba* tartanak. Köztudott például, hogy eddig az olvasók elsősorban a cselekményes műfajokat kedvelték. Ez az érdeklődési irány a SZOT-pályázatra beérkezett munkákból sem hiányzik: a klasszikusok százalékos aránya mellett a másik két csoport kedvelt íróiról (Szimonov, Dold-Mihajlik, Baklanov) beküldött pályázatok is igazolgták állításunkat. Ami új és ennél több, az az ismeretek és az íráskészség biztonságával, a gondolatok összefogottságával, rendezettségével párosult *elemzési hajlam*, a mű több *szempontú* megközelítése. A pályázat-kiírás eszméltető hatású lehetett olyan vonatkozásban, hogy a résztvevők tudatosan akarjanak valami *többet a szimpla olvasásnál*, hogy a szerelmen, a kalandon kívül a mű társadalmi összetevőire is figyeljenek. Eszméltető hatású, mert a részvétel feltételeivel új közelítési módokat sugallt.

Meggondolandó, mennyiben könyvelhetjük el sikernek az ízlés eme differenciálódását. Kérdés, hogy a változás nem látszólagos-e? Az évforduló könnyen művön kívülre szólítja az elemzőt: „... választottam, talán azért, mert a forradalom jubi-

leumához közeledve most aktuális ezzel foglalkozni". Arulkodó mondat, de korántsem meghatározó jegy. Inkább az olvasó által szükségesnek vélt felhang az ilyen. A tétnek szól, a versenyszerűségnek. Sem a megadott szempontok, sem a tét izgalma nem tudta — ritka kivételtől eltekintve — a műélvezet mozzanatait kutató szándékot annyira eltorzítani, hogy középpontjában ne a mű maradt volna, ezért számunkra ezek a felhangok nem is jelentenek többet óvatosságra intő, tényeket árnyaló, ám azokat lényegükben meg nem változtató kérdőjeleknél.

Van ugyanis egy, a felméréseknél szokásos kérdőíveknek soha nem mutatókozó része ezeknek az elemzéseknek. Az *önvallomás*. Gorkij kapcsán valaki szabályos novellát kerekített saját gyermekkorának élményeiből, más Majakovszkij formai eszközeivel írt verset, vagy éppen Bondarev segítségével oldotta meg régóta fájdó problémáit, talált vigaszt belső félelmeire.

Szép feladatuk a könyvtárosoknak az értékekben gyarapodó ízlés támogatása, erősítése, különösen a középnemzedékhez forduló bizonytalanságát ismerve. Az egyik csak könnyű szórakozást keresett, s így talált el Dold-Mihajlikhoz. Most e könyv hőisében akarja az önzetlen hazafiság mintaképét felmutatni. A másik a szocialista realizmus nagy teljesítményének Azsajev Távol Moszkvától-ját tartja. A harmadik nem a Tizenkilencen, de az Ifjú Gárda olvastán ismeri fel Fagyjevben a nagy író. *A tétova*, gyakran hibázó értékkítélet nagyobb részben korábbi irodalompolitikánk tévedéseiből táplálkozik. Előszérattal használja az akkor divatos jelzőket, kategóriákat. A bizonytalanság a történelmi regény iránti mértéktelen érdeklődésre is visszavezethető. Mindegy hogyan, s mivel, de igényeit ki akarja elégíteni. Külső ismeretei nem lévén, a szó varázsát, az áltörténetiség hatását hibás választás esetén semmi nem töri meg: hiteles igazságként ivódik tudatába a torzított valóság. A könyvtárason múlik, hogy eljut-e az ilyen olvasó *Szohovig* vagy legalább Szimonovig. Persze még e csoporton belül is kisebb a probléma, mint vélénk, hiszen itt sem Azsajevet, hanem *Szimonovot olvasták* a 41-ből 19-en.

Magasabb szintű ízlés jelenlétét igazolja az *új szovjet irodalom nagy sikere* is, azt, hogy kitágultak az érdeklődés határai. Olvasóinknak ez a rétege ugyanúgy figyeli a líra fejleményeit, mint a próza eredményeit. Míg az előbbi csoport munkájával csak néhány író ismeretét bizonyította, az új szovjet irodalom kedvelői 54 író 79 művét tárgyalják. Nagyon fontos dologra bukkantunk: bizakodásra jogosít, hogy a szovjet irodalomnak hitelt és bizalmat az érdektelenség után *épp a legfiatalabb nemzedék* szerzett újra, amennyire a pályázat következtetni enged, a legkülönbözőbb korú olvasók előtt. A változó ízlést dicséri, hogy érzik és tudják: ennek az irodalomnak az értése *a magukra eszmélés sarkköve*, mert "...teljes, mint a természet, amelyet mi is álmodhattunk volna, ami része lesz önmagunknak, amitől emberebbek leszünk és reményteljesebb lesz a jövő". Ha az előbbi két csoport főleg a fordulatot, izgalmas történetek kedvéért, a romantika szívet melegítő vagy borzongást keltő gesztusaiért, gyakran *tételek, pedagógiai célzatú igazságokért* olvas, akkor ezek a világ dolgaiban való *gyorsabb és biztosabb eligazodásért*. Személyes gondolataikra keresnek választ a könyvben. Azok tetszés nem tetszés, ezek a mű többrétű, elmélyült elemzésével minősítenek. Mutatós érv ehhez a *líra megnyilvánuló szeretete*. A versolvasók nem sajnálják a fáradságot, szakmailag is képzik magukat. Így találunk rá a gondolati elemek mellett az „esztétikai gyönyörűsége” is.

Bár a pályázat egész bizonyosan csak az érdeklődőbb olvasókat mozgatta meg, s még közöttük is sok a sikertelenül próbálkozó, az ízlés fejlődésében nem kételkedtünk. Szóba került a választott művek színvonalának hullámzása is. Nem kétséges, hogy amikor az olvasó különböző szintű és értékű könyvekkel találkozik, döntő, hogy *pályázat alkalmával melyiket választja*. Van azonban öröndetes is ebben, mert a jelenség másodlagosan a keresés, a próbálkozás tényéről tudósít. Ha meggondoljuk, hogy az olvasók ritkán kezdenek a magyar irodalom akár vázlatos ismerete nélkül a világ-, jelen esetben a szovjet irodalom tájain kalandozni, akkor joggal mondhatjuk: a szakszervezeti könyvtárak jó munkát végeznek.

V a r g a L a j o s

Semmiféle más emberi találmány nem tett annyit, mint a könyvnyomtatás, hogy az ember és ember között meglevő igazságtalan különbségeket megszüntesse.

Szerb Antal
(1901—1945)

A betű ma a világ eleven lelkiismerete; a betű lesújt, a betű felemel, jutalmaz és büntet, éltet és megöl.

Kner Imre
(1890—1944)

Boldizsár Iván könyvtárában

Boldizsár Iván nemrég múlt ötven éves. Hubay Miklós — születésnapjához — Magyarországot legfigyelmesebb emberének mondotta. Mikor könyvtárát látom, és sokszor magát Boldizsár Ivánt is könyvköteggel a hóna alatt a pesti utcákon — immár több mint három évtizede —, arra gondolok, hogy nemcsak a könyvek, de a könyvek szerzői iránt is rendkívül figyelmes. Ám, mint maga mondja, a figyelmességnek van egy másik értelme: a felfigyelés. Ő a könyvekben felfigyel emberekre, jelenségekre, és aki írásait olvassa, így a legutóbb megjelent *Rokonok és idegenek* című franciaországi útinaplóját, vagy a folytatásokban közöttük amerikai naplót, az tapasztalhatja, hogy Boldizsár Iván minden részletre kiterjedő figyelemmel járja a világot és talán sokrétű könyvtárának is a figyelem az egyik érdekes vonása.

— Bevezetőül arról kérdezlek, hogyan épült fel ez a könyvtár, mi a törzsanyaga, és mi az, ami a szépirodalom mellett mint könyvgyűjtőt leginkább érdekel?

— *Amióta az eszemet tudom, azóta állandóan figyelek, megfigyelek. Sokszor azt hiszem, hogy túlságosan is. Mielőtt Stendhalt olvastam, mielőtt írásra adtam a fejem, valahogy magamtól rájöttem bölcs tanítására, a minden íróember számára talán legbölcsebb mesterségbeli tudásra: a részletek a legfontosabbak. Lehet, hogy életem során egyszerűen el is vesztettem a részletekben, de igyekeztem a részletekből a teljes egész felé közelíteni, és ennek az igyekezetnek egyik terméke ez a sok könyv. Mindig irigylem azokat a sokkönyvű, nagykönyvtárú barátaimat, akiknél a könyvek rendben, egymás mellett állnak: szerző szerint vagy decimális rendszerben vagy nagyság szerint, és természetesen mindnek megvan a maga helye. Ezek a rendszeres vagy módszeres könyvtárak. Az én könyvtáramnak nincs módszere csak geológiája: mint a földben a rétegek és az üledékek, úgy helyezkednek el egymás fölött a különféle korból származó könyvek.*

— Hogyan állt össze ez a geológiai rétegződés?

— A könyvtár csekély részét még az édesapámtól kaptam, nagyrészt diákkoromban vásárolgattam össze. A későbbi években pedig három forrásuk volt ezeknek a könyvgeológiai rétegeknek. Egyik a barátok, szerzőtársak által küldött könyvek sora. A másik az élet egyes korszakainak különleges érdeklődési vonzalmából rakódott le. Voltak évek, amikor jobban érdekelt a zene iránt, a zene irodalma iránt, mint máskor. Akkor számtalan zenei könyvet vásároltam össze. Amikor újra kezdődött az utazások lehetősége Magyarországon, és megint külföldre jutottam, ismét fölfedeztem a Louvre-t vagy a magam számára először a Uffizit — mert Firenzébe negyvenhat éves koromban kerültem első ízben — akkor itthon és külföldön is művészeti könyveket vettem.

— Könyvtáram nagy és tekintélyes részét szociográfiának nevezném, de több ennél: Magyarország társadalmával, történelmével, a magyar néppel, a nemzettel, az emberekkel foglalkozó nem szépirodalmi művek. Ezeket egész életemben gyűjtöttem, a falukutató mozgalmától kezdve mostanig és visszamenőleg is, a Fényes Elek-féle Magyarország leírásig, vagy a *Metamorphosis Transsylvaniae*-ig.

— A lépcsőháztól a nagy könyvtárszobáig mindenütt könyvek. Székeken, földön, asztalokon. Így szemre megszámlálhatatlan. Vajon mennyi lehet?

— Azt hiszem, hogy hatezer. De lehet, hogy tizenkét, vagy tizennégy ezer. Jövő január elsején majd megint elhatározom, hogy megszámlolom és minden könyvről cédulát csinállok... Tulajdonképpen kétszerannyi könyv van, mint ahány kötet. Ezt a paradoxont azért használtam, mert jóformán csak olyan könyvem van, amit legalább kétszer elolvastam, vagy másodszor is el akarok olvasni. Nagyon kevés az olyan könyvem, amelyet könyvészeti értéke miatt tettem a polcra. Esetleg néhány XVII. századi holland Elzevir könyv latinul. Bevallom, nem olvastam őket, de kézbeveszem, és gyönyörködöm a kötésükben, nyomdai tükrükben, betűjükben, metszeteik-

ben. Egyébként csak olyan könyvet tartok a szobámban, amivel valamiféle személyes viszonyom van, majdnem azt mondhatnám: szerelmi viszony. Ne értsük félre, a szerelem mélyebb értelmére gondolok. Azt hiszem, hogy a saját könyvtárnak, akár-mekkora is, az az értelme, hogy az ember minden könyvének ismeri rejtelmét, hogy aztán a kedves helyein magától kinyílják.

— Aki ennyi könyv javát kétszer olvassa el — mert így igaz —, attól nehéz megkérdeznünk, hogy vajon melyik közöttük a legkedvesebb? Öreg, félbőrkötésű, megkopott kötetet látok a polcon, a híres Orbis Pictust. Vajon fűz-e hozzá különösebb élmény?

— Ez Comenius Orbis Pictusa, az a tankönyve, amelyből Sárospatakon tanítottak. Valóban egyik legkedvesebb könyvem, nemcsak azért, mert könyvészetileg talán a legritkább és legértékesebb, hanem azért, mert érdekes olvasmány. Az Orbis Pictus leírja az akkor ismert világot, az égtől és a csillagoktól az emberen át a férgekig, magyarul, latinul és németül. És a XVIII. századi magyar nyelv olyan ékes, olyan ízes, hogy időnként előveszem és egy kicsit ihletet szerzek belőle. Találomra kinyitom a 28. képnél: Die wilden Tiere — a fenevadak. „A fenevadaknak éles körmeik és fogaik vannak, és hússal élnek. Ilyenek a serényes oroszlánya, a négylábú állatok királya, a nöstény oroszlánnyal együtt, a tarka párdac, a tigris, mely mindeneknél legfenébb.”

— Itt látom Boldizsár Iván Móricz Zsigmonddal közösen írott könyvét a „Tiborc”-ot, diákkorom egyik emlékezetes olvasmányát. Nem mondanál valamit születéséről?

— A „Tiborc” a falukutató mozgalom gyermeke. A harmadik szerzőt is szeretném megemlíteni, Kálmán Katát, a kiváló fényképészt. Vele indultunk el, és kerestünk 30–32 jellegzetes arcot és hozzá az életrajzokat. Kálmán Kata készítette a fényképeket és én, ahogy akkor neveztem, „írott képekben” tárgyilagosan és mégis szenvedélyesen leírtam az örök magyar Tiborc sorsát. Sohasem felejttem el a négyéves Varga Lacit, Budapest névtelen és szegény kis honpolgárát. Kenyeret evett, amikor lefényképeztük. Azt írtam, hogy „úgy harap a szép karéj kenyérbe, mintha attól félne, hogy meg kell osztani valakivel. A gyerek mindig éhes, de ez a kisfiú úgy éhes, mint a felnőttek.” Ez a kisfiú nem lett felnőtt, mert mire a könyv megjelent, meghalt. A „Tiborc”-ban akkor — a nemzetgyalázási perek idején — nem írhattuk meg, hogy mi adtuk neki akkor azt a darab kenyeret és miért? Itt az írott arcképe: „Nem enni akar, hanem gyorsan belenyomni valamit a gyomrába. Bús, fekete, ijesztő szeme, amely kesze hajához képest valóságos túlzás, harapás közben akkorára nyílik, mint a szája, és kiül rajta valami, amit a felnőtt már nem tud néven nevezni, csak egy szó illik rá, nem annyira értelme, inkább hangzása szerint: iszonyat. Szemével az evés védekező mozdulatát végzi, esdekelve néz körül, hogy ne bántsák. Az ételeket nem ízük, hanem nagyságuk és sűrűségük szerint különbözteti meg. A kenyeret nemcsak azért tartja, hogy le ne essék, hanem húzza is maga felé, hogy el ne szaladjon. Apja alkalmi munkás, ami hatósági fordítása a munkanélküli szónak. Öten, két szülő és három gyermek, összesen két ebédet és két adag tejet kaptak az inségkonyhán. Egy fűszerműből átalakított, széllel-bélelt lakásban éltek. Még ezért is húsz pengőt kellett fizetniük havonta. Volt hónap, amikor az apa felét sem kereste meg, kilakoltatták őket, három hétig tanyáztak egy üres telken szabad ég alatt. A nehezen szerzett új lakásban egy elmulasztott házbért még elnézték, de a másodiknál újra kitették őket. Késő őszi volt, a nyirkos hideg bebújt a gyerekek takarója alá, arcukat csapdosva. Laci meghült és meghalt.”

— Varga Laci volt a legfiatalabb a „Tiborc” könyvben és az egyetlen, akinek halotti búcsúztatója lett a fényképe mellett megjelent néhány sor. Ma már úgy tűnik: nekrológja ez az írás egy rendszernek, egy korszaknak, egy egész életformának. Kémi szavak és fogalmak vannak benne: „munkanélküli”, „inségkonyha”, „kilakoltatás”. „Öt tagú család három hétig üres telken a szabad ég alatt...”

— A „Tiborc” világába tökéletesen beleillik zenei érdeklődésed és Bartók iránti szereteted...

— Életem egyik legnagyobb élménye volt Bartók Béla és Pásztori Ditta búcsúhangversenye amerikai útjuk előtt, a Zeneakadémián. Tele volt a terem, kívül is álltak diákok, fiatalok, írók, és nem tudtuk, nem akartuk elengedni. Amikor a végén azután eljátszotta az „Elindultam szép hazámbul”-t, a kemény és szigorú ember arcán megjelent egy könnyesepp.

— A könyvtár geológiai rétegeit kutatva, úgy látom, lelőhelyekben leggazdagabb a lírai rész, a magyar költészet. Vajon ezek közül ki az, akiről most legszívesebben beszélnél?

— Az előbb Bartók Béla búcsúját említettem, most József Attila búcsúja jut eszembe. Történetesen együtt voltam vele, kiadójával és barátunkkal Cserépfalvi Imrével, és még egy-két kortársunkkal egy este egy budai kiskocsmában. Innen vitték az idegkórházba elboruló elmével. Ezen az estén verseket mondott nekünk. Csodálatos versmondó volt. Nem szavalta, csak mondta a verset, maga elé meredve, átszellemülve, mintha akkor költötte volna: „A város peremén”-t. Sokan hallottuk, de nem tudott elkopni senkinek a fülében, az enyémben kiváltképpen nem.

— Világot jártunk be most együtt, s mégsem mondhatnánk, hogy figyelmed a a könyvek, emberek iránt üres forma lenne. És még mennyi hű útítársad maradt említetlenül, mennyien várják a polcokon, hogy újra olvasd őket!

— Kiemeltem néhány könyvet, de a lelkiismeretem vádol, mintha hűtlenséget követtem volna el a többivel szemben. Mert mindegyik, mint mondd, személyes barátom, útítársam, mindegyiknek megvan a története, mindegyikről tudok valamit, mindegyikről eszembe jut valami, azon a bölcsességen és gazdagságon kívül, amit írója átad. És ha már bölcsességnél tartunk, szólásmondással szeretném befejezni ezt a beszélgetést. Nagyon régen, talán az első gimnáziumban hallottam. Byrontól való: „A könyvtár földi éden.” Ezt úgy egészíteném ki, hogy jobb mint a bibliai éden, mert ebből a paradicsomkertből soha senki sem kergeti ki az embert.

K o c z o g h A k o s

SZABÓ ERVIN EMLÉKALAP

Most, hogy Szabó Ervinről számos emlékezés hangzik el és jelenik meg, érdemes figyelni egy, a Magyar Könyvkereskedők Egyesületének lapjában, a Corvinában 1918 októberében napvilágot látott közleményre. A cikk arról tudósít, hogy az egyesület elnökének, Lantos Adolfnak kezdeményezésére Szabó Ervin emlékalapot hoztak létre. Az alap kamataiból a Szabó Ervin szellemében dolgozó könyvtárosokat és bibliográfusokat kívánták jutalmazni. Az alap létrehozása alkalmat adott volna arra is, hogy évenként méltó formában emlékezzenek meg Szabó Ervinről. Az alaphoz nagyobb összegekkel járult hozzá a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, Lantos Adolf, Madzsar József (1000—1000 koronával), Hatvany Lajos (500 koronával), de ott találjuk a hozzájárulók között Dienes László, Kóhalmi Béla és Pikler Blanka nevét is.

Az emlékalap létrehozását a Corvina a következőképpen jelentette be: „Mi a könyvnek és könyvtárügynek barátai,” ... „akik Szabó Ervin sugalló erejének, szuggesztív egyéniségének hatását éreztük, azt akarjuk, hogy sarkalló példája tovább hasson és ezért egy Szabó Ervin emlékalap létesítését akarjuk.”

Sajnos, a később bekövetkezett események miatt a díj kiosztására már nem kerülhetett sor, s arról sincs tudomásunk, hogy az alapítvány összegének mi lett a sorsa.

A Szabó Ervinről való megemlékezésnek méltó formája lehetne, ha most, ötven év után hasonló céllal és elnevezéssel alapítvány létesülne.

B a t á r i G y u l a

A KÖNYV és NEVELÉS 4—5. számában A gyermekek könyvtári ellátása a Szovjetunióban címmel jelent meg N. Rácz Aranka tanulmánya a szovjet gyermekkönyvtári rendszer megteremtéséről, fejlődéséről és az iskolai könyvtárak működéséről. Virágos Péterné érdekes beszámolót közöl az I. István Gimnázium könyvtárának olvasószolgálati munkájáról. Elemzés foglalkozik továbbá az iskolai könyvtárak 1965/66. tanévi statisztikai adataival. A folyóirat 6. száma közli az Országos Pedagógiai Könyvtár „Minden könyvet a megfelelő helyre” c. akciójának felhívását, amelynek keretében az iskolai nevelői könyvtárak nagy mennyiségű olvasatlan, kihasználatlan könyveit kívánják a könyvtárak között célszerűbben átcsoportosítani.

AZ ISMÉTLÉS MŰVÉSZETE

VLADIMIR PÁRAL VIHAR A LOMBIKBAN C. REGÉNYÉRŐL

Páral regénye olyan szigorúan szerkesztett, mint egy elegáns matematikai levezetés, mely valamely tételt hivatott bizonyítani. A tételt magát Páral nem mondja ki. Magából a levezetésből, a regény eseményeiből s főként az alkalmazott írói fogásokból kell kiolvasnunk. Nem nehéz.

A *Vihar a lombikban* cselekménye — amennyiben cselekményről egyáltalán szó lehet — kísértetiesen hasonlít a polgári szerelmi négyszög bohózatokéhoz, még abban is, hogy miként azokban szokásos: a lényegében azonos cselekmény kétszeresen, két rétegben játszódik le egyidejűleg; a szokvány bohózatokban külön a nagypolgárok és külön a cselédség körében, összekapcsolva az úr-szobalány közlekedő rendszerrel — Páralnál pedig a tisztviselő-mérnöki és munkás-alkalmazotti körökben, mérnök-munkáslánya kapcsolással. Az effajta cselekmény vázlatos menete a következő: adva van kétszer két pár, akik az első menetben külön-külön partnert cserélnek, a másodikban az egyik csoport valamely tagja átrándul a másik csoportba és viszont, a harmadikban mindketten visszatérnek eredeti csoportjukba, a negyedikben pedig helyreállnak az eredeti párok. Mindez részben illegálisan, részben legálisan zajlik le. A cserék a polgári bohózatban komikus helyzeteket szünek. Páralnál nem. Tragikusakat se. A tragédiának csupán árnya vetül — rövid időre — alakjainak sorsára; az árnyékvetőről azonban hamarosan kiderül, hogy ő sem oroszlan, hanem jól idomított pudli-kutya; csupán a fényforrás került időlegesen túl közel hozzá, s növelte meg csalóka módon árnyékát. A szatírának kipróbált eszköze ez.

A tökéletesen szenvtelen tárgyilagosság, mellyel Páral ír, szintén nem új. Más indítekből és más céllal bár, de Swift is élt vele. A refrénszerű ismétlés, mondatcsoportok, mondatok vagy szókapcsolatok vissza-visszatérése — még kevésbé új, már Homérosznak bevált stílus-fogása volt. Előadásmódjának filmszerű tömörsége, kurtára fogottsága tűnik még a legújabb elemnek. Egy vállantással, többnyire nem is 'totál képpel' — ez szavakkal körülményes —, hanem valamely jellegzetes részlet felvillantásával — pars pro toto — idézi elébünk az egészet, a 'totált': egy teret csúcsforgalmi időben vagy egy lakást, például Ada Vinšekét: „A csendes erkélyes szobában aranyozott óra ketygett, és az utcán időnként áthajtott egy kocsi. A fűles fotelben, kék tűzdelt pongyolában Joža a Világirodalmat olvasta az állólámpa alatt, szemben vele, ugyanolyan fotelben, piros tűzdelt pongyolában Ada bóbiskolt ugyanannak a folyóiratnak másik száma fölött.” Egy folyamatot is hasonló módszerrel, apró részletek összevágásával vetít elénk, példának okáért Bohunka és Mirek légyottját a leányszálláson: „... az ajtón már nyomult is befelé Mirek és szombatiánosan fojtott hangja:—Bohunka...”

— *Miran...* — Csupasz lábával ráállt Mirek cipője orrára, Mirek keze már ott volt a derekán, valamit mégis fel kellett volna venni a melegítő alá, és amikor kénytelen volt hátravetni a fejét, észrevette a pókhálót a maga szobasarkában, behúnyta a szemét, és elfogta a vágy, hogy felvegye az új ingecskét, de a négy láb már nem recsegett tovább a padlódeszkákat, és a kettős lélegzés meggyorsította az ágyosdrony dróthangú jajgatásának ritmusát.”

Bizonyos, ha nem iskoláztunk volna filmekben, melyeknek pergő, egymást igen sebesen váltó képei rákényszerítettek a gyors felfogásra, megnövelték agyunk képzettársítási sebességét és kiterjedését szintűgy, s megtanítottak a kiegészítésre: egy részlet láttán az egész képnek vagy eseménysornak elképzelésére — aligha élveznők ezt a hézagos előadásmódot. De ez a filmszerűség sem Páral leleménye. Nem egy mai író — többek közt a legutóbb elemzett Georges Perec, nálunk pedig Fejes Endre a Rozsdatemetőben — szintén élt e módszerrel. Az új Páral stílusában e háromnak — illetve a 'cselekménnyel' együtt a négy elemnek az integrálása és az integrálásukból keletkező lehetőség tökéletes kihasználása a valóság kerge kör jellegének bemutatására.

Az elbeszélt történet — már előadásmódjából következően is — pillanatig sem hagy kétséget azírát, hogy 'megnyugtatóan' fog végzódni. Illetve — önmagába visszatérő körről lévén szó — sehogyan sem fog végzódni, miként meghatározható kezdete sincs. Sehonnan sehová vezet. Közbülső eseményei sem izgalmasak, önmagukban sem. Mégis van feszültsége, nem is csekély, mely mindjárt az első oldalon megfogja az olvasót. Ez a benső izgalom a későbbiek során még fokozódik, és a regény végén sem oldódik fel.

E feszültségkeltéshez a történet erotikus részletei — bár korántsem részletezők — kétségtelenül hozzájárulnak. Nemcsak az ipar, mely gyártja s nemcsak a nők, akik meg- és felveszik, tudják, hanem az író is, hogy a 'megálmodott kis holmi', amit Bohunka mindjárt az első bekezdésben, miután „sebtiben a vállához illesztette és megállapította, hogy két ujjnyival a vénuszdombja alatt végződik” sebtiben megvásárol, s amelyről a lányszálláson azután, hogy 'gyorsan levetkőzött, s már engedte is le magán, persze a tükör előtt, az új hálóinget' megállapítja, hogy 'még csak nem is két ujjnyival, borzalom, de ha egy kicsit előrehajol az ember, akkor tűrhető', izgatón hat.

Azok a férfi és nő között gyakorta ismétlődő eseményecskék — példát idéztünk már — hasonlóképp izgatóak, még akkor is, ha jelzésszerűek, sőt — miként a regény előrehaladtával — csupán mondat-töredéknyi utalások történnek reájuk. Filmeken, modern regényeken és most Páralon edzett képzetünk könnyen kiegészítheti az önmagában felismerhetetlenül aprócska részleteket.

A regényt ennek ellenére nem 'erotikája' teszi feszültté. Már azért sem, mert — bár pillanatnyi figyelemlekötésre kétségkívül szándékosan használja fel az író — végeredményben a szerelmi életnek — nem is sivárságát —, hanem pótszer voltát kívánja bizonyítani. Illetve azt, hogy még pótszernek sem alkalmas: az ismétlődéssel egyre csökkenő mértékű kéjérzetten túl, semmit sem képes nyújtani, ami az életet kitöltheti, tartalmassá teheti. Még váltott partnerekkel sem hoz igazi változatosságot az életbe. Rutin-cselekvés voltát írói módszerének egyik legsajátosabb — ismét csak a filmmel rokon — eszközeivel érezteti meg.

Az első 'fejezet' — alig több egy oldalnál — említettük: Miran és Bohunka légyottjának némely részletét vetíti elénk, a második — ez se hosszabb — Áda Vinš mérnök szombat délutánját: „... megállt a téren, és a Svét meg a Zdar ústili tífokosa és a Kultúrház, a Savoy meg a Palace pilzenije között ingadozva — minthogy az izlése ilyenkor még bizonytalan és amorf —, próbaképpen bement a Svétbe, és állva megevelt tizenöt deka franciasalátát, miközben éberben figyelte a széthordott sörök habját, a nagy, vékony falú buborékok szárazon pattogva éles szegélyű kráterekké mélyültek, hát ezt csak így látok meg magatok, Áda ránézett az órájára, Joža épp most kezd porszívózni, és megint ott állt a téren.

Szóval, a Kultúrházban keményen hideg a pilzeni, a Savoyban ugyanaz, megfelelő poharakban szervírozva, a Palace-ban ugyanaz, de gömbölydeden langyos...” — ennyi a választási lehetőség. Áda végül elindul Palace felé, 'mint minden szombaton' — jegyzi meg az író. — Itt már kérdés nélkül mustárral és tormával szolgálják fel neki szokásos sonkaszeleteit, megkapja sörét, s leül melléje „az örök jóbarát, Joska Nejtre, Joža most kezd porszívózni az előszobát...” Majd: „... — Akkor holnap — mondja Áda, — holnap délután — mondja Joska Nejtre, otthon Áda becsönget, és még a lábtörőn állva megcsókolja Joža melegtől rózsás arcát.

— Vedd le a cipődet — mondja Joža.

— Mi van vacsorára? — kérdi Áda.

— Hiszen tudod, kocsonya...

Hát persze, szombat volt.”

A harmadik fejezetecske Bohunka és Mirek kettősét folytatja kicsikével azután, ahol az előbb diszkrétén elsötétült a kép. Némi pihentető közjáték után — Mirek kibont egy üveg bikavért és igazít valamit a recsegő rádió — újból fellángol bennük a szenvedély. Az ismétlődés érzékeltetésére Páral mindössze négy szót ismétel meg a korábbi — akkor is elég szűkszavú — megjelenítésből: „... csupasz talppal rálépett a lábára...” (Mármint Bohunka Mirekére.) Ez kedves. A szerelem játék is, és a játéknak lényegéhez tartozik bizonyos konvencionális sztereotípa — kialakult jelképes szavak, cselekvések azonos módon való ismétlése. Egyéb sztereotíp mozzanat a Bohunkáról és Mirekről szóló két fejezetben nincs is. Ilyesmire még olyasfajta utalás sem fordul elő bennük, mint az Áda és Joža első fejezetét lezáró mondatok („ — Mi van vacsorára? — kérdi Áda. — Hiszen tudod, kocsonya... Hát persze, szombat volt.”), melyekből világos, hogy minden szombaton kocsonya van vacsorára, nincs mit tenni, mint egy sóhajjal tudomásul kell venni a dolgot és beletörődni silány unalmába; ez az élet rendje. — Sőt, az író Bohunkáéről beszélve, a rövidítve megismételt mondat-töredékhez mindjárt új elemet is csatol: „csupasz talppal rálépett a lábára, elszántan, hogy sokat adjon és sokat kapjon, zuhanjon és lebegjen, mennydörögjön és lángoljon”. Ez már szenvedélyre mutat a lány egész lényét betöltőre, hatalmasra. S a lángoló szenvedélyben — még ha csupán testi is — mindig van valami bámulatunkra, sőt irigylésünkre méltó, magával ragadó — talán éppen félelmetessége. Kivált akkor, ha nem önző, ha nem csupán kapni akar, de

ugyanannyit adni is. Ha az egygé válás a célja. Mivel bizonyítsam? József Attila egy versével?

„Jaj, majdnem szétfeszít a szerelem.
Jaj, majdnem összenyom a félelem.
Egy ölelésben, asszonyok,
ki halna meg velem?

— — — — —

Csillagok rácsa csillog az égen:
ilyen pincében tart az értelem!
A mindenséget, asszonyok,
ki vetné szét velem?”

Bohunkaék szenvedélyét ilyennek vélhetnők: a világot szétvetni akarónak, ismétlődésében is főnixként újjászületőnek, örök-űznek. Nem is utal semmi rá, hogy nem az első nagy — egész életre élményt nyújtó — fellobbanásról van szó. — Mi több: a hálóingecske sebtiben való megvásárlása friss, egyszeri történés képzetét kelti. Légyottjuknak — zuhanásuknak és lebegésüknek és lángolásuknak — mégis van valami melléki.

Pállottságát a közbeszúrt fejezetecskétől kapja. Áda és barátja sörözésének áporodottsága ugyanis korántsem az ellentéttel való kiemelést szolgálja. Nem is az a célja, hogy mindjárt a regény elején a másik csoport szereplőit is bemutassa, még kevésbé, hogy változatosságot hozva meggyorsítsa az események pergését. (A filmnél sem ez a célja az effajta vágásnak; vagy ha igen, nem élénkíti a képet csupán zavarossá teszi.)

Valódi feladatát az írónak először itt, a későbbiek során pedig mind sűrűbben és sűrűbben alkalmazott, végül is állandó jelleget öltő előadásmódja árulja el. Ez merőben más, mint a két első Bohunka fejezeté volt, azokban ugyanis szinte semmi sem utalt az események szokványosságára. Viszont az Áda fejezet minden mondatából, ravasz szerkesztésük hatásaként — miként a kocsonya-vacsoráról szólóknál rámutattunk — szinte világít, hogy minden egyes mozzanata, a legapróbb részletekig, minden szombaton kötelezően megismétlődik. Érzésünk később igazolódik. Páral, rövidítve bár, majd csupán utalásszerűen, még jónéhányszor elmondja Áda szombatjának obligát eseményeit.

Ennek a sok változatosságot amúgysem kínáló és következetesen mindig ugyanazt az egy változatot választott sörözésnek áporodottsága vetül rá képzeletünkben a pásztorórára. Az író ekkor még célzást sem tesz reá, mégis érezzük, hogy a sörözéshez hasonlóan minden szombaton ugyanezekkel a szavakkal, mozdulatokkal, sóhajokkal és egyéb hangokkal szórul szóra így zajlik le. Ettől egyszerűen elveszti frissességét, érdekességét, izgalmát, de erotikus vonzerejét is.

Hamarosan igazolódik, hogy — az író által szuggerált — érzésünk nem csalt. A 'sokat adni és sokat kapni' jámbor és szomorú óhaj csupán. A módszer ugyanaz, mint a sörözés esetében: az író újra és újra egyre rövidebben és egyre jelzzerűbben megismétli a légyott leírását, míg élményszerűsége tökéletesen el nem párolog és az egész reménytelenül üressé nem válik.

Ürességének kétségbeejtő voltát fokozza, hogy minden alkalommal — bárkivel is van együtt Bohunka — éppen azt a mondatot ismétli meg (sokat adni és sokat kapni, zuhanni és lebegni, mennydörögni és lángolni), amely először az igazi szenvedély érzését kölcsönözte a lány szeretkezésének.

Az élet minden más vonatkozásában — a munkával, művelődéssel, szórakozással — kapcsolatban Páral ugyancsak ezt az ábrázolási módszert alkalmazza: a tárgyilagos távolságtartást, a filmszerű tömörséget és értelmező vágást, főként pedig a folytonos ismétlést. Ez utóbbi a legszembetűnőbb és legerősebb hatású eszköze. Ellentmondásként hangzik: de még a regény sajátos feszültségét is leginkább ezzel képes fokozni. Talán azért, mert a többi eszköz más mondanivalójú írásban épp így és ugyanezzel a hatásfokkal lenne alkalmazható. Az ismétlés azonban itt magának az eszmei tartalomnak, Páral tételének, megtestesülése, mely, nem is nagyon leegyszerűsítve, ekként fogalmazható meg: a jól szervezett ipari társadalom, igen szűk kilengéseket engedélyez, folytonosan ismétlődő rutin cselekvéseken és történéseken kívül, semmiféle kalandra, vagyis szokatlan lefolyású és előre nem látható végű eseményre, legalábbis a büntető törvénykönyv keretein belül, lehetőséget nem nyújt. Ami változásnak tűnik — ez is Páral tétele, ha nem is az ő megfogalmazása — nem egyéb, mint az inga lengési síkjának lassú elfordulása, melyről tudnivaló, hogy a

teljes kör megtétele után ismét kiinduló helyzetébe kerül, egyszersmind újakezdi körbefordulását.

A tétel általános érvényűsége vitatható. Páral nem is állítja, hogy törvényszerű, egy meghatározott városkára és néhány név szerint megnevezett emberre vonatkoztatva ábrázolja csupán. Nem tudományos művet, hanem regényt írt ugyanis. Sőt, mint alcímében megjegyzi, nem is emberekről, hanem 'a rovarok életéről'.

Minden bizonnyal figyelemztetésül, elriasztó szándékkal: ne váljunk hasonlókká hozzájuk. Munkánk és örömeink bizonyos elemeinek szükségszerű ismétlődése semmiképp se vezessen életünk ellekleltelenedéséhez, tevékenységünk gépiessé válásához. A veszély — épp a regény keltette szorongássá mélyülő feszültség bizonyítja —, ha Páral eltúlozza is, kétségtelenül fennáll. (Vladimir Páral: Vihar a lombikban. Laboratóriumi jelentés a rovarok életéről. Európa, Modern Könyvtár. 162 l. 5,60 Ft. L. Új Könyvek 671 543 sz.)

Zolnay Vilmos

JUBILEUMI KIADVÁNYOK

A szovjet elbeszélő próza „új hulláma” címmel ajánló bibliográfia látott napvilágot a Szolnoki Megyei Könyvtár kiadásában. A jubileumi kiadványok sorából kimagasló összeállítás — dr. Kardos Józsefné munkája — először a témáról szóló tanulmányokat dolgozza fel, majd az antológiákat gyűjti egybe, végül betűrendben sorolja fel a szerzők könyvben vagy folyóiratokban megjelent műveit és a róluk szóló kritikákat. A bibliográfia nagyrésze foyóiratfeltárás: ennek ismeretterjesztő szerepe igen fontos, mivel az „új hullám” írói elsősorban a novella vagy a kisregény műfajában munkálkodnak és így nevük nem elég ismert, műveik pedig különböző lelőhelyeken vannak szétszórva. A kitűnő áttekintést adó kiadvány mintaszerűen tömör bevezetőjében jól összegezi az „új hullám” prózaíróinak mondanivalóját.

1917—1967 a címe a budapesti Villamosgép Művelődési Ház könyvtára által összeállított ajánló bibliográfiának, mely az orosz és szovjet irodalom néhány alkotására hívja föl a figyelmet.

Szovjet ex libris kiállítást rendezett az évforduló alkalmából az Országos Széchényi Könyvtár, és kibocsátotta a kiállítás gazdagon illusztrált katalógusát is. A kiállítás és a katalógus nyomán föl-tárul a szovjet ex libris-művészet fejlődése. Az elmúlt ötven év során a Szovjetunióban hatalmas tömegben ébredt föl a könyvgyűjtés igénye, s ezzel együtt a gyűjtő személyiségére is jellemző könyvjegy kultusza. Grafikusok serege foglalkozott tehát ex libris készítéssel. Gazdag termésükből Sz. G. Ivenszkij, a vologdai képtár igazgatója válogatta ki 70 művész 250 legjellemzőbb alkotását

(ugyancsak ő állította össze a grafikusok életrajzi adatait is). Ivenszkij professzor magángyűjteményéből küldte el a kiállított anyagot, s azt teljes egészében a Széchényi Könyvtárnak ajándékozta. A kiadott katalógus tehát egyszersmind a könyvtár alakuló ex libris gyűjteményének legújabb gyarapodási jegyzéke is.

A szovjet joggal illetve egyes jogintézményekkel foglalkozó művek, fordítások és könyvismertetések bibliográfiáját tartalmazza az Országgyűlési Könyvtár Szovjet jog a magyar jogirodalomban 1945—1966. címmel közreadott új kiadványa. A bibliográfia a jogágaknak megfelelő fejezetekre oszlik. Ezekben belül külön csoportosításban szerepelnek a könyvek, jogszabályok, a tanulmányok és könyvismertetések. A kiadvány, mely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára készült, hasznos segítség a szovjet szocialista jog eredményeinek megismeréséhez.

Szovjet mezőgazdasági szakkönyvek válogatott bibliográfiáját adta ki **Magyar—szovjet agrárirodalmi kapcsolatok** címmel a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár az 50. évfordulóra szánt jubileumi megemlékezésésként. A válogatás az 1960—1966 között beszerzett szovjet könyvanyagból történt. Az impozáns méretű dokumentum anyag mellett — a besztás az Agrárirodalmi Szemle szakrendjét követi —, a szovjet és a magyar mezőgazdaságtudomány kapcsolataival foglalkozó, továbbá a könyvtár és a hasonló rendeltetésű szovjet intézmények kiadványcseréjét ismertető tanulmányok gazdagítják az ünnepi alkalomhoz valóban méltó kiadványt.

KÖNYVEK A NAGY OKTÓBERRŐL

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának ünneplése alkalmából könyvkiadásunk arra törekedett, hogy értékes művek közreadásával tegye emlékezetessé ezt az ünnepet. A törekvést siker koronázta. Az évfordulóra megjelentetett művek — amelyek nemcsak tartalmukban értékesek, de külsejük is szemet gyönyörködtető — hosszú évek múlva is visszaidézik e nagy ünnepet, és időtállóvá teszik a megemlékezést. Gazdag volt a kiadványtermés műfaji megoszlása is: tudományos és ismeretterjesztő művek, a forradalom eseményeit és hangulatát idéző prózai és lírai munkák, riportázsok és beszámolók szóltak arról, ami 50 évvel ezelőtt s azóta történt a világ első szocialista országában. E könyvek közül válogattunk ki néhányat, hogy kiemeljük őket az ünnepre megjelent kiadványok közül.

Első helyen John Reed (1887—1920) *Tíz nap, amely megrengette a világot* c. híres művéről emlékezünk meg. Reed, aki már fiatalon neves újságíró volt, s verseket, elbeszéléseket is írt, mint haditudósító került az első világháború alatt Oroszországba. Itt érte őt az 1917-es év. Reed azon kevés nyugati író közé tartozott, aki szemtanúként élhette át és szemlélhette a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eseményeit. Az események követésében és értékelésében fáradhatatlan volt. Egon Ervin Kischre emlékeztető mozgékony-sággal és megfigyelőkészséggel ragadta meg a lényegét, a valóban fontosat mindabból, ami azokban a napokban körülötte zajlott. A közvetlen tapasztalatok alapján ad tárgyilagos képet Pétervárról, a cári birodalom fővárosáról, a forradalom bölcsőjéről. Plasztikusan mutatja be a tétovázó Ideiglenes Kormányt, s vele szemben a határozott, forradalmi elszánt-ságot tanúsító munkásokat és katonákat, elénk vetítve a korrupciót és tehetetlen cári államapparátus gyors bomlását, az önkényuralom szétesését. Ezzel párhuzamosan feltárja a bolsevikok többfrontos harcát, a politikai agitációt és szervező munkát a forradalmi erők összefogásáért, a katonai akciók előkészítését és végrehajtását, s mind ebben Lenin történelmi

szerepét. Irodalmi eszközökkel érzékelteti a forradalom magával ragadó páto-szát, a háborúban kimerült, elfásult, éhező katonák, matrózok és munkások feltámadó lelkesedését, forradalmi lendületét, önfeláldozását, eggyé forrt akaratát, amely a véres vajúdás után végül is új rendet teremtett a káoszban. Az író e tíz napban mindenütt ott van, ahol valami lényeges történik; a Szmolnijban, a Téli Palotánál, az utcákon, gyárakban és a kaszárnyákban, s szépítés nélkül, a maguk valóságában jegyzi e napok krónikáját.

Bármilyen széles körképet fest is Reed a forradalomról, nem ismerhette annak minden eseményét s az előzményeket. Korai halála miatt nem volt módja a forradalom előkészítésének, Lenin és a bolsevikok illegális munkájának részletes kutatására. Könyve mégis egyik legkiemelkedőbb emléke a győzelmes szocialista forradalomnak. A művet Lenin is nagyra értékelte: „Fenntartás nélkül

ajánlom e könyvet a világ munkásainak” — írta róla — „szeretném, ha sok millió példányban megjelenne és minden nyelvre lefordítanák. A valósághoz hiven és igen elevenen ismerteti azokat az eseményeket, amelyek oly jelentősek a proletárforradalom és a proletárdiktatúra tényleges megértése szempontjából.”

Reed könyvéhez szorosan kapcsolódik *A Nagy forradalom krónikája* című, dokumentumokat és visszaemlékezéseket tartalmazó kötet. Dolmányos István összeállítása olyan hiteles történelmi dokumentumok révén tárja fel 1917 eseményeit, amelyek a személyi kultusz évei alatt csak egyoldalú megvilágításban kerülhettek az érdeklődők elé. Amint a szerkesztő előszavában írja: a kötet anyagának feltárási módja „jórészt egészséges reakció, visszahatás arra a történeti tárgyalásmódra, amely hosszú időn át elszemélytelenítette, elszürkítette, agyonpolitizálta és megpompózta a forradalmak óriásának históriáját”. A dogmatizmus és személyi kultusz kötöttségeitől, torzításaitól megszabadított marxista történetkutatás új módszerét tükrözi a kötet, amely a bolsevik párt tevékenysége mellett a többi politikai csoportosulását is a történeti valósághoz hűen dokumentálja. A sokféle műfajba tartozó, s magyar nyelven többségükben még nem közölt dokumentumokat sok olvasmányos, érdekes kuriózum vagy szerkesztői magyarázat köti össze. Közülük is kiemelkedik az ideiglenes kormány vizsgáló bizottságának nemrég felfedezett jelentése a Raszputyin-ügyről. Továbbá Bruszilov tábornok emlékiratának részletei, a Kornyilov összeesküvés jegyzőkönyvei és Lenin illegális úton történt hazatérésének izgalmas dokumentumai.

Több éves kutatómunka előzte meg Gyurkó László *Lenin, október* című kötetét is, amelynek műfaját nehéz meghatározni, mert a legkülönbözőbb eszközöket és módszereket alkalmazza a maga elé tűzött cél: Lenin és október újszerű bemutatásának elérésére. Lenint és korát a mából visszatekintve szemlélteti, de ugyanakkor egyidejűen is igyekszik ábrázolni. Könyve egyszerre történelmi regény, politikai esszé és tényszerű történetírás, amelyet áthat a magasabb-szintű történetfilozófiai elmélkedés. A kényes kérdéseket bátran veti fel, s a mai kor problémáira, a kor kezdetéig is visszanyúlva keresi a válaszokat. A történelmi anyag modern, elméleti és gyakorlati, egyéni és közösségi szempontú feltárása teszi Gyurkó könyvét általános érdekűvé. A kötet nem csupán Leninnek, de korának és magának a forradalomnak is életre hozza. Négy nagy fejezetből áll, amelyeket Gyurkó sajátos mozaikokká tördel, s szinte filmszerűen vetíti az ol-

vasó elé a helyzeteket, amelyekben a szereplők az események sodrában cselekszenek. Gyurkó sok nálunk eddig nem ismert dokumentumból idéz, közöttük a cárné férjéhez intézett leveleiből, pétervári diplomataik jelentéseiből, s számos korabeli fényképpel is igyekszik szemléltessé tenni az elmondottakat.

Már az eddigiek során sem lehetett eltekinteni az Októberi Forradalom magyar vonatkozásaitól, hiszen az Oroszországba került magyarok közül sokan az első napoktól kezdve tevékenyen részesei voltak a forradalomnak. Önfeláldozóan harcoltak, s ha hazatértek, itthon folytatták a küzdelmet. Magyarországon 1919 márciusa Október egyenes folytatása volt. Ezt az összefüggést világítja meg az *Ötven év, a Nagy Október és a magyarországi forradalmak* című tanulmánykötet. „Az 50 éves Szovjetunió és Magyarország” című bevezető tanulmány (szerzője: Nemes Dezső) áttekinti és elemzi a szovjet–magyar kapcsolatok fejlődésének történetét 1917-től napjainkig. A többi tanulmány e kapcsolatok kezdeti szakaszára igyekszik rávilágítani.

Október és a magyar irodalom kapcsolatát tárja fel az *Új kor nyitánya. Magyar írók és költők a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról 1917–1967.* című, Illés Lajos által válogatott és szerkesztett antológia. A régi és újabb könyvekből, folyóiratokból és újságokból kiemelt írásokat jól megválasztott eszméi és történeti csomópontok köré rendezi. A szerkesztő tizenegy ciklusra bontja, ezeken belül történeti sorrendben fogja egységbe a gazdag anyagot. A ciklusokon belül elhelyezett régebbi és újabb művekből nyomon kísérhetők a korábbi történeti szakaszokban felvetődött kérdések, és érzékelhető az események visszhangja.

E kötetet egészíti ki az *Auróra* című nemzetközi lírai antológia, amely hét szocialista ország (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, a Német Demokratikus Köztársaság és a Szovjetunió) közös kiadványa. A kötet az elmúlt fél évszázad forradalmi verseinek reprezentatív gyűjteménye. Több mint kétszáz különböző nemzetiségű költő verse kapott helyet benne. A legrégebbek Blok és Majakovszkij, Becher és Brecht, Ady és Tóth Árpád immár klaszikussá vált versei, amelyek idestova ötven esztendeje születtek, míg a legújabbakat napjainkban írták fiatal, a forradalmat csak a történelemből ismerő költők. A versek tanúsítják, hogy október szelleme fél évszázada szakadatlanul hat, és az emberi jövőbe vetett szilárd hitre, életigenlésre, humanizmusra, internacionalizmusra és hazafiságra nevel.

A szovjet–magyar kapcsolatok bemutatása a célja *A Szovjetunió magyar*

szemmel című díszes kiállítású, jeles képzőművészek által illusztrált kiadványnak. Harminc neves magyar közéleti vezető illetve egy-egy munkaterület kiemelkedő szakemberei szólnak meg a kötet lapjain. Nyilatkozataik, beszámolóik a szovjet–magyar kapcsolatok alakulásáról szólnak, s azokról az eredményekről, tényekről, amelyeket a Szovjetunióban járva személyesen tapasztaltak a kulturális, a tudományos és a gazdasági életben. A kötet keretei természetesen szűkebbek annál, semhogy teljes áttekintést kaphassunk a Szovjetunióról, akár az ötven év alatti fejlődésről, akár mai kapcsolataink alakulásáról, de a harminc vallomás mozaikköveiből változatos s mégis egységes kép alakul ki az olvasóban.

Keresztmetszet jellegű Annelie és Andrew Thorndike *Az orosz csoda* című kötete is. A német filmes házaspár 1958-ban repülőgéppel, vonattal és gépkocsival bejárta a Szovjetuniót, hogy dokumentumfilmet készítsen a kommunizmust építő országról. Kétéves útjuk alatt 100 000 méter filmszalagot forgattak, és ugyanennyi régi film- és fényképanyagot gyűjtöttek össze. A hatalmas anyagból készítették nagysikerű, „Az orosz csoda” című filmjüket, majd kötetüket is. A magyar olvasó számára — a képek ismeretlensége miatt — a kötet első fele különösen érdekes. Ez a rész az 1905-ös forradalomtól 1931-ig kíséri nyomon az orosz nép, a Szovjetunió történetét, megmutatván azt a mély nyomort és elmaradottságot, amelyből elindult, s a felemelkedés útját, amelyen az ötéves terv győzelmes megvalósításáig eljutott. A könyv második része három évtizedet átugorva a közelmúltba, 1961-hez vezet és kaleidoszkopszerűen, színesen, sokrétűen mutatja be a mai Szovjetuniót.

Végül külön kell szólnunk egy, az ifjúság számára írt kötetéről, amely a Képes Történelem sorozatban jelent meg *A Nagy Október* címmel. Érdekes képanyagával látványosan tárja a fiatalok elé a világtörténelem legnagyobb forradalmának előzményeit és eseményeit. A

századvégi Oroszország viszonyainak bemutatásával indul a kötet, amely kisebb történeteken, korabeli képeken át bontakoztatja ki a „börtön birodalmat”, a gazdasági elmaradottságot, a cári önkényuralmat, s ezekkel szemben az orosz marxista mozgalmat, a sztrájkokat, tüntetéseket, az 1905-ös forradalmat, az utat, amely az 1917-es februári és októberi forradalmakhoz vezetett.

A forradalmi eseményekkel párhuzamosan mutatja be Lenin és a bolsevikok hősiei harcait, küzdelmüket a munkások és parasztok megnyeréséért, a forradalom győzelméért.

*

A forradalomnak ez a sokoldalú bemutatása megérdemli a könyvtárosok külön figyelmét. Talán először történik meg az, hogy ilyen fontos témát egyidőben megjelenő könyvek ilyen sokrétűen tárnak fel. A nagy könyvtárak gyarapítóinak az évfordulóra megjelent irodalmat feltétlenül tüzetesen szemügyre kell venniük, hogy állományukat teljessé tehessek.

Ónódy Miklós

AZ ISMERTETETT MŰVEK

- John Reed: *Tíz nap, amely megrengette a világot*. Kossuth. L. Új Könyvek 671 500 sz.
A Nagy forradalom krónikája. 1917 emlékezésekben és hiteles okmányokban. Kossuth. L. Új Könyvek 672 343 sz.
Gyurkó László: Lenin, október. Szépirodalmi. L. Új Könyvek 672 121 sz.
Auróra. Nemzetközi lírai antológia a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ötvenedik évfordulójára. Magvető. L. Új Könyvek 672 306 sz.
(Illés Lajos): *Új kor nyitánya*. Magyar írók és költők a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról. 1917–1967. Szépirodalmi. L. Új Könyvek 672 220 sz.
Ötven év. A Nagy Október és a magyarországi forradalmak. Akadémiai—Kossuth. L. Új Könyvek 672 344 sz.
A Szovjetunió magyar szemmel. Kossuth. L. Új Könyvek 672 202 sz.
Annelie [Thorndike] — Andrew Thorndike: *Az orosz csoda*. Móra. (Kozmosz könyvek). L. Új Könyvek 672 340 sz.
Földes Péter: *A Nagy Október*. Az 1917-es szocialista forradalom története. Móra. (Képes történelem). L. Új Könyvek 672 305 sz.

AZ ÚJ SZOVJET IRODALOM

A tanulmánygyűjtemény, amely Kardos László és Elbert János szerkesztésében most került az olvasó elé, valójában az 1959-ben közreadott *Szovjet irodalom* című kötetet egészíti ki. A két könyv megjelenése között majd egy évtized telt el: ez a néhány év a szovjet irodalom újraértékelésének és ismételt felfedezésének különösen fontos és termékeny korszaka. A feledésből vagy az elhallgatásból olyan írók kerültek a közérdeklődés fényébe, mint Paszternak, Cvetajeva, Babel, Pilnyak, Olesa, Zsocsenko. Olyan irodalmi irányzatokat kellett újra felfedeznünk, mint a „Lef” baloldali avantgardizmusa, az „imaginizmus” szürrealista és elkötelezett iskolája vagy éppen az orosz futurizmus. A hitelét veszített zsdánovizmus helyett olyan irodalomteoretikusokat ismerhettünk meg, mint Lunacsarszkij vagy éppen Sklovszkij és Tinyanov. S az ő nevük mellé kíváncsoztak a szovjet költészet és próza új képviselőinek nevei: Jevtusenkoé, Voznyeszenszkijé, Vinokurové illetve Szolzsenyiciné, Nagibiné, Tyendrakové. Újra kellett fogalmazni a szovjet irodalom természetéről kialakult véleményünket; a felfedezések és a feltámadások merőben új értékrendet kívántak, új képbe foglalták a Szovjetunió irodalmának eredményeit, újjáalakították a szovjet irodalom és a magyar olvasó kapcsolatát.

Az új tanulmánygyűjtemény legfőbb jelentősége ezért az, hogy az imént említett átalakulást: a szovjet irodalom új képét, a vele való új kapcsolatot tükrözi. Ahogy az 1959-es kötet lényegében a konzervatív: nálunk az ötvenes évek elején kialakult szovjet irodalmi képről beszélt, s legfeljebb néhány akkori felfedezéssel, pl. Babel méltatásával, törte meg a hagyományos hierarchiát; a jelen kötet már a kritika és az irodalomtörténetírás korszerű eredményeinek magaslatáról tekinthet át a szovjet irodalom felett. A könyv címében szereplő „új” jelző tehát nem is annyira a témára, mint inkább a módszerre vonatkozik. Hiszen nem csupán új írókról olvasunk, hanem zömmel az ismét felfedezett régiekről: Paszternakról, Cvetajeváról, Tinyanovról, Pilnyakról, Ilfről, Petrovról, Olesáról, Ahmatováról. A téma újdonságát tehát elsősorban nem a fiatal írók szemléje jelenti, hanem az irodalmi nyilvánosságba visszatért írók életművének alapos, igényes és jószándékú vizsgálata. E vizsgálatot egészítik ki azok a portrék, amelyek

a szovjet „új hullám” jelenségeit és képviselőit helyezik el a megváltozott, újjászerveződött szovjet irodalom térképén. A portrék sorában Szolzsenyicinről, Nagibinről, Tyendrakovról, Vinokurovról, Jevtusenkoról, Voznyeszenszkijről és másokról olvasunk.

A szovjet irodalom képének, világának átalakulásáról beszél Kardos László kitűnő bevezető tanulmánya is. E tanulmány fő érdeme, hogy mintegy összefoglaló jelleggel értelmezi a szovjet irodalom új jelenségeit: az elhallgattatott írók életművének mai helyzetét, a fiatalok és öregek viszonyát, a szovjet irodalom közeleti, filozófiai és „magánéleti” mondanivalóinak kapcsolatát. Bevezetője a szovjet irodalomról olvasható legértelmesebb tanulmányok közé tartozik.

Miként a bevezető írója, a portrék készítői is az újraértékelés igényével, az újrafogalmazás esszéista szenvedélyével láttak hozzá ahhoz, hogy eleven közelbe hozzák a témának választott mestereket és életműveket. A módszerek persze nem lehetnek egyformák: van, aki az irodalomtörténeti portré hagyományosabb, leíró metódusát használja, van, aki a személyes megközelítés átéltebb módszerével él. A színvonal sem egyenletes: a szerzők némelyike beéri az életút felvázolásával, az adatok deskriptív egymás mellé állításával; mások inkább az esszé módszeréből fakadó általánosításra, esztétikai, irodalomszociológiai tanulságok felkutatására hajlanak. Ám így is mindegyik tanulmány a könyv célkitűzéseit szolgálja: tájékoztat, a szovjet irodalom fontos jelenségeivel ismerteti meg. Hadd mutassunk rá mégis néhány esszé erejére: Elbert János Jevtusenko-tanulmányának probléma-gazdagságára, Abo-dy Béla Ilf—Petrov-esszéjének szellemes-ironikus hangjára, Rab Zsuzsa Cvetajeva-portréjának vallomásos személyességére, a kiváló költőnő belső drámájának hiteles megidézésére.

Végül is a tanulmánygyűjtemény sikerült vállalkozásnak mondható. Márcsak azért is, mert újabb igényeket ébreszt: részben a még mindig feldolgozatlan, az ismeretlenség homályába vesző írók (Mandelstam, Bagrickij stb.) mielőbbi megismerése iránt, részben a műveikből alig tanulmányozható szovjet írók (pl. Pilnyak) mielőbbi olvasása iránt. De ez már a könyvkiadásra tartozik. (Gondolat, 425 l. 29,50 Ft. L. Új Könyvek 672 200 sz.)

Pomogáts Béla

Két földrajzi mű jelent meg a közel-múltban, melyeknek feltétlenül helyet kell kapniuk a nagyobb könyvtárak kézikönyvtárában.

A *világgazdaság földrajza* az első olyan magyar nyelven kiadott könyv, amely a világgazdaság mai helyzetét kialakító földrajzi és társadalom-gazdasági tényezőkkel részletesen foglalkozik. A kötet egyes fejezeteit a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem gazdaságföldrajzi tanszékének oktatói írták, szerkesztője Radó Sándor professzor.

Az általános fogalmak (természetföldrajz, népesség, település) után a szerzők sorra veszik a Föld mezőgazdasági zónáit, és mindegyiknél felsorolják a főbb termékek termelési és tenyésztési követelményeit, mennyiségét és a világkereskedelemben való részesedését. A halászatról és a vadászatról szóló fejezetek után ismertetik az ipari termelés földrajzi feltételeit és térbeli elhelyezkedését, az energiahordozókat, az energiagazdálkodást, a bányászatot, kohászatot, a feldolgozó ipar különféle ágait, majd a vízi, szárazföldi és légi közlekedést. A szöveget a termékek mennyiségét, mennyiségi változásait, földrajzi megoszlását bemutató térképvázlatok, statisztikai táblázatok, valamint érdekes képanyag egészíti ki. (A képek jegyzéke hiányzik a könyvből.)

A kötetben hatalmas adatmennyiség van felhalmozva, és ezek az adatok nem maradnak pusztá számok. Olvasásuk nyomán feltárulnak az egyes gazdasági ágak egymással való kapcsolatai (nyersanyagok — feldolgozó ipar — közlekedés), azok az összefüggések, amelyek nélkül a termelő erők célszerű megszervezése lehetetlen. A szerzők mindenütt különös figyelmet szentelnek annak a változásnak, amely a szocialista országok tervszerű gazdálkodása folyamányaként bekövetkezett a termelés területi elhelyezkedésében és a földrajzi munkamegosztásban.

A *világgazdaság földrajza* földrajztanárok, földrajzszakos egyetemi hallgatók és azok számára, akik területi tervezéssel foglalkoznak, nélkülözhetetlen. (Gondolat, 861 l., 24 t. 106 Ft.)

Enyedi György többször volt Lengyelországban, sok ezer kilométert utazott vasúton, motorral, tutajon és gyalog. Tapasztalatai is segítették, hogy *Lengyelország földrajza* című művében ezt a baráti országot és nagy életerejű népet sokoldalúan leírhasa. Könyvében összefoglaló képet ad történelméről, sajátos demográfiai viszonyairól, a második vi-

lágháborúban szenvedett veszteségeiről, és bemutatja a lengyel gazdasági életet, az ipar, mezőgazdaság, külkereskedelem és közlekedés fejlődését, valamint jelen helyzetét. A kötet második fele sorra veszi a fővárost, a különböző tájegységeket, ipari körzeteket, és mindegyikről rövid, de szemléletes, a fontos dolgokat magában foglaló leírást ad.

A szöveget számos térképvázlat, statisztikai táblázat illusztrálja, és negyven, a gazdasági létesítményeket, szép tájakat, műemlékeket bemutató fotó teszi színeesebbé. Kár azonban, hogy a kiadó legalább egy közepes nagyságú általános térképet nem mellékelte hozzá. Az olvasónak nincs mindig atlasz a keze ügyében, pedig földrajzkiadványt csak térképhasználattal szabad olvasni. A borítólapon fül-szövege szerint egy lengyelországi *kislexikon* egészíti ki a kötetet, ezt azonban hiába keressük.

Enyedi műve igen alkalmas arra, hogy a lengyel földre utazó turisták megismerkedjenek ezzel a országgal, a könyvtárosok pedig jó segédeszközt kaptak a tájékoztató szolgálathoz. (Gondolat, 242 l., 20 t. 25,50 Ft.)

Vértessy Miklós

Troján Marian József
linómetszete

Az utóbbi két évtizedben a társadalomtudományokkal foglalkozó kutatók figyelmé világszerte a szabadidő felhasználásának vizsgálata felé fordult, s ezt nemcsak szociológiai, hanem közgazdaságtudományi, pedagógiai, néprajzi, pszichológiai, filozófiai és tegyük hozzá *olvasás-elemzési* szempontból is végzik. Hazánkban a kutatások még nem tekinthetnek ilyen nagy múltra vissza, azonban a kulturális forradalom következtében elért szint elemzése feltétlenül szükségessé teszi a további átfogó és réteg-vizsgálatokat. Szántó Miklós több hazai szabadidő-szociológiai vizsgálat elméleti következtetéseit és két budapesti vizsgálat eredményét elemzi.

Az azonos feltételek között megvalósítandó vizsgálatok „megkövetelik az eddigi kategória-rendszer nem egy axioma-ként használt megállapításainak újrafogalmazását”. A szabadidő polgári és marxista értelmezése között ellentét van. Egyrészt maga a megfogalmazás sem egyértelműen tisztázott, mert szabadidőn

időtartamot is értenek (leisure-time) és tevékenységek összességét (leisure) is. Szántó megfogalmazása szerint: „A szabadidő mint időkeret a munkán kívüli időnek az a része, amely az anyagi — tehát gazdasági, társadalmi, fiziológiai — kényszer alapján feltétlenül szükséges elfoglaltságok idején felül, e kényszeren kívül eső tevékenységre fennmarad.”

A polgári szociológusok nagy része a szabadidőt mint a munka antitézisét értelmezi. A munkában elidegenedett dolgozó szabadidejét arra akarja felhasználni, hogy miután a munkájában nem talált kielégülést, szabadidejét értelmesen, „szabadon”, általa választott közösségben töltsse el. Azonban ez a „szabad-ság” viszonylagos, hisz a dolgozók többsége a kialakult szabadidőipar termékeit kénytelen fogyasztani, és a szabadidőipar tulajdonosainak befolyása alá kerül. „A modern ember szabadideje a pénz kiadásának, munkája a pénz megszerzésének módja” — állapította meg Mills amerikai szociológus. A szocializmus viszonyai között a munka-szabadidő viszonya megváltozik. A szabadidő a munka függvénye, annak társadalmi, technikai jellege határozza meg a nem munkával töltött idő nagyságát és tartalmát. Azokban a munkakörökben, ahol a munka alkotó jellege uralkodik, ott számolhatunk az-
zal, hogy mindinkább elmosódik a munka és a szabadidő között a határvonal.

A szabadidő vizsgálatoknál abból kell kiindulnunk, hogy az utóbbi évtizedben, pontosabban talán az utóbbi 5—6 évben a televízió nagymérvű elterjedésével a legtöbb embernél bekövetkezett a szabadidő újrafelosztása. Az újrafelosztás hatásának vizsgálata az egyik legfontosabb tényező az olvasáselemzéssel foglalkozók számára. Figyelembe kell azonban azt is vennünk, hogy az urbanizáció sajátos fejlődése következtében az emberek szabadideje — pl. a munkahelyre való utazás következtében — erősen megterhelt. (Gondoljunk itt az iparosítás következtében a városba vándoroltak, vagy ott munkát vállalók tömegére, akik ott húzzák meg magukat alberletben, ahol éppen hozzájutnak, s ezért rendszeresen naponta, hetente ingázni kényszerülnek.) A megterhelt időalap ugyanakkor — sajátos ellentmondásként — egyre differenciáltabb hatásoknak és igényeknek van kitéve. Nemcsak az előbb említett urbanizációs hatás következtében kerülnek az emberek fokozottabban a tömegközlő eszközök behatása alá, hanem az eddig nem ismert vagy kevésbé befolyásoló művelődési lehetőségek megismerése is választás elé állíthatja őket.

MEGNYÍLT

az Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat állandó kiállítótermében, Budapest, VII., Gorkij fasor 17—21. szám alatt a

KORSZERŰ OKTATÁSI és KÖNYVTÁRI BÚTOROK BEMUTATÓJA

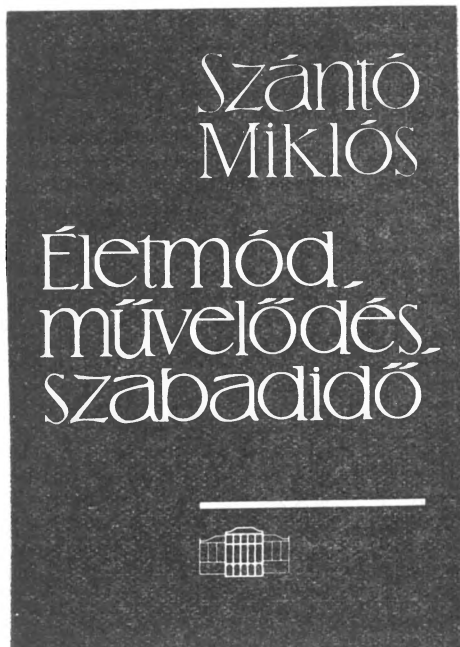
— Óvodák, napköziotthonok, iskolák, egyetemek, kollégiumok, művelődési házak, könyvtárak berendezései —
Megtekinthető: hétköznaponként, szombat kivételével, 10—17 óra között.

A bemutatott tárgyak a helyszínen vagy az OTÉRT Bútorosztályán (Budapest, VIII., Szentkirályi u. 12., telefon: 130-857) megrendelhetők.

Díjtan felvilágosítás, szaktanácsadás!

A szabadidő úrafelosztása nemcsak a televízió hatására megy végbe, hanem életkori sajátosságok függvénye is. Az ember életében legalább háromszor (van aki többször) arra kényszerül, hogy szabadidő tevékenységeit átcsoportosítsa. Más a szabadidő tevékenységének hierarchiája az iskoláskorban, a termelőmunka korszakában és nyugdíjas korban. (Vagy gondoljunk a középiskolás korra, az egyetemi évekre, a termelőmunkára — esetleges vezetőállásra — és a nyugdíjas korra.) A szabadidő tevékenységek összetételének ilyen változása megköveteli, hogy az olvasáselemzéssel foglalkozó kutató, a reprezentatív mintavételnél különös figyelmet szenteljen az ilyen értelemben felosztott életkori csoportokra is, mert az olvasási szokásokra vonatkozó általánosított következtetés torzított képet adhat. A fenti szempont teszi szükségessé a rétegvizsgálatok minél előbbi, gondos elvégzését.

Szántó értékes műve figyelmeztet arra, hogy az olvasáselemzést sohasem lehet kiszakítva, a szabadidő-felosztás és szabadidő hierarchia figyelmen kívül hagyásával végrehajtani. Fontos, hogy a könyvtárak saját hatáskörükben is végezzenek olvasáselemző munkát (akár olvasói forgalmukat elemezve, akár kérdőíves módszerrel), de mindenképpen szükséges volna rétegvizsgálatok megindítása, országos reprezentatív felvétel és a könyvtárak olvasáselemző munkájának központi koordinálása. Az olvasáselemzés segítséget nyújthat a szabadidőt vizsgáló szociológus számára is az olvasási motivációnak és az olvasás hatásának felderítésében. A szabadidő-mérleg ké-

szítő csak azt tudja regisztrálni, hogy valaki a felvétel napján egy órán keresztül Jókait olvasott, azonban az olvasáselemzés rá tud világítani a választás motívumára és az olvasmány hatására.

A mű értékes segítséget nyújt nemcsak könyvtárosoknak, hanem pedagógusoknak és a népművelés szakembereinek is. (Akadémiai, 169 l. 36 Ft. L. Új Könyvek: 671956)

Szentirmai László

CSATÓ TAMÁS—GUNST PÉTER—MÁRKUS LÁSZLÓ: EGYETEMES TÖRTÉNELMI KRONOLÓGIA

1. kötet. Az őstörténettől 1789-ig

Az Egyetemes történelmi kronológia 2. kötete 1964-ben jelent meg, és a Könyvtáros 1965. évi áprilisi számában ismertettük. Akkor megállapítottuk róla, hogy a kifejezetten tanítási segédletként kiadott munkát egyeb, korszerű kronológia hiányában jól tudnák használni a könyvtárak tájékoztató könyvtárosa is, ha az összeállítók jobban törekedtek volna az időrendi tárgyalási mód következetesebb érvényesítésére. A mű szerkezetét azonban — érthetően — már nem lehetett megváltoztatni, így kifogásaink az első kötetet kézbe véve is változatlanok maradtak: a kézikönyv viszonylag kevés adatot tartalmaz, és használata nehézkes. Az utóbbi megállapítást az első

kötet beosztása is bizonyítja: *Őstörténet, Ókor* (az ókori kelet, Görögország, Róma története), *Európai középkor* (a korai középkor, a középkor virágkora, a felfedezések és a reformáció kora), *Újkor, Ázsiai középkor és újkor, Afrika, Amerika*. A korszakokat rövid értékelés vezeti be, majd az országok történetének összefoglaló jellemzése után az időrend szerinti adatok közlése következik. Az olyan fontos, több országot érintő eseménysorozatok, mint például a kereszties hadjáratok, külön is szerepelnek, szaporítván, de nehezítvén is a keresés lehetőségeit, szempontjait. A kötetet névmutató zárja.

Az elsőnek kiadott kötet értékelésekor

felhívtuk a figyelmet arra, hogy az Egyetemes történeti kronológiát más kiadványokkal együtt használják a tájékoztató könyvtárak. Azóta megjelent a *Háromezer esemény* (1945—1965) c. adattár, a *Nemzetközi Almanach* új kiadása, és 1964-től évről évre kiadják az *Újságolvasók évkönyve* c. összeállítást, mely az előző év eseménynaptárának szerepét

is betölti. Mivel e kiadványok részben vagy egészben szintén kronológiáknak tekinthetők, a teljessé vált Egyetemes történeti kronológiával együtt már elég sok segédeszköz áll a tájékoztató könyvtárak rendelkezésére a referenz-kérdések időrendi megközelítése esetében. (Szerk. Makkai László. Tankönyvkiadó, 332 l., 22,50 Ft.) G. Gy.

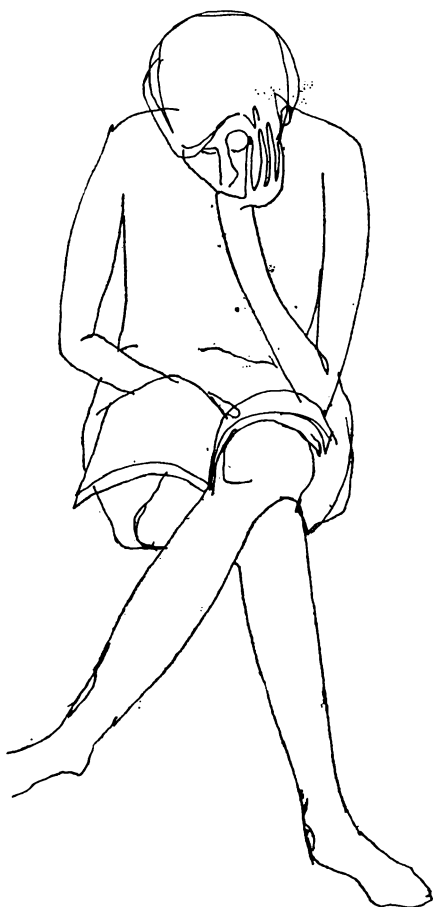
B. NAGY ERNŐ—ZIRCZ PÉTER: BEVEZETÉS A SZAKIRODALMI ALKOTÓMUNKA TECHNIKÁJÁBA

A tudományos hodegetika hazánkban mindig elhanyagolt terület volt. Hiányt pótol tehát ez a kalauz, mely a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai c. sorozat 10. számaként jelent meg és szerényen fogalmazott bevezetője szerint elsősorban a vég-

zős egyetemi hallgatók, kezdő és egyedül dolgozó kutatók részére készült. Különös értéke, hogy az alkalmazott, a természet- és társadalomtudományokra egyaránt érvényes szempontok alapján foglalkozik a kutatómunka menetével s nyújt a technikai tájékoztatáson túlmenő etikai, esztétikai s pedagógiai útmutatást.

Az első három fejezet a kutatómunka látható eredményének, a publikációnak feltételeivel foglalkozik. Az *előkészítéssel* kapcsolatban a témáról, megválasztásáról és körvonalairól illetve a kutatási tervéről olvashatunk. A *forrásismerettel* foglalkozó fontos fejezet hangsúlyozza, hogy „a forráskeresést a kutató saját maga végezze el”, s csupán segítségként vegye igénybe a feltáró — dokumentációs és könyvtári — intézményeket. Úgy véljük, hogy a határterületek kutatására vonatkozó ún. Bradford-törvénnyel kapcsolatos állásfoglalást a kutatási terület jellege és a kutatás mélysége szabja meg; éppen ezért a „törvény” fogalmának alkalmazása itt kissé túlzott. A tudományos etikával kapcsolatban elmondottakat gyakorlatilag támasztják alá az idézés-technikáról később mondtak. Az *olvasástechnikáról* szóló fejezetben az olvasási gyakorlat fejleszthetőségéről is ügyes adatokat kapunk, de figyelmeztést is: az egyre gyorsabb olvasás nem öncél s csak a maga helyén és idejében alkalmazható.

Az alkotó munka leglényegesebb fázisaival foglalkozik a következő két fejezet. Az *anyaggyűjtés* módszereinek ismertetése során a cédulázás és kivonatolás együttes alkalmazása mellett tör lándzsát, mivel így mind az egyedi és rendezhető információ-tárolás, mind a diagonális áttekintést biztosító ismeret-rögzítés megvalósítható. (Újszerű itt a házi lyukkártyarendszerről szóló kis fejezet!) — A *formábaöntésről*, a szerkezetéről és megírásáról szóló fejezetnek szinte minden sora megszívlelendő. Itt csupán egy-két olyan fogalomkörre szeretnénk utalni, melyekkel kapcsolatban soha nem elég az intés és a tanács. A tartalmi és

Winkelbauer Pál rajza

szerkezeti arányosság követelményeire azzal figyelmeztet, hogy ezek mellőzése az olvasónak „nemcsak szépérzékét, ritmusérzékét bántja”, hanem a tartalmi hiányosság gyanúját is felkeltheti. (Itt különösen úgy éreztük, hogy szerzőink — ha ezt nem is mondták ki — nagyon hasonló jellegűnek érzik a tudományos és művészeti alkotó tevékenységet.) A felesleges idegen szavak kerülése minden tudományágban kívánatos lenne, mivel sok esetben „a szakmai tolvajnyelv puffogó nagyotmondásai mögött üres köz-helyek rejlenek”. Öröndöletes, hogy a stí-luselemek között külön helyet foglal el a tárgyilagosság s ezen belül „a tudós személytelenségének követelménye”, a mértéktartó fogalmazás kívánalma.

Az alkotással kapcsolatos zárófejezet a *közzététel* (szerkesztési és nyomdai) elő-feltételeit tárgyalja. Majd ezt követően két — önmagában nem érdektelen, de inkább függelékbe kívánczó — fejezet szól részben a *tudományos előadás ké-szítéséről*, részben pedig „*Életmód és környezet*” címmel a szellemi munka hi-giéniájáról és szociológiájáról.

Kár, hogy a lényeg rövid summázása (a technikán túllépő elvi mondanivaló) nélkül következik a *függelék*, melyben a

kiadványtípusok ismertetését két *szak-szó-jegyzék* követi az idegen szavak gya-koribb szökezdő, illetve szövégi elemeiről (mint például hetero-, ill. -genézis). Az *irodalomjegyzék* friss és időszzerű.

A kötetnek egy-két hiányosságát sem hagyhatjuk említés nélkül. Zavarra ad-hat okot a téma megközelítésével kap-csolatban induktív és deduktív módszer-ről szólni. Úgy érezzük, hogy ez a folya-mat az esetek igen kis százalékában megy végbe ily módszerek *tudatos* alkal-mazásával. Néhol közismert tények is-mertetését olvashatjuk — úgy véljük — inkább a szerkezet hiánytalanságának ér-dekében (pl. tervezés, hagyományos for-ráskereső eszközök). Egy-két helyen hasznos lett volna a lapalji jegyzet (pl. a Bradford-törvény említésénél).

Szerzőink régóta esedékes magyar nyelvű tudományos hodegetikai kötete azonban a kitűzött célt — a kezdő kutató támogatását — teljes mértékben elérte, sőt azon messze túllépett. Lapjait ha-szonnal forgathatja a tudományos kutá-tás minden munkása. (Nehézipari Mű-szaki Egyetem Központi Könyvtára — Népművelési Propaganda Iroda, 199 l.)

Tóth András

Könyvtári kiadványok

**RÖPLAP-BIBLIOGRÁ-
FIÁT** jelentetett meg az
ősi író-évfordulók alkal-mából a Székesfehérvári
Megyei Könyvtár. Az *Ady-ról*, *Aragonról*, *Dobozy Im-réről*, *Heinrich Böllről*, *Ar-nold Zweigről* szóló 2–3
lapos kiadványok *terjedel-mi lehetőségeik miatt igen*
különböző értékűek. A ki-sebb életművel — vagy
legalábbis magyar nyelven
kevesebb művel — *rendel-kező írókról teljes képet*
tudnak adni, a nagyobb
életművek esetében azon-ban az arányos válogatás
sokkal nehezebb, ezt az
Ady-irodalomból készült
válogatás esetlegessége is
bizonyítja. Az *Aragon és*
Dobozy munkásságát fel-táró röplapok címleírásá-ból — helytelenül — hiány-zik a kiadó feltüntetése.

NEVELŐKNEK NEVE-LÉSÉRŐL címmel ajánló
bibliográfiákat adott ki a

Komáromi Járási Könyv-tár. Az előszó hangsúlyozza, hogy a kiadvány válo-gatást közöl, de a váloga-tás szempontjait nem is-merteti. Maga a kiadvány a válogatás ötletszerűségét bizonyítja: benne tudomá-nyos és ismeretterjesztő művek, sőt riport-kötetek keverve találhatók, ez az olvasót megtévesztheti. A bibliográfia a pedagógiai folyóiratokat is felsorolja, de a legközérdekűbbeket, a Köznevelést, a Család és Iskolát és az Óvodai Neve-lést érthetetlenül mellőzi.

Az 1967/68-as **ORSZÁ-GOS középiskolai tanulmá-nyi verseny történelmi és magyar irodalmi tételeihez** ajánló bibliográfiát adott ki a Szolnoki Megyei Könyvtár. Mindkét összeál-lítás gazdag választékot kí-nál a versenyen indulók-nak, és helytörténeti tanul-mányokat is ajánl. — Mi-

vel a tanulmányi verseny-nyel kapcsolatban más me-gyei könyvtárak is állíta-nak össze tartalmilag rész-ben egyező bibliográfiákat, javasoljuk, hogy a jövőben országos vállalkozás kere-tében történjék az érdekelt könyvtárak ellátása ilyen kiadványokkal, s ezeket a megyei könyvtárak saját területük helyismereti anyagával egészítsék ki.

KORÁNYI FRIGYES-NEK, a magyar orvostudo-mány egyik megalapozója-nak, Nagykovács szülöttének emléket kívánja ápolni a nagykovácsi járási tanács által kiadott bibliográfia, melynek első része a nagy tudós szakirodalmi mun-kásságát tárja fel időrend-ben, második része az éle-tével, munkásságával fog-lalkozó műveket és cikke-ket sorolja fel. A kiadvány élen Korányi életrajza ta-lálható.

OLVASÁSSZOCIOLÓGIAI VIZSGÁLATOK c. sorozatának 4. füzeteként adta ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Oravecz Zsuzsa, Trautman Irén és Zimonyi Emerika felmérést a pedagógusok és egyéb értelmiségiek olvasmányairól. A kiadvány 209 pedagógus és 416 egyéb értelmiségi könyvtári olvasmányait térképezte föl, s arra az eredményre jutott, hogy a vizsgált társadalmi réteg könyvtári kölcsönzéseiben az ismeretterjesztő irodalom aránya erősen meghaladja az átlagot, s hogy társadalomtudományi érdeklődése nagyobb, mint a többi olvasóé. A szocialista eszméiségű irodalom olvasásában is ez a csoport vezet.

HANGLEMEZTÁRÁNAK anyagáról szerkesztett katalógust a Tatabányai Megyei Könyvtár, hogy megkönnyítse a zenei, a nyelvtanulást szolgáló, az irodalmi, a dokumentum- és a meselemezések iránt érdeklődők tájékozódását. A szakbeosztás is — a könyvkezelhetőség érdekében — az előbbi sorrendet követi.

WARTHA VINCÉRŐL, a hazai kémiai technológia megalapítójáról, a műegyetemi könyvtár egykori igazgatójáról szól Dr. Móra László kötete, mely a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok c. sorozatában jelent meg. A terjedelmes kötet szerzője részletesen elemzi Wartha Vince munkásságának minden területét és szakaszát, külön kiemelve pedagógusi és könyvtárosi tevékenységét. A második rész Wartha szakirodalmi munkásságának bibliográfiáját, valamint a róla szóló írások jegyzékét tartalmazza. A kötetet német, angol és orosz nyelvű összefoglaló zárja.

A **GÉPIPARI TERSZERŰ** megelőző karbantartás (TMK) irodalmát gyűjtötte össze az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ajánló bibliográfia sorozatának 27. füzeté, melynek tartalma a szervezési, módszerbeli és fejlesztési kérdéseket tárgyaló művektől a gazdaságossági, normálétszám és káderekérdéssel foglalkozó kiadványokig terjed. A TMK kézikönyvei külön fejezetben találhatók.

KURRENS KÜLFÖLDI folyóiratainak jegyzékét bocsátotta ki a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára. Az összeállítás, mely az egyetemi és főiskolai oktató és kutató tevékenységen kívül más intézmények munkáját is segíteni hivatott, az általános tudományos és szakfolyóiratokon, évkönyveken kívül hírlapokat és képeslapokat is regisztrál, de nem tárja föl a Szegedi Orvostudományi Egyetem periodikaanyagát, mivel arról külön kiadvány készült.

A **PÉCSI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM** 21 éves tudományos munkásságát összegező jubileumi bibliográfia a magyar felsőoktatás 600 éves évfordulójára készült. A felszabadulás óta ez az első ilyen természetű publikáció. A bibliográfia, amelyet a tanszéki munkatársak segítségével Ruzsás Lajosné Faluhelyi Vera dr. állított össze, 3828 tételben könyvek, könyvrészek, értékezesek, folyóiratcikkek, évkönyvek, kongresszusok anyagát öleli fel. A jegyzék az 1945—1966 közötti időszak tudományos kiadványait teljességre törekvően regisztrálja. A közleményeket az elméleti tanszkek és klinikák nevének betűrendje szerint, tanszekenként sorolja fel. A bibliográfiához az egyetem rektora írt rövid előszót, az összeállító pedig bevezetőben ismertette a bibliográfia használatához szükséges tudnivalókat. Az értékes munka hasznos segédanyag az egyetem munkásságát tanulmányozó kutatók számára. (L. P.)

KALINYINRÓL SOMOGYIAKNAK címmel szép kivitelű tájékoztató füzetet bocsátott ki a Kaposvári Megyei Könyvtár. Hét esztendeje, hogy Kaposvár testvérvárosi kapcsolatot létesített a nagy Volgaparti várossal. Ez a füzet bemutatja a testvérváros névadóját, Mihail Ivanovics Kalinyint, ismerteti életrajzát, feltárja műveit

és a róla szóló írásokat, majd szövegben és képen szól a város múltjáról és jelenéről. A bibliográfiában a városról szóló irodalom mellett a két város kapcsolatáról beszámoló magyar és szovjet szerzők cikkei is helyet kaptak. A színvonalas kiadványt Csáki Pál állította össze, kitűnő fényképeit Jávorai Béla készítette.

Képek a Feldebrői Községi Könyvtár (Heves m.) szabadpolcos teréről (MTI Fotó — Kovács László felv.)

ÁRA : 6,— FT